

Biblia-tanulmányok
2007/1.

A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE

Biblia-tanulmányok

2007. I. negyedév

A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE

*BIBLIAISKOLÁK KÖZÖSSÉGE
BUDAPEST, 2007*

A tanulmányokat összeállította:

PRANCZ ZOLTÁN

A Biblia-tanulmány elektronikus változata
a <http://kerak.bibbialap.hu> internetcímen olvasható

Kiadja a Keresztény Advent Közösség megbízásából

a Bibliaiskolák Közössége

1121 Budapest, Remete u. 16/A

Telefon: 06-1/391-0181, fax: 06-1/391-0182, mobil: 06-20/379-6020

honlap: www.bibliakiado.hu

e-mail: bik@bibliakiado.hu

Felelős kiadó: *Czinkota András*

Sorozatszerkesztő: *Egerváriné Árvai Márta*

Nyomdai előkészítés: *Bibliaiskolák Közössége*

Nyomtatás: Reménység Alapítvány (Nágocs)

ISBN-10: 963-7493-24-7

ISBN-13: 978-963-7493-24-9

ISSN 0865-3119

TARTALOM

ELŐSZÓ A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE TANULMÁNYOZÁSÁHOZ.	7
1. tanulmány – 2007. január 6. BEVEZETÉS A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE TANULMÁNYOZÁSÁHOZ	9
2. tanulmány – 2007. január 13. SALAMON ÉLETÚTJA	20
3. tanulmány – 2007. január 20. SALAMON MEGSZOMORODÁSA – A NAGY ELHATÁROZÁS AZ ÉLET ÉRTELMÉNEK KERESÉSÉRE.	32
4. tanulmány – 2007. január 27. ÉLVHAJHÁSZÁS, VAGYONFELHALMOZÁS ÉS NAGYRA TÖRŐ ALKOTÁSOK – A HIÁBAVALÓSÁGGAL SZEMBENI ELLENSÉGESKEDÉS ELEMİ MEGNYILATKOZÁSAI.	43
5. tanulmány – 2007. február 3. ISTEN FELÉ FORDULÁS ÉS FEJTEGETÉSEK AZ EMBER FÜGGŐ HELYZETÉRŐL.	54
6. tanulmány – 2007. február 10. ISTEN KÉSLELTETETT ÍTÉLETE ÉS AZ EMBEREKNEK ADOTT PRÓBAIDŐ – MITŐL ALACSONYODIK ÁLLATIVÁ AZ EMBER?	65
7. tanulmány – 2007. február 17. EGYÜTTÉRZÉS A MEGNYOMORÍTOTTAKKAL – FELELŐSSÉG ÉS OLTALOM A KISZOLGÁLTATOTTSÁGBAN.	76

8. tanulmány – 2007. február 24.	
„A SZEMEK KÍVÁNSÁGA ÉS „A LÉLEK KÍVÁNSÁGA”	87
9. tanulmány – 2007. március 3.	
„MINDENT LÁTTAM AZ ÉN HIÁBAVALÓSÁGOM NAPJAIN”	
– A NAGY LELKI KÜZDELEM ÖSSZEGZÉSE.	99
10. tanulmány – 2007. március 10.	
„LÁTTAM AZ ISTENNEK MINDEN DOLGÁT”	
– AZ ISTENRŐL, AZ EMBERRŐL ÉS A BOLDOGSÁGRÓL	
VALÓ GONDOLKODÁS ALAPELVEI	III
11. tanulmány – 2007. március 17.	
„IDŐ SZERINT ÉS TÖRTÉNETBŐL LESZNEK MINDEZEK”	
– A MEGOLDÁS ALAPELVEINEK KIBONTÁSA	125
12. tanulmány – 2007. március 24.	
„EMLÉKEZZÉL MEG A TE TEREMTŐDRŐL”	
– MI AZ EMBER „FŐ DOLGA”?	137
13. tanulmány – 2007. március 31.	
„A DOLOGNAK SUMMÁJA”	
– A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE ÜZENETÉNEK ÖSSZEFOGLALÁSA	150

ELŐSZÓ A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

A *Prédikátor könyve*, vagy miként héber címén szokás említeni: *Kóhelet*, a Biblia egyik különlegesen mély, az értő olvasást próbára tevő irata. Jó, ha nem egyszer, nem is kétszer-háromszor, hanem állandóan tanulmányozzuk. Ehhez a törekvéshez nyújt segítséget Prancz Zoltán itt következő vezérfonala és kifejtése, mely új utakat tör e sokat vitatott bibliai könyv elemzésének történetében.

Akik túl gyorsan és főleg túl könnyen vélték feltörni a diót – megállapítani a Prédikátor üzenetét –, rendre áldozatul estek annak a föltevésnek, mely emberileg próbál rendet teremteni a bűn kiváltotta labirintusban. Sokan vélték úgy, hogy megtalálták a labirintusból kivezető út Ariadné-fonalát, rájöttek a Kóhelet megfejtésére. Az ateisták a Bibliába csempészett hitvallásuknak, a szkeptikusok örök bizonyítékuknak, az élvezethajhászok is a saját igazuk bizonyosságának tartják. A hívő értelmezők között is nagy a megosztás; egyesek az evangéliumokkal állítják szembe, mások a Biblia egészével, megint mások „cinikus szkepticizmusában egy magába vonult fajnak zárt és fülledt levegőjét érzik”, szinte egyik vélemény sem hagyva kétséget afelől, hogy afféle kakukktojásnak látja ezt a könyvet a többi bibliai irat gyűjteményében.

Prancz Zoltán elemzése azonban egészen más szempontra hívja föl a figyelmünket. A salamoni életsors felől közelít a Prédikátor vallomásához. Egy kezdetben hívő – még hozzá igazul, hitelesen hívő – ember hosszan tartó eltorzulása utáni magára eszmélésének egyes stációit mutatja be a könyvben. A tudatlanságból hitre térők küzdelme bizonyára egyszerűbb és kevésbé zezugos a Salamonénál. Itt azonban arról van szó, hogy az egyszer már hívő ember testi és lelki paráznasága emberileg reménytelen helyzetet idézett elő. A bűneit tudatosan halmozó emberre nem érvényes, ami a tudatlanságból

vergődőre, ti. hogy annak ideje Isten által is elnézett idő (Ap csel 17,30). A tudatos törvényszegések olyan megkeményedéseket idéznek elő az emberi életben, amelyekből nem könnyű kilábalni Isten meg-megújuló erőfeszítésével együtt sem. A kimenekedés ebben az esetben gyakori visszaesésekkel jár együtt, melyek egyike-másika akár a tönkrezúzódás veszélyét is magában rejt. Jó példa erre a Kóheletnek ama szakasza, mely a fölismerés utáni megköztözöttségek és az addigiakhoz társuló újabb megköztözöttségek vergődéseit festi. Amikor az ateista élet teljes értelmetlenségét már kezdte látni Salamon, s újra felveti Isten létezésének lehetőségét, azonban egyelőre még távolról, a tékozló fiúéhoz hasonló moslékosvályú messzeségében, de még a „vétkeztem az ég ellen és teellened” vallomása előtt. Előbb a determinizmus, azután a rezignáció csapdáiban múlik el töméntelen idő. Mintha a rabszolgatartó, aki megakadályozni nem tudja rabszolgája szökési kísérletét, de foggal-körömmel küzd érte, hogy visszakaparintsa: olyan Salamon világosságra jutási kísérlete. (Hogy Sátán hogyan is van jelen ebben a könyvben, arra is magyarázatot találunk e tanulmányban.)

Isten Szentlelkének hatalmas munkájába nyújt bepillantást egyedülálló módon a Prédikátor könyve. Az ember legszabadabb és legértékesebb tartományába, a gondolkodásába. Isten az „ellenségeskedést a rosszal szemben” (1Móz 3,15) az értelmi világunkban kezdi el. Hogyan jut onnan tovább a fény, el-elakadva, gyakran kihagyásosan is araszolva: ez a Prédikátor belső világunkról készített felvétele. A tudatfolyam mint egy film pereg le előttünk. Csak Jób könyvének egyes részletei foghatók hozzá.

Az Istent kizáró emberi állapot legveszedelmesebb zónáiból emelkedik ki a befejező fejezet világosságára Salamon. Az istentagadástól az istenfélelemig ível a Prédikátor könyvének röpte. S hogy miért került bele a Bibliába? Mert a múltban is sokan jártak hasonló úton, el-elakadva, gyakran sajnos célhoz sem érve. Ma pedig tömegek útja-sora ez.

Kísérje ezt a tanulmányt megkülönböztetett figyelem, és a megtanultak gyakorlati alkalmazása, hogy ismervén a másik embert, segíteni is tudjunk rajta. Bárcsak elmondható lenne egy ehhez hasonló mély elemzés és az igék teljesebb befogadása után rólunk is, mint Megváltónkról: nem kellett megmondani neki, mi is van az emberben. Az emberi sötétséget csak Isten fénye törheti át, világíthat le a gyökeréig. Márpedig gyökeres változásra van szükség, a jelenlegi világ, de a jelenlegi laodiceai kereszténység életében is.

Reisinger János

BEVEZETÉS A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

1 Hol és hogyan utal a Prédikátor könyve önmaga Isten általi ihlettségére?

Préd 12,13

„A bölcsék beszédei hasonlatosak az ösztökhéhez, és mint a szegek, erősen le vannak verve a gyülekezetek tanítóinak szavai, melyek egy pásztortól adattak.”

Vö. 2Tim 3,16

„A teljes írás Istentől ihletett...”

2Pt 1,20

„...az írásban egy prófétai szó sem támad saját magyarázatból.”

.....

.....

A Prédikátor könyve olvasásakor jó tudatosítanunk, hogy igéi ugyanattól a nagy *Pásztortól* származnak, akitől a Tízparancsolat, a Hegyi beszéd vagy a szeretet himnusza. Annál is inkább szem előtt kell ezt tartanunk, mert e könyv egy rendkívül leterhelt életutat idéz fel. Salamon azon látásmódját és szavait is közli, amelyek élete Isten-felejtő, megsötétedett szakaszát kísérték. Nyilvánvaló tehát, hogy számos ige nem úgy olvasandó, mintha követésre méltó tanács lenne, s nem az „így szól az Úr” bevezetéssel, vagy az „aranyalma ezüsttányéron” (Péld 25,11) helyénvalóságával csendül. Bár minden fejezetben bőven található olyan kijelentések, amelyek rendkívül világosan, sőt időnként csattanósan mutatnak rá egy-egy mély igazságra, mégis, több

szakaszcól nem könnyű elsőre megállapítani, hogy tiszta erkölcsi útmutatás gyanánt került-e a Szentírásba, vagy okulásul és elrettentésül, esetleg csupán lejegyzőjük elkeseredett szavai, „melyek a szélnek valók” (Jób 6,26). Jelzés értékű, hogy képeslapokra vagy könyvjelzőkre sem igen szokás nyomtatni a Prédikátor könyve ígeit. E könyv esetében tehát különösképpen igaz, ami egyébként a Szentírás minden iratára érvényes: nem tekinthetjük kiragadható varázsigék gyűjteményének, hanem az összefüggéseket, a kerek gondolatokat, az ihletett tanítást kell benne megletnünk. A Prédikátor könyve ígei egy tévedésektől sem mentes lelki küzdelem bemutatóiként, összességükben hordozzák tanításukat. Ihletettség tekintetében pedig, az imént hivatkozott *aranyigék* üdítő színfoltjaitól eltekintve, az Újszövetség negatív jelenségekre adott értékelése vonatkozatható rájuk: „*Mindezek példaképpen estek..., megírtattak pedig a mi tanulságunkra...*” (1Kor 10,11)

2 Mi a célja a Prédikátor könyvének? Miért került be a Szentírásba?

Préd 12,14

„Mindezekből, fiam, intessél meg...”

Rm 15,4

„Mert amelyek régen megírtattak, a mi tanulságunkra írtattak meg, hogy békességes tűrés által és az írások vigasztalása által reménységünk legyen.”

2Tim 3,16–17

„A teljes írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre, hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített.”

A Prédikátor könyve tanulmányozásakor azt kell kiindulópontul vennünk, hogy benne az idős Salomon tekint vissza élete iszonyú vargabetűjére, s emlékeit felidézve, azokkal mintegy tusakodva rekonstruálja újbóli megtérése rejtett lelki folyamatát. Élete zsákutcáinak tanulságai és Isten e zsákutcákból is

kivezető kegyelmének megmutatása által mintegy a fiaiként¹ szeretné tanácsolni olvasóit, sőt tanácsait egyenesen a szívükbe kívánja vésni. Salamonban, könyve írásakor, hasonló lelkület munkált, mint a bűnbánó Dávidban, aki így könyörgött Istenhez: „*Hadd tanítsam a bűnösöket a Te útjaidra, hogy a vétkezők megtérjenek Hozzád!*” (Zsolt 51,15)

A Prédikátor könyve tekintetében különösen igaz a Római levél kijelentése: tanulságul szolgál, egyszersmind vigasztal és reménységet közvetít. Legfőbb célja: anélkül okuljunk Salamon viszontagságaiból, hogy követnénk őt az általa végigjárt útvesztőkön.

Azonban a vigasztalás és a reménység azoknak szól leginkább, akik már ráléptek e salomoni utakra. A Prédikátor könyve hiteles bizonyossága annak, hogy Istennél nincs az a mélység, ahonnan ne lenne visszatérés, nincs az az elveszett állapot, ahonnan ne akarna kiemelni, és nincs az a hitehagyás, amiből ne fogadna vissza.

3 Honnan tudhatjuk, hogy valóban Salamon király írta a Prédikátor könyvét?

Préd 1,1

„A prédikátornak, Dávid fiának, Jeruzsálem királyának beszédei.”

Préd 1,12

„Én, a prédikátor, királya voltam² Izráelnek Jeruzsálemben.”

.....

A Biblia egyértelműen kifejezi, hogy a Prédikátor könyvét Salamon király (uralkodott: i. e. 970–930) írta. A szerző ugyan nem mutatkozik be név szerint: Dávid fiaként és Jeruzsálem királyaként említi magát, illetve prédikátorként. Azonban tekintve a kimagasló bölcsességére, a hatalmas gazdagságára, a nagyszámú szolgájára, az építészeti és egyéb alkotásaira, valamint a költséges élvezeteire vonatkozó utalásokat (pl. 1,16; 2,5–11), egyértelművé válik, hogy Salamon a szerző, rajta kívül ugyanis Dávid egyetlen leszármazottja lehetett.

1 Vö. Péld 1,8; 2,1–5; 3,1–2; 4,1, 10–11, 20; 5,1–2, 7 stb.

2 A „voltam” szó így is fordítható: lettem.

zottja sem felel meg e leírásoknak. Mindezek értelmében a könyv keletkezésének biblikus időmeghatározása az i. e. X. századra mutat, Salamon életének utolsó szakaszára.

Salamon szerzősége illetve a keletkezés ideje általánosan elfogadott volt mind a zsidóság, mind a kereszténység körében, egészen a bibliakritika XIX. századi megjelenéséig. Ettől kezdődően több szempontból is támadták a salamoni szerzőséget, illetve az i. e. X. századi keletkezést. Ezek az elméletek gyakran egymással is szembekerültek, annyiban mégis egységesek – és ez az általánosan elfogadott kritikai vélemény –, hogy a Prédikátor könyve a babiloni fogság után keletkezett, ismeretlen szerző műveként, aki Salamon alakját használta fel a nagyobb hatás elérésére.

Az alábbiakban közlünk egy jellegzetes, Salamon szerzősége ellen megfogalmazott bibliakritikai érvet, hogy lássuk, ezek a tudomány tekintélyével megtámogatott vélemények egyáltalán nem bizonyító erejűek, s nem szabad, hogy elbizonytalanítsanak bennünket a Biblia hitelességében:

„A szerző alkalmanként nem a király, hanem egy harmadik fél vagy megfigyelő nézőpontjából beszél, sőt kritikus a hatalommal szemben (vö. pl. 4,13; 10,14).”

Mit válaszolnánk erre a felvetésre a Biblia fényében?

4 Miről szól a Prédikátor könyve?

Préd 2,4

„...az emberek fiainak mi volna jó, amit cselekedjenek az ég alatt, az életük napjainak száma szerint?”

Préd 6,12

„...mi legyen az embernek jó e világon, az ő hiábavaló élete napjainak száma szerint, amelyeket mintegy árnyékot tölt el?”

„E’Könyvben azt mutatja-meg, hogy e’világon a’mben az emberek az ő böl-
dagságokat szokták helyheztenni, abban semmi állandóság nintsen: hogy így az
embereket felindítsa a’mennyei jóknak keresésére. ’S ezért nevezi magát Prédi-
kátornak.”

E veretes sorok, melyek az Aranyos Bibliában olvashatók a Prédikátor

könyve bevezetéseként, szép bizonyosságai annak, hogy tanulmányozandó könyvünk örök érvényű és lényegét tekintve könnyen érthető üzenetet hordoz.

Röviden valóban azt mondhatjuk, hogy a Prédikátor könyve a „jó”-ról szól. Mindarról, ami az embernek javára van élete valamennyi területén, a vizsgálódástól és az alkotástól kezdve a közösségi kapcsolatokon és a házasságon át az Istenhez való viszonyig és sorsa végső kifutásáig – vagyis a boldogságról. Saját szavait idézve úgy is fogalmazhatunk, hogy Salamon az élet *hasznát* keresi, azt, ami nem *hiábavaló* – azaz a választ a legnagyobb és mindig időszerű, bár gyakran elcsépelte kérdésre: Mi az élet értelme?

A történelem és a gondolkodástörténet egyik legnagyobb kérdése valóban ez: Mi az erkölcsi értelemben mondott „jó”, avagy mi a boldogság, mi az élet értelme? Bár talán elvontnak és elméletinek tűnik ez a kérdés, valójában nagyon is gyakorlati: mind az egyes emberek sorsát, mind a történelem alakulását lényegében a „jó”-ról való vélekedés határozza meg. Mind az emberek egyéni életében, mind pedig a történelemben azért vannak feszültségek és összeütközések, mert ezerféle elképzelés él arról, hogy mi a „jó”.

A „jó”-ra, a boldogságra vagy az élet értelmére vonatkozó kérdés mindannyiunk számára húsba vágó. Az Istentől eltávolodott, mulandó élet hiábavalóságáról mindnyájunknak van tapasztalata. Ez valóban egyike a leggyetemesebb emberi tapasztalatoknak, és senki számára sem kerülhető el a szembesülés ezen a téren. Amint a Biblia is egyértelműen rámutat erre: *„A teremtett világ hiábavalóság alá vettetett... egyetlenben sóhajtozik és vajúdik mind idáig.”* (Rm 8,20, 22) Többek között ebből fakad az, hogy bár hatalmas távolság választja el a Prédikátor könyve íróját és mai olvasóit, a könyv üzenetének lényege mégis könnyen megérthető. Ez pedig nem más, mint hogy az ezerféle vélekedés hangzavarában Isten is válaszol a nagy kérdésre: *Az emberek fainak mi volna jó, amit cselekedjenek az ég alatt, az életük napjainak száma szerint?*

5 Miért különleges a Prédikátor könyve a bibliai iratok között is?

Noha lényegét tekintve valóban könnyen megérthető a Prédikátor könyve, részletei kapcsán ez nem állítható, sőt ilyen szempontból a Biblia egyik legnehezebb olvasmánya. A részletek meg nem értése, illetve a könyv rendszerezett, mélységében való feltárásának hiánya viszont azt a veszélyt hordozza, hogy a jól megértett lényeg is elsikkad számunkra, közhelyszerűvé válik. Elengedhetetlen tehát a gondos és részletekbe menő tanulmányozás.

A könyv különlegessége alapvetően szerzője nem mindennapi személyéből és életútjából fakad. Salamon szellemi ereje és előmenetele rendkívüli volt, de az a mélység is rendkívüli volt, ahová hitehagyása nyomán süllyedt. Elszakadása az Ószövetség nemes vallásától és odafordulása a legembertelebb bálványimádáshoz drasztikus belső megsötétedéssel járt. Azonban az intellektuálisan még mindig különlegesen érzékeny királyt a primitív kultúszok nyilvánvalóan nem tudták elégedetté tenni. Ugyanakkor a hitehagyást nehezebb visszafordítani, mint elkövetni. Lelki torzulásai Salamont is meggátolták abban, hogy könnyen visszatérjen fiatalsága hitvallásához. Mindennek következtében az ő történelmi korszakában – melyben még nem az volt a kérdés, hogy van-e Isten, hanem az, hogy hány isten van, illetve melyikük az igazi vagy az erősebb – igen szokatlan világnézetbe kényszerült: „Ateista kételyei kiszorították az élő Istenbe vetett hitét” – írja Ellen White (*Próféták és királyok*, Siker és elbizakodottság c. fejezet). Salamon már-már valóban ateista lett.³ Bár tételesen nem kezdte tagadni Isten létezését, így ateizmusa helyett inkább deizmusáról⁴ kellene beszélni, azonban az ateizmus és a deizmus közelebb esik egymáshoz, mint azt sokan gondolnák: az egyik szerint nincs Isten, a másik szerint ugyan létezik, de lényegében olyan, mintha nem lenne, mivel nem avatkozik a világ dolgaiba, hanem hagyja, hogy azokat kizárólag saját rideg törvényszerűségeik irányítsák.

3 Jellemző, hogy a modern gondolkodók is felfigyelnek erre. Pl. Sutherland-Bates állítja a Prédikátor könyve kapcsán: „A hitetlenek mindig ezt a könyvet szerették legjobban a Szentírásból.” (Idézi: Szerb Antal: *A világirodalom története*, A Szentírás c. fejezet) Itt kell megemlítenünk, hogy a Prédikátor könyve hatástörténete óriási. Latin fordításából szállóigévé vált a „vanitatum vanitas”, a „hiábavalóságok hiábavalósága” vagy „hiúságok hiúsága” kifejezés. (Thackeray *Hiúság vására* regénycíme is innen való.) A magyar költészet egyik legnagyobb művét Kölcsey Ferenc írta meg *Vanitatum vanitas* címmel. (Részletes elemzését meghallgathatjuk Reisinger Jánostól, kazettán.) Ugyancsak a Prédikátor könyvéből származik a „Nincs új a Nap alatt” szállóige is.

4 Olyan világnézet, mely szerint Isten ugyan létezik, de semmilyen formában nem avatkozik bele a világ eseményeibe.

Bizonyára ugyancsak az érzékeny elme és a rendkívüli lesüllyedés együttes hatásának tudható be, hogy Salamon súlyos depresszióba jutott. A depresszió szintén ritkaságszámba ment az ő korában. A király ezek után kezdte el tehát keresni a „jót”, az élet értelmét, az igazi boldogságot. Istentagadás és depresszió – a mi korunkban viszont a leggyakoribb jelenségek közé tartoznak. Így főként azért különleges a Prédikátor könyve, mert a mai, úgynevezett modern (vagy posztmodern) ember lélekrajzát és gyötrődését ábrázolja, valamint Isten e *modern elveszettség*ből is megmentő kegyelmét – mégpedig első kézből: az istentagadás és a depresszió minden mélységét megjárta, mozgékony szellemű ember őszinte, mentő szándékú vallomásaként. Ha ehhez hozzávesszük, hogy Salamon különleges világozságból és meggyőződéses Isten-követésből zuhant alá, minden okunk megvan rá, hogy a lehető legkomolyabb figyelmeztetést lássuk könyvében magunkra nézve – mint hogy ma a leghűségesebb keresztény is óhatatlanul ezeknek a szellemi jelenségeknek az erőterében és vonzásában él –, egyszersmind arra, hogy remény és erőt merítsünk esetéből, ha már beletévedtünk volna az általa megjárt útvesztőkbe.

A Prédikátor könyve megírásának módja tekintetében is különleges. Műfaja szerint bölcsességi-költői könyv: visszaemlékező, elbeszélő jellegű, de alkalmanként az olvasót közvetlenül is megszólító, összegző módon megfogalmazott, költői szépséggel fejtegetett bölcsélet, gyakran lírai, egyszersmind fájdalommal telt hangvétellel. Költőisége a záró rész öregséget és elmúlást leíró szakaszában bontakozik ki a legteljesebben, de közben sincs híján súlyos hatású képeknek, mint pl. *az egész élet során sötétben enni, a szélnek munkálkodni*, vagy *a halva született magzat sorsát kívánatosnak tartani*. Szinte látjuk a megtört királyt, amint felidézi élete kisiklását. Természetszerűleg nem úgy fogalmaz, mint ahogy a későbbi korokban fejtették ki a hasonló kérdéseket körüljáró bölcsleteket (bár ebben a közben eltelt évezredekén túl a művészi kifejezőmódnak is nagy szerepe van). Néha olyasmit érezhetünk, mintha egy kőműves túlságosan nagy és durva kövekből akarna kirakni egy finom boltívet, attól félhetnénk, hogy az ív egyenetlen, szögletes lesz. Csakis az ihletés, az Isten és ember értelmének összekapcsolódása révén valósulhatott meg, hogy ma mégis ezek az egyszerű, súlyos szavak döbbsentik rá az olvasót: *nincs új a Nap alatt*, és Isten nélkül *minden hiábavalóság*. A boltív végül tökéletes formájú lesz.

A könyv további – az előzőektől nem független – stílusbeli sajátossága a szaggatottság: a meredek, gyakran szakadásszerű gondolati váltások, majd az

egyes kérdéskörök újbóli felbukkanása. A különböző gondolatok illetve szövegrészek között általában nincsenek olyanfajta aprólékos logikai áthidalások, amelyek lépésről lépésre vezetnék az olvasót a kiindulástól a végkövetkeztetésig – miként ezt a mélyenszántó művektől különösen szívesen vesszük. Kijelentései gyakran a Példabeszédek könyve egymás mellé helyezett, közmondásszerű ígéire emlékeztetnek. Mindezen sajátosságok miatt még inkább szükséges az alaposág és elmélyültség, amit a Biblia tanulmányozása egyébként is megkíván.

Bátran erőltessük meg tehát elménket a Prédikátor könyve tanulmányozása során! Ne érjük be néhány sokszor elmondott igazság sablonszerű elismérlésével! *Az ó mellett hozzunk elő újat is lelki élestarunkból* (Mt 13,52), minthogy démoni korunk sem szűkölködik régi és új hazugságok előhozásában.

6 Mi jellemzi a Prédikátor könyve szerkezetét? Milyen ismétlődő sajátosságokat figyelhetünk meg, amelyek segítik üzenete megértését?

.....

.....

.....

A könyv szerkezetét nem könnyű meghatározni. Sokféle kísérletről olvashatunk a különböző irodalmakban, ezek rendszerint a gondolatmenetből indulnak ki, s a tartalma alapján próbálják tagolni. A Prédikátor könyvének fentebb említett szaggatottsága és gyakori ismétlődése miatt ez a törekvés nemigen jár sikerrel, azaz nem vezet világos, következetes szerkezet megmutatásához.

Van azonban egy formai sajátosság, amely segítségünkre lehet a szerző által húzott gondolati határok felismerésében: A Prédikátor könyvében viszsztatérő kifejezéseket szerepelnek. A leggyakoribb ismétlődő kifejezések a következők:

„Láttam...”

Pl.: „*Láttam annakfelettte a Nap alatt, hogy az ítélet helyén hamisság, és az igazság helyén latorság van.*” (3,16) Salamon újabb szembesüléseinek, felismeréseinek, illetve próbálkozásainak jellegzetes bevezetéseként ez a formai elem indítja újra, illetve gördíti tovább a gondolatmenetet. Hasonlóak még a „fordítottam magam” és a „találtam egy dolgot” kifejezések is (lásd pl. 2,13; 7,25; 9,13).

„Hiábavalóság”

Pl.: „*Annakokáért mondtam az én elmémben: a bolondok állapota szerint lesz az én állapotom is, miért voltam tehát én is bölcsőbb? És mondtam az én elmémben: ez is hiábavalóság!*” (2,16) A „hiábavalóság” kifejezés a Salamon által megfigyelt jelenségeknek illetve különféle próbálkozásainak refrénszerű értékelése. Hasonlóak még a „micsoda marad meg az embernek...?” és a „mi haszna van...?” költői kérdések is (lásd pl. 2,23; 3,9).

„Enni, inni, vigadni, örvendezni, élni a jóval, jót cselekedni” stb.

Pl.: „*Annakokáért dicsértem én a vigasságot, hogy nincsen az embernek jobb e világon, hanem hogy egyék, igyék és vigadjon, és ez kísérje őt munkájában az ő életének napjaiban, amelyeket ad neki Isten a Nap alatt.*” (8,15) Ezek a kifejezések a salamoni megoldást vagy boldogságélményt mutatják be. Ezek zárják az egyes gondolatmeneteket, azaz szerkezeti egységeket.

A Prédikátor könyve szinte teljes egészét – kivételt jóformán csak a bevezető rész jelent – a fenti kifejezések által kijelölt szerkezeti egységek építik fel, ciklusszerűen követve egymást. Az ezek által megvalósuló tagolást az is igazolja, hogy a könyv jelenlegi szakaszolása is gyakran egybeesik azzal. Egy ilyen gondolatciklus vázlatosan tehát a következőképpen fest:

- **Láttam**, illetve megpróbáltam ezt és ezt a dolgot (= bevezető, gondolatfelvető szakasz).
- Ezért és ezért ez is **hiábavalóság** (= kiértékelő szakasz).
- Amit tehát az ember tehet (illetve tennie kell): **eszik, iszik, vigad, örvendezik, él a jóval, jót cselekszik stb.** (= a következtetést levonó szakasz).

Tovább árnyalja a könyvet, hogy amint Salamon mindinkább halad előre a megtérésig, úgy az ismétlődő kifejezések is fokozatosan változnak. Ezekre

a tanulmány közben részletesen kitérünk. Most csupán e sajátosság érzékel-
tetésére mutatjuk be a fenti kifejezések néhány ilyen jelentésmódosulását.

A „láttam” bevezető kifejezés így változik:

1. „*Láttam annakfelette a Nap alatt...*” (3,16) (= A „Nap alatti”, földi, emberi távlat, a könyv első felében végig ez jellemző.)
2. „*Mindent láttam az én hiábavalóságomnak napjain...*” (7,15) (= A „lát-
tam” szó kiegészül a „mindent” szóval, az emberi tapasztalatok és belá-
tás teljességének bevezetéseként.)
3. „*Láttam az Istennek minden dolgát...*” (9,2) (= Isteni távlatok feltáru-
lása.)

Meghatározóan fontos és kifejező a salamoni megoldás illetve boldogság-
eszmény átértékelődése is:

1. „*Nincs jobb az ember számára, mint hogy egyék és igyék, és jót láttasson
lelkével az ő fáradsága által.*” (2,25/a – ez a reménytelenségről árulkó-
dó vélekedés a könyv első felében jellemző, vö. 3,12, 22; 5,18; 7,14.)
2. „*No azért egyed örömmel a te kenyeredet, és igyad jó szívvel a te boro-
dat, mert immár kedvesek Istennek a te cselekedeteid! Ruháid mindenkor
legyenek fehérek, és az olaj a fejedről el ne fogyatkozzék. Éld életedet a te
feleségeddel, akit szeretsz...*” (9,9–11)
3. „*Mert ha sok esztendeig él is az ember, mindazokban örvendezzen, és
megemlékezzék a sötétség napjairól, mert az sok lesz... Örvendezz a te
ifjúságodban, és vidámitson meg téged a te szíved a te ifjúságod idejében,
és járj a te szíved útjaiban és szemeid látásaiban, de megtudd, hogy mind-
ezekért az Isten téged ítéletre von! Vesd el a haragot a szívedből, és vesd el
a gonoszt a testedből...*” (11,8–12,2)

Istenhez való visszatalálása során Salamonnak természetesen a hiábavaló-
sággal kapcsolatos látásmódja is árnyaltabbá válik, és több más kérdéskör is
ismételten felbukkan a könyv egészén keresztül, eltérő, módosított szemlé-
letről tanúskodva, attól függően, hogy Salamon éppen hol tart az Istenhez
visszavezető úton.

Figyeljük meg, fedezzük fel a magunk számára, és tartsuk végig szem
előtt ezeket a sajátosságokat, hogy a Prédikátor könyve igazán megnyíljék
előttünk!

A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE SZERKEZETE (A KÁROLYI-FORDÍTÁS SZÁMOZÁSÁT KÖVETVE):

I. NAGY SZERKEZETI EGYSÉG:

BEVEZETÉS (1,1–2,1)

1,1–2,1 Salamon megszorodása

– A nagy elhatározás az élet értelmének keresésére

II. NAGY SZERKEZETI EGYSÉG:

A NAGY LELKI KÜZDELEM (2,2–7,14)

2,2–25/a Élvehajzás, vagyonfelhalmozás és nagyra törő alkotások

– A hiábavalósággal szembeni ellenségeskedés
elemi megnyilatkozásai

2,25/b–3,15 Isten felé fordulás és fejtegetések az ember függő helyzetéről

3,16–22 Isten késleltetett ítélete és az embereknek adott próbaidő

– Mitől alacsonyodik állatívá az ember?

4,1–5,20 Együttérzés az elnyomottakkal

– Felelősség és oltalom a kiszolgáltatottságban

6,1–7,14 A szemek kívánsága és „a lélek kívánsága”

III. NAGY SZERKEZETI EGYSÉG:

ÖSSZEFOGLALÁS (7,15–8,15)

7,15–8,15 „Mindent láttam az én hiábavalóságom napjain”

– A nagy lelki küzdelem összegzése

IV. NAGY SZERKEZETI EGYSÉG:

MEGOLDÁS (9,1–12,16)

9,1–12 „Láttam az Istennek minden dolgát”

– Az Istenről, az emberről és a boldogságról való gondolkodás alapelvei

9,13–11,8 „Idő szerint és történetből lesznek mindezek”

– A megoldás alapelveinek kibontása

12,1–16 „Emlékezzél meg a te Teremtődről” – Mi az ember „fő dolga”?

*Az e betűi adomány
az ifjúsági és gyermekosztályt támogatja*

SALAMON ÉLETÚTJA

1 Milyen előzményei voltak Salamon születésének? Hogyan nyilvánult meg mégis Isten kegyelme Salamon megszületésében és kiválasztásában? Hogyan utalnak minderre Salamon nevei?

2Sám 12,9, 14–18, 23–25

„Miért vetted meg az Úr beszédét, oly dolgot cselekedvén, mely utálatos Őelőtte? A Hitteus Uriást fegyverrel ölted meg, és az ő feleségét magadnak vetted feleségül, magát pedig az Ammon fiainak fegyverével ölted meg. (...) Mindazáltal, mivel alkalmat adott a gyálázásra az Úr ellenségeinek e dologban: a te fiad is, aki lett néked, biztonnal meghal.« Ezek után elment Nátán az ő házához. És megverte az Úr a gyermeket, akit az Uriás felesége szült Dávidnak, és megbetegedett. És könyörgött Dávid az Istennek a gyermekért, és böjtölt is Dávid, és bemenvén, a földön feküdt éjjel. Felkeltek azért az ő házának vénjei és mentek őhöz, hogy felemeljék őt a földről, de nem akarta, és nem is evett ővelük kenyeret. Hetednapra azért meghalt a gyermek (...) »De most, hogy meghalt, vajon miért böjtölnék? Vajon visszahozhatom-e azzal? Én megyek őhöz, de ő nem jó ide vissza énhozzám.« És megvigasztalta Dávid az ő feleségét, Bethsabét, és bement hozzá, és vele hált. És ő szült fiat, és nevezte annak nevét Salamonnak, és az Úr szerette őt. Amint megüzente Nátán próféta által, aki nevezte az ő nevét Jedidjának, az Úrért.”

1Krón 22,9

„Íme fiad lesz neked, akinek csendessége lesz, mert nyugodalmat adok neki minden körülötte való ellenségeitől, azért nevezetetik Salamonnak, mert békességet és nyugodalmat adok Izráelnek az ő idejében.”

.....
.....

A „Salamon” név békességet jelent. A Dávidnak adott ígéret szerint arra utalt, hogy Salamon uralkodása alatt békesség lesz Izráelben. A névben foglalt prófécia be is teljesedett. (Csupán Salamon uralkodásának utolsó szakaszában, hitehagyása fenyegetékeként támadt ellenség az országra; vö. 1Kir 11,14, 23, 26.)

A „békesség” név mindemellett az Istennel való békesség örömeit is hordozta. Ugyanerre mutat a „Jedidja” név, Salamon másik neve, amit Nátán prófétától kapott. Jelentése: az Úr kedveltje.

Dávid esztelen és szörnyű bünt követett el azzal, hogy megtörte Bethsabé házasságát, férjét pedig megölette. A házasságtöréskor fogant gyermek Isten Nátán által meghirdetett ítéleteként néhány napon belül meghalt. Dávid keserves bünbánatra jutott. Könyörgésének és a gyermek halála miatti bánkódásának szívszorító leírása azt érzékelteti, mintha az újszülött életben maradásában látta volna az egyetlen jelet arra, hogy jóvátehetetlen bűne mégiscsak rendezhető Istennel, s az ítélet meg nem másítását úgy élte meg, mintha *véglegesen kárt vallott volna lelkében* (Mt 16,26).

Isten minden képzeletet felülmúló kegyelme, hogy a rendkívüli képességekkel megáldott és Izráel trónja örökösül választott Salamont mindezek után Bethsabé szülte Dávidnak. A kisfiú nevében hordozta tehát Isten megbocsátását. Benne Dávid mintegy az elvesztett gyermeket s tulajdon lelkét kapta vissza.

2 Mi jellemezte a trónra lépő Salamon lelkületét és uralkodása első szakaszát?

1Kir 3,5–14

„Megjelent Gibeonban az Úr Salamonnak azon éjjel álmában, és mondta az Isten: »Kérj, amit akarsz, hogy adjak neked.« És mondta Salamon: »Te a te szolgáloddal, az én atyámmal, Dáviddal nagy irgalmasságot cselekedtél, amiképpen ő is járt előtted híven, igazán és hozzád egyenes szívvel, és megtartottad neki ezt a nagy irgalmassá-

got, hogy neki fiat adtál, aki az ő királyi székében ül, amint e mai napon megtetszik. És most, óh én Uram Istenem, te tetted a te szolgádat királlyá, Dávid, az én atyám helyett. Én pedig kicsiny gyermek vagyok, nem tudok kimenni és bejönni. És a te szolgád a te néped között van, amelyet te magadnak választottál, nagy nép ez, amely meg nem számlálthatik, meg sem írártathatik a sokaság miatt. Adj azért a te szolgádnak értelmes szívet, hogy tudja ítélni a te népedet, és tudjon választást tenni a jó és gonosz között, mert kicsoda kormányozhatja ezt a te nagy népedet?» És tetszett e beszéd az Úrnak, hogy Salamon ilyen dolgot kért. Mondta azért az Isten neki: »Mivelhogy ezt kérted tőlem, és nem kértél magadnak hosszú életet, sem nem kértél gazdagságot, sem pedig nem kérted a te ellenségeid lelkét, hanem bölcsességet kértél az ítélettételre: íme a te beszéded szerint cselekszem. Íme adok neked bölcs és értelmes szívet, úgy, hogy hozzád hasonló nem volt előtted, és utánad sem támad olyan, mint te. Sőt még amit nem kértél, azt is megadom neked, gazdagságot és dicsőséget: úgy, hogy a királyok között nem lesz hozzád hasonló senki minden te idődben. És ha az én útjaimon jársz, megőrizvén az én végzéseimet és parancsolataimat, amiképpen járt a te atyád, Dávid: meghosszabbítom életed idejét.»

1Kir 4,20

„És Júda és Izráel megsokasodott, olyan sok volt, mint a tenger mellett való föveny, és ettek, ittak és vigadtak.»

1Kir 4,32–33

„És szerzett háromezer példabeszédet, és az ő énekeinek száma ezer és öt volt. Szólott a fákról is, a Libanon cédrusfájától az izsópig, amely a falból növekedik ki, és szólott a barmokról, a madarokról, a csúszó-mászó állatokról és a halakról is.»

1Kir 10,8

„Boldogok a te embereid, boldogok ezek a te szolgálaid, akik udvarlannak neked mindenkor...»

Salamont Isten választotta ki Izráel vezetésére. Esetében tehát nem a más népek – később Izráelben is gyökeret verő – istentelen szokása érvényesült, miszerint a trónt automatikusan a király legidősebb fia öröklí.¹

Az ifjú Salamon Isten szíve szerint való értelmes alázatról tett bizonysgot. Ez a hozzáállás ideális alap volt ahhoz, hogy kiváló vezetővé, egyben példaképpé váljon. Népe, látva Istentől kapott bölcsességét és szeretetét – például a közmondásossá vált ítéletekor, amikor visszaadta egy asszonynak a gyermekét, s leleplezte a hazugságot (vö. 1Kir 3,16–28) –, örömmel engedelmeskedett neki, s nem kényszerűségből.

Salamon uralkodása első felében Izráel történelme fénykorát élte. Az országra páratlan gazdasági fellendülés köszöntött. A nép jólétben töltötte éveit. A tudományok² és a művészetek is virágzásnak indultak. Ékes bizonyítékát adta mindez egyrészt a vezetői befolyás jelentőségének, másrészt annak, hogy ha egy közösségben – jelen esetben egy országban – Isten törvényei általános, önként követett normává válnak, ez testi-lelki jólétet von maga után.

3 Milyen rendkívüli képességet s nyomában milyen különleges szolgálatot kapott Salamon Istentől?

1Kir 4,29–31, 34

„És az Isten adott bölcsességet Salomonnak, igen nagy értelmet és mély szívet, mint a fvény, mely a tenger partján van. Úgy, hogy a Salamon bölcsessége nagyobb volt, mint a napkelet minden fiainak bölcsessége és Egyiptom egész bölcsessége. Sőt bölcsőbb volt minden embereknél, még az Ezráhita Ethánnál is és Hémánnál, Káلكólnál és Dardánál, a Máhol fiainal; és híre neve volt minden nemzetségek

1 Vö. Pascal: *Gondolatok*, 320. töredék.

2 „Salamont különösen érdekelte a természetrajz, de kutatásai nem korlátozódtak egyetlen tudományra. Minden teremtett dolog – élő és élettelen – szorgalmas tanulmányozásával világos fogalmat kapott a Teremtőről. A természeti erőkben, az ásvány- és állatvilágban, minden fában és virágban Isten bölcsessége tárult fel előtte. Miközben mindig többet igyekezett tudni, egyre jobban megismerte és megszerette Istent.” (Ellen G. White: *Próféták és királyok*, a „Salamon” c. fejezetből) A természettudományok mellett a matematika és a geometria is fejlődött – az építkezések óhatatlanul feltételezik ezt. A 2Krn 4,2 igevers például arra utalhat, hogy Salamon országában ismerték a körállandót (π).

között köröskörül... És jöttek minden népek közül, hogy hallgassák a Salamon bölcsességét, a föld minden királyaitól, akik hallották az ő bölcsességét.”

1Kir 10,1–9

„A Séba királyné asszonya pedig hallván Salamon híret és az Úr nevét, eljött, hogy megkísértgesse őt nehéz kérdésekkel. És bejöve Jeruzsálembe igen nagy sereggel és tevékkel, amelyek hoztak fűszer-számokat, igen sok aranyat és drágaköveket, és Salamonhoz ment, és szólt vele mindenekről, amelyek szívében voltak. És Salamon megfelelt neki mindenre, semmi sem volt a király előtt elrejtve, amire ne tudott volna néki felelni. És amikor látta Séba királyné asszonya Salamon minden bölcsességét, és a házat, amelyet épített, és az ő asztalának étkeit, szolgálói lakásait, szolgálói udvarlásának módját és azok öltöze-teit, és pohárszékeit, és az ő áldozatát, amellyel az Úr házában áldozott, a lélegzete is elállt. És mondta a királynak: »Mind igaz, amit az én földemben hallottam a te dolgaid felől és a te bölcsességedről, de én hinni sem akartam azokat a beszédeket, míg magam el nem jöttem és szememmel nem láttam. És íme, nekem a felét sem beszél-ték el: te meghaladtad bölcsességgel és jóssággal a hírt, amelyet hal-lottam felőled. Boldogok a te embereid, boldogok ezek a te szolgálid, akik udvarlanak néked mindenkor, és hallhatják a te bölcsességedet. Legyen az Úr, a te Istened áldott, aki kedvelt téged, hogy az Izráel királyi székébe ültetett, mert szerette az Úr az Izráelt mindörökké, és királlyá tett téged, hogy ítéletet és igazságot szolgáltatass.«”

.....
.....
.....

Salamon nevével nem ok nélkül forrt össze a „bölc” jelző. Értelmi képes-ségei tekintetében magáért beszél a tömör kijelentés: „bölcsebb volt min-den embernél”. Segít fogalmat alkotni erről, ha viszonyítási alapként egy pillantást vetünk az antik görög bölcseletre, mely a matematikától és logi-kától kezdve az atomelméleten és az orvostudományon át az etikáig és a politikáig csodálatra méltó felfedezéseket tett. Erre a máig jól megőrződött

tudományhalmazra viszont igen jelentős hatással volt a már régen elveszett keleti civilizációk ismerete. Ne kicsinyeljük hát le az 1Kir 4,30–31 igeszakaszban említett keleti bölcsek ma már semmitmondó neveit. Bibliái támpontként gondoljunk a Jézus születése felől is tájékozott napkeleti bölcsekre. Salamon bölcsessége Egyiptoménál is nagyobb volt. Az ottani tudásról több ismeret fennmaradt, emellett több görög filozófus is beszámol arról, hogy tanulmányutat tett Egyiptomba. Salamonnak tehát valóban páratlan értelmi képességei voltak.

Felemelő érzés olvasni, hogy a király rendkívüli talentumát az Istennel kapcsolatos tudomány terén kamatoztatta elsősorban. Népek tanítójává vált, miként később Pál apostol.³ Míg azonban az apostolnak magának kellett elmennie idegen országokba, s igen gyakran ellenséges fogadtatásban részesült, addig Salamonhoz helybe jöttek a népek, és csodálattal hallgatták szájából az Isten beszédét. Olyan történelmi pillanat volt ez, melyben megvalósult Isten Izráellel kapcsolatos terve: *„Kevés az, hogy nekem szolgám légy a Jákob nemzetségének megépítésére és Izráel megszabadultjainak visszahozására: sőt a népeknek is világosságul adtalak, hogy üdvöm a föld végéig terjedjen!”* (Ésa 49,6; vö. 2Móz 19,5–6)

4 Milyen tanításokat hordoz az Úr házának megépítése? Hogyan bontakozott ki még jobban Salamon saját népéért és más nemzetekért végzett missziója a jeruzsálemi templom megépítésével? Milyen talentumáról tanúskodik a templomszentelési imája? Mi volt Isten válasza erre az imára?

A templomépités leírását lásd: 1Kir 5–8. fejezet; 2Krón 2–6. fejezet.

1Kir 8,23, 27–30, 40–43

„Uram, Izráel Istene! Nincsen hozzád hasonló Isten, sem az égben ott fenn, sem a földön itt alant, aki megtartod a szövetséget és az irgalmasságot a te szolgálidnak, akik előtted teljes szívvel járnak. (...) Vajon gondolható-e, hogy lakozhatnék az Isten a földön? Íme az ég, és az egeknek egei be nem foghatnak téged, mennyivel kevésbé e ház, amelyet én építettem. De tekints a te szolgád imádságára

3 Vö. 1Tim 2,7; 2Tim 1,11; Gal 2,7–9; Ap csel 9,15; Eféz 3,1, 8.

és könyörgésére, óh Uram, én Istenem, hogy meghalljad a dicséretet és az imádságot, amellyel a te szolgád könyörög előtted e mai napon. Hogy szemeid e házra nézzenek éjjel és nappal, e helyre, amely felől azt mondtad: Ott lesz az én nevem. Hallgasd meg ez imádságot, amellyel könyörög a te szolgád e helyen. És hallgasd meg a te szolgádnak és a te népednek, az Izráelnek könyörgését, akik imádkoznak majd e helyen, hallgasd meg lakhelyedből, a mennyekből, és meghallgatván légy kegyelmes! (...) Hogy féljenek téged mind éltig, míg e föld színén lakoznak, amelyet adtál a mi atyáinknak. Sőt még az idegen is, aki nem a te néped, az Izráel közül való, ha eljövend messze földről a te nevedért (mert meghallják a te nagyságos nevedet, hatalmas kezedet és kinyújtott karodat), és eljövén imádkozik e házban: Te hallgasd meg a mennyekből, a te lakhelyedből, és add meg az idegennek mindazt, amiért könyörög neked, hogy mind az egész földön való népek megismerjék nevedet, és féljenek úgy téged, miképpen a te néped, az Izráel, és ismerjék meg, hogy a te nevedről neveztetik ez a ház, amelyet én építettem.”

1Kír 9,1-9

„És lett, mikor elvégezte Salamon az Úr házának és a király házának építését, és mindent, amit kívánt és amit akart építeni Salamon: Megjelent az Úr Salamonnak másodszor is, amiként megjelent neki Gibeonban. És mondta neki az Úr: »Meghallgattam imádságodat és könyörgésedet, amellyel könyörögtél előttem. Megszenteltem e házat, amelyet építettél, abba helyezvén az én nevemet mindörökké, s ott lesznek az én szemeim és az én szívem mindenkor. És ha te előttem jársz, amint járt Dávid, a te atyád, egyenes és tökéletes szívvel, úgy cselekedvén mindenekben, amint neked megparancsoltam, az én rendeléseimet és végzéseimet megtartod, megerősítem a te birodalmadnak trónját az Izráelen mindörökké, amint megígértem Dávidnak, a te atyádnak, mondván: Nem fogy el a te nemzetségedből való férfiú az Izráel királyi székéből. De hogyha elszakadtok ti és a ti fiaitok tőlem, és meg nem őrzitek az én parancsolataimat és végzéseimet, melyeket előtökbe adtam, hanem elmentek és idegen isteneknek szolgáltok, és meghajoltok azok előtt: kigyomlálom az Izráelt e föld színéről, amelyet nekik adtam, e házat, melyet az én nevemnek szenteltem, elvetem szemeim elől, és az Izráel példabeszédül és meséül lesz

minden nép előtt. És bár e ház felséges, mégis, akik elmennek mellette, elcsodálkoznak, felkiáltanak, és azt mondják: Miért cselekedett így az Úr ezzel a földdel és ezzel a házzal? És azt felelik: Azért, mert elhagyták az Urat, az ő Istenüket, aki az ő atyáikat kihozta Egyiptom földjéről, és idegen istenekhez ragaszkodtak, azokat imádták és azoknak szolgáltak: ezért bocsátotta reájuk az Úr mindezt a nyomorúságot.”

.....

.....

.....

Az Isten temploma felépítésének számos tanítása közül most csak egyet idézünk: „*Mikor pedig a ház építetett, a kőbányának egészen kifaragott köveiből építetett, úgy, hogy sem kalapácsnak, sem fejszének, sem valami egyéb vaszerszámnak pengése nem hallattatott a ház felépítésénél.*” (1Kir 6,7) Ez a rend és szervezettség megszégyenítő távlatokat nyit gyülekezetünk szervezeti és működési viszonyai előtt, minthogy Krisztus gyülekezete esetében is teljesülnie kellene: „Szép renddel rakattatván, nevededik szent templommá az Úrban.” (Eféz 2,21)

Salamon templomszentelési imája egyebek mellett igen megragadóan tanúskodik a pogányok befogadásáról. Isten szíve szerinti lelkület szólalt meg itt. Messze elkerülte az Izráel történetét a pillanatnyi kivételektől eltekintve jellemző két végletet: a környező népekhez való hasonulást, avagy a tőlük való rideg elzárkózást.

Figyelemre méltó, hogy Salamon imája profetikus üzeneteket is tartalmazott. Egyik kérését például így kezdi: „*Ha teellened vétkeznek majd – mert nincsen ember, aki ne vétkeznék –, és megharagudván reájuk, ellenség kezébe adod, és fogva elviszik őket azok, akiktől megfogattak, az ellenség földére, messze vagy közel...*” (1Kir 8,46) A későbbiekben a nép hitehagyása miatt bekövetkezett asszír és babiloni fogság tanúskodik arról, hogy Salamonnak jó oka volt megemlékezni a neves alkalmon ezekről a tévelygésekről és fenyítékekről. Másfelől mindez arra is ráirányítja a figyelmünket, hogy Salamon nem csak bölcs és tanító, de próféta is volt.

5 Életünk ígéretes alakulása adhat-e okot a lelki éberség lankadására, vagy épp ellenkezőleg, fokozott vigyázásra kell intenie? Hogyan tanít erről Salamon megdöbbenő hitehagyása? TételeSEN mely pontokon szegte meg Isten törvényét?

1Kir 11,1–8

„Salamon király pedig megszeretett sok idegen asszonyt, mégpedig a fáraó leányán kívül a moábiták, ammoniták, edomiták, sidonbeliek és hitteusok leányait. Olyan népek közül, akik felől azt mondta az Úr az Izráel fiainak: Ne menjetek hozzájuk, és őket se engedjétek magatokhoz jönni, bizonyára az ő isteneik után hajtják a ti szíveteket. Ezekhez ragaszkodott Salamon szeretettel. És voltak neki feleségei, hétszáz királyné asszony és háromszáz ágyas, és az ő feleségei elhajtották az ő szívet. És mikor megvénült Salamon, az ő feleségei elhajtották az ő szívet az idegen istenek után, úgyhogy nem volt már az ő szíve tökéletes az Úrhoz, az ő Istenéhez, amint az ő atyjának, Dávidnak szíve. Mert Salamon követte Astoretet, a sidonbeliek istenét, és Milkómot, az ammoniták utálatos bálványát. És gonosz dolgot cselekedett Salamon az Úr szemei előtt, és nem követte olyan tökéletességgel az Urat, mint Dávid, az ő atya. Akkor épített Salamon templomot Kámosnak, a moábiták utálatos bálványának a hegyen, amely Jeruzsálem átellenében van, és Moloknak, az Ammon fiai utálatos bálványának. És ekképpen cselekedett Salamon mind az ő idegen feleségeivel, akik az ő isteneiknek tömjéneztek és áldoztak.”

5Móz 7,3–6

„Sógorságot se szerezz velük [ti. a környező népekkel], a leányodat se adjad az ő fiuknak, és az ő leányukat se vegyed a te fiadnak. Mert elpártoltatja a te fiadat éntőlem, és idegen isteneknek szolgálnak, és felgerjed az Úr haragja reátok, és hamar kipusztít titeket. Hanem így cselekedjétek velük: Oltáraikat rontsátok le, oszlopaikat törjétek össze, berkeiket vágjátok ki, faragott képeiket pedig tűzzel égessétek meg. Mert az Úrnak, a te Istenednek szent népe vagy te, téged választott az Úr, a te Istened, hogy saját népe légy neki, minden nép közül e föld színén.”

5Móz 17,16–17

„[Izráel leendő királya] sok lovat ne tartson, és a népet vissza ne vigye Egyiptomba, hogy lovat sokasítson, mivelhogy az Úr megmondta

nektek: Ne térjetek többé vissza azon az úton! Sok feleséget se tartson, hogy a szíve el ne hajoljon, se ezüstjét, se aranyát felettébb meg ne sokasítsa.”

1Kír 10,27–28

„És felhalmozta a király Jeruzsálemben az ezüstöt, mint a követ, és a cédrust, mint a vad fügefákat, amelyek nagy tömegben vannak a mezőn. És Salamonnak Egyiptomból hoztak lovakat, és a király kereskedői sereggel vették volt a lovakat megszabott áron.”

Préd 2,8–9

„...öreg és apró barmoknak nyájaival is többel bírtam mindazoknál, akik voltak énelöttem Jeruzsálemben. Gyűjtöttem magamnak ezüstöt és aranyat is, és királyok drágaságait és tartományokat. Szereztem magamnak éneklő férfiakat és éneklő asszonyokat, és az emberek fiainak gyönyörűségeit, asszonyt és asszonyokat.”

.....

.....

Salamon gondolkodásában – s ennek következtében uralkodásában, majd az egész ország állapotában – tragikus és érthetetlen fordulat következett be. Ellen White a következőképpen világítja meg a teljes folyamatot: „*Salamon... kezdte szem elől téveszteni hatalmának és hírnevének Forrását. Amint hajlamai elhatalmasodtak értelmén, magabizása nőtt, és az Úr szándékát a maga választotta úton igyekezett végrehajtani. Úgy okoskodott, hogy ha politikai és kereskedelmi szövetséget köt a környező népekkel, azok megismerkednek az igaz Istennel. Szentségtelen szövetségre lépett egyik nemzettel a másik után. A szövetségeket azzal pecsételte meg, hogy pogány hercegnőkkel kötött házasságot. Isten parancsait félretette, hogy a környező népek szokásainak hódoljon... Salamon azzal áltatta magát, hogy bölcsessége és példamutatása feleségeit a bálványimádástól az igaz Isten imádatához fogja vezetni, és az így kötött szövetségek a szomszédos nemzeteket közeli kapcsolatba hozzák Izráellel. Hiú ábránd! Salamon végzetesen tévedett, amikor elég erősnek tartotta magát ahhoz, hogy ellenálljon pogány társai befolyásának. Végzetes volt az az öncsalása is, ami azt a reményt keltette benne, hogy míg ő maga figyelmen kívül hagyja Isten törvényét, másokat arra készíthet, hogy tiszteljék és kövessék a törvény előírásait... Megpróbálta – de micsoda áron! – összeegyeztetni a világosságot a sötétséggel, a jót*

a rosszal, a tisztaságot a tisztátalansággal, Krisztust Béliállal. Salamonból, a világ egyik legnagyobb uralkodójából mélyre süllyedt ember, mások eszköze és rabja lett. Jelleme egykor nemes és férfias volt, most pedig gyenge, elpuhult ember lett belőle... Az a méltányosság és nagylelkűség, amellyel uralkodását kezdte, zsarnokossággá és erőszakossággá változott. Szegény esendő ember! Mit is tehet Isten olyan emberekért, aki elfeledkeznek arról, hogy Tőle függnék.” (Próféták és királyok, a „Sikerek és elbizakodottság” c. fejezetből) Mindez végül az ország kettészakadásához vezetett, s Isten Izráellel mint nagy birodalommal kapcsolatos terveinek megghiúsulásához.

Salamon hitehagyása a Prédikátor könyve megírásának szomorú előzménye.

6 Milyen figyelmeztetések hangzottak el jó előre Salamonra nézve? Milyen ítéletet jelentett be idővel Isten?

2Sám 7,14–15

„Én leszek neki [Salamonnak] atyja, és ő lesz nekem fiam, aki mikor gonoszul cselekszik, megfenyítem őt emberi vesszővel és emberek fiainak büntetésével. Mindazáltal irgalmasságomat meg nem vonom tőle...”

1Krn 28,9

„Te azért, fiam, Salamon, ismerd meg a te atyád Istenét, és szolgálj neki tökéletes szívvel és jó kedvvel, mert az Úr minden szívbe belát és minden emberi gondolatot jól ért. Hogyha Őt keresed, megtalálod. Ha ellenben Őt elhagyod, Ő is elhagy téged mindörökké.”

1Kir 9,6–7

„De hogyha elszakadtok ti és a ti fiaiatok éntőlem, és meg nem őríztek az én parancsolataimat és végzéseimet, melyeket előtökbe adtam, hanem elmentek, és idegen isteneknek szolgáltok, és meghajoltok azok előtt: kigyomlálom az Izráelt e föld színéről, amelyet nekik adtam, e házat, melyet az én nevemnek szenteltem, elvetem szemeim elől, és az Izráel példabeszédül és meséül lesz minden nép előtt.”

1Kir 11,9–13

„Megharagudott azért az Úr Salamonra, hogy elhajlott az ő szíve az Úrtól, Izráel Istenétől, aki megjelent neki kétszer is, és azt parancsolta neki, hogy ne kövessen idegen isteneket, és mégsem őrizte meg az

Úr parancsolatát. Mondta azért az Úr Salamonnak: Miután ez történt veled, és nem őrizted meg az én szövetségemet és rendelkezéseimet, amelyeket parancsoltam neked: elszakasztván elszakasztom tőled az országot, és adom a te szolgádnak. Mindazáltal míg élsz, nem cselekszem ezt Dávidért, a te atyáért; hanem a te fiadnak kezétől szakasztom el azt. De nem szakasztom el az egész birodalmat, hanem egy nemzetséget adok a te fiadnak Dávidért, az én szolgámért és Jeruzsálemért, amelyet magamnak választottam.”

.....

.....

Az idézett figyelmeztetések azt mutatják, hogy Isten jól látta a sikerek és a felívelő pályafutás kísértéseit, melyeknek Salamon fokozottan ki volt téve. Isten által elgondolt szolgálata súlyát mutatja, hogy két intés is személyesen neki szólt, mégpedig Dávid közvetítése által, az apai tanácsolás bensőséges hangján.

Az ifjú király messzemenően megfogadta az intéseket, és uralkodása első felében hűségesen tartotta magát azokhoz. Azonban lelki elkényelmesedésével és hitehagyása bekövetkeztével hatályossá váltak a kilátásba helyezett fenyegetések.

Isten *emberi vesszejének* felemelése és az 1Kir 11,9–13 igékben olvasható kemény ítélet kimondása nyomán íródott meg a Prédikátor könyve.

*Az e heti adomány
az ifjúsági és gyermekosztályt támogatja*

[A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE
I. NAGY SZERKEZETI EGYSÉGE
(BEVEZETÉS): 1,1–2,1]

SALAMON MEGSZOMORODÁSA – A NAGY ELHATÁROZÁS AZ ÉLET ÉRTELMÉNEK KERESÉSÉRE

Olvassuk el a Préd 1,1–2,1 igeszakaszt!

1 Milyen lelkület jellemezte Salamont abban az időben, amikortól a Prédikátor könyve megörökíti életútját? Milyen kísértés érheti ma is azokat, akik kisebb-nagyobb hatalom birtokában vannak, vagy egyszerűen csak sikeresen alakul az életük?

Préd 1,16

„Szóltam az én elmémnel, mondván: íme, én naggyá lettem, és gyűjtöttem bölcsességet mindazok felett, akik fők voltak énelőttem Jeruzsálemben, és az én elmém bőven látott bölcsességet és tudományt!”

Préd 2,10

„És naggyá lettem és megnövekedtem mindazok felett, akik előttem voltak Jeruzsálemben. Az én bölcsességem is helyén volt.”

Vö. Dn 4,27

„Szólt a király és mondta: Nem ez-e ama nagy Babilon, amelyet én építettem királyság házának, az én hatalmasságom ereje által és dicsőségem tisztességére?”

Vö. még: 1Kir 3,7–13

„És most, óh én Uram Istenem, te tetted a te szolgádat királlyá, Dávid, az én atyám helyett. Én pedig kicsiny gyermek vagyok, nem tudok kimenni és bejönni. És a te szolgád a te néped között van, amelyet te magadnak választottál, nagy nép ez, amely meg nem számlálható, meg sem írártathatik a sokaság miatt. Adj azért a te szolgádnak értelmes szívet, hogy tudja ítélni a te népedet, és tudjon választást tenni a jó és gonosz között; mert kicsoda kormányozhatja ezt a te nagy népedet?» Ész tetszett e beszéd az Úrnak, hogy Salamon ilyen dolgot kért. Mondta azért az Isten neki: »Mivelhogya ezt kérted tőlem, és nem kértél magadnak hosszú életet, sem nem kértél gazdagságot, sem pedig nem kérted a te ellenségeid lelkét; hanem bölcsességet kértél az ítélettételre: íme a te beszéded szerint cselekszem, íme adok neked bölcs és értelmes szívet, úgy, hogy hozzád hasonló nem volt teelőtted, és utánad sem támad olyan, mint te. Sőt még amit nem kértél, azt is megadom neked, gazdagságot és dicsőséget: úgy, hogy a királyok között nem lesz hozzád hasonló senki minden te idődben.«”

.....

.....

Nagy és árulkodó ellentét figyelhető meg Salamon ifjúkori és későbbi lelkülete között. Egykor kisgyermeknek látta magát, akinek Istentől kapott bölcsességre van szüksége a nép vezetéséhez, később viszont büszke uralkodóként tűnik fel, aki maga szerezte bölcsességét és jutott hatalma csúcsára. Utóbbi állapotában mondott szavai kísértetiesen hasonlítanak a hatalmi tébolyba csavarodó despota, Nabukodonozor szavaira (vö. Dn 2–4. fejj.).

A hatalom és a siker máig a legnagyobb kísértések forrása. Igen kevesen mondhatják el Pál apostollal: „*Tudok megaláztatni is, tudok bővelkedni is.*” (Fil 4,12) Számos esetben megfigyelhető, hogy míg a nehézségek idején józan és hűséges marad valaki, addig élete bővelkedő szakában elveszti valóságérzékét, nem önmaga többé, korábban elképzelhetetlen dolgokra ragadta magát. Vajon nem ezért van-e, hogy Isten nem ad hatalmat vagy sikereket életünk bizonyos területein, mert nem tudnánk velük élni?

2 Miből tűnik ki már itt, a Prédikátor könyve bevezető szakaszában, hogy Isten nem hagyta magára Salamont tévelygésében? Mikor hagy fel Isten véglegesen az emberért való fáradozással?

Préd 1,13

„És adtam az én szívemet mindazok vizsgálására és bölcsen való tudakozására, melyek lesznek az ég alatt. Ez gonosz, hiábavaló foglalatosság, melyet adott Isten az emberek fiainak, hogy gyötrődjenek vele.”

1Móz 3,15

„Ellenségeskedést szerzek közötted és az asszony között, a te magod között, és az ő magva között...”

2Sám 7,14–15

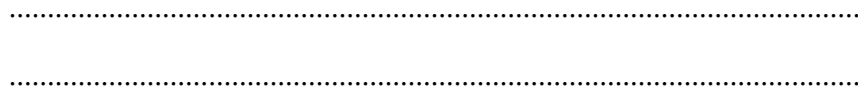
„Én leszek neki [Salamonnak] atyja, és ő lesz nekem fiam, aki mikor gonoszul cselekszik, megfenyítem őt emberi vesszővel és emberek fiainak büntetésével. Mindazáltal irgalmasságomat meg nem vonom tőle...”

1Krón 28,9

„Te azért, fiam, Salamon, ismerd meg a te atyád Istenét, és szolgálj neki tökéletes szívvel és jó kedvvel, mert az Úr minden szívbe belát és minden emberi gondolatot jól ért. Hogyha Őt keresed, megtalálad. Ha ellenben Őt elhagyod, Ő is elhagy téged mindörökké.”

2Tim 2,13

„Ha hitetlenkedünk, Ő hű marad: Ő magát meg nem tagadhatja.”

Az Istentől elhajlott szívű Salamon *gonosz és gyötrő foglalatosságot* kapott Istentől, ami nem engedte megbékülni állapotával. Isten most is tartotta az ősevangéliumban adott ígétét, miszerint mindenkiben ellenségeskedést szerez a rosszal szemben. Talán a Salamonnak szánt, történelmet formáló küldetés fontossága az oka annak, hogy esetében Isten még külön próféciaiban is megerősítette az ősevangéliumban tett kijelentését: „emberi vesszővel” való fenyítéket helyezett kilátásba, ha Salamon gonoszul cselekedne. Az „emberi” jelző itt bizonyára azt jelenti: Salamon személyiségének megfelelő, lelki alkatát, gondolkodását fegyelembé vevő.

Hasonló ígéret s egyben figyelmeztetés volt, amit Dávid búcsúbeszédében kötött Salamon lelkére. Dávid ismerte a vezetők különleges kísértéseit, sőt mintha azt is előre látta volna, hogy ezek Salamonon is erőt vesznek majd, Isten elhagyására készítve őt.

Dávid és Pál apostol első olvasásra szembenállónak tűnő kijelentése között nincs ellentmondás. Mindkettőjük szavai arra mutatnak, hogy Isten küzd a hitetlenkedő emberért. Azonban Dávid figyelmeztetéséből az is kitűnik, hogy az Istentől való elfordulásnak van olyan visszafordíthatatlan megkeményedést jelentő véglete, amikor már Isten is tehetetlen.

Éppen ennek tudatában felettebb bátorító, hogy még Salamon minden képzeletet felülmúló hitehagyása sem érte el azt a mértéket, ami meghaladná Isten eszközeit. A *minden szívbe belátó és minden emberi gondolatot jól értő* Isten még látott valami fogékonyságot a király szívében, így nem hagyta magára őt tévelygési közepette.

3 **Hogyan érte el Isten a Tőle fényévnyi távolságra szakadt Salamont? Mi volt az Isten által adott „gonosz és gyötrő foglalatosság”, avagy a megígért „emberi vessző”? Gyakorta hogyan tud csak bennünk ellenségeskedést szerezni állapotunkkal szemben Isten, ha nem akarunk tudni Róla?**

Préd 1,2–3

„Felette nagy hiábavalóság, azt mondja a prédikátor, felette nagy hiábavalóság! Minden hiábavalóság! Micsoda haszna van az embernek minden ő munkájában, mellyel munkálkodik a Nap alatt?”

Préd 1,13–2,1

„És adtam az én szívemet mindazok vizsgálására és bölcsen való tudakozására, melyek lesznek az ég alatt. Ez gonosz, hiábavaló foglalatosság, melyet adott Isten az emberek fiainak, hogy gyötrődjenek vele. Láttam minden dolgokat, melyek lesznek a Nap alatt, és íme minden csak hiábavalóság és a lélek gyötrelme! Az egyenetlen meg nem egyenesíthető, és a fogyatkozás meg nem számlálható. Szóltam az én elmémmel, mondván: Íme, én nagygyá lettem, és gyűjtöttem bölcsességet mindazok felett, akik fők voltak énelöttem Jeruzsálemben, és az én elmém bőven látott bölcsességet és tudományt! Adtam annakfelette az én elmémet a bölcsesség tudására, és az esztelenség és bolond-

ság megtudására. Megtudtam, hogy ez is a lélek gyötrelme. Mert a bölcsesség sokaságában sok búsulás van, és valaki öregbíti a tudományt, öregbíti a gyötrelmet.”

Hab 2,13

„Avagy íme, nem a Seregek Urától van-e ez, hogy a népek tűznek építenek, és a nemzetek a hiábavalóságnak fáradoznak?”

Rm 8,20, 22

„Mert a teremtett világ hiábavalóság (üresség, mulandóság, rothadandóság, sikertelenség) alá vettetett, nem önként, hanem annak akaratából, aki alávetette... Tudjuk pedig, hogy az egész teremtett világ együtt sóhajtozik és vajúdik mind idáig.”

.....

Isten minden embert az értelmén keresztül próbál elérni, és szeretne mindannyiunkat érdemi s az élet igazán lényeges dolgaira irányuló gondolkodásra serkenteni. A különleges érzékenységgel és szellemi képességekkel rendelkező Salamon esetében nyilvánvalóan különlegesen mély és átfogó szembeállítás válthatta csak ki e kívánatos reakciót.

Milyen mélységet látatott meg tehát Isten Salamonnal? A Prédikátor könyvének már az első sorai elárulják ezt, ami aztán refrénszerűen köszön vissza az egész könyvön – sőt annak nyomán az egész irodalom- illetve gondolkodástörténeten – át: „*Minden hiábavalóság.*”

Isten Salamont minden létező dolognak és jelenségnek elébe vágó rádöbbenésre vezette el, az egész világ arkhimédészi pontját mutatta meg neki: önmagában mindennek annyi értelme van, mintha nem létezne. (Pál apostol ezt még ki is egészíti azzal, hogy minden a mulandóság, a rothadandóság rabságában sýnylódik, így, ideig-óráig létezve is, tulajdonképpen a nemlét állapotában van, menthetetlenül afelé sodródik.) Önmagában mindennek az értéke végső soron: a „nincs”, a „semmi”. Isten tehát a céltalanság, az üresség, a hiábavalóság, a nemlét, a nihil, a SEMMI iszonyatával szembesítette Salamont.

Több ez, mint halálfélelem, noha az is elemi erővel játszik itt közre. A következetességre igényt tartó emberi értelem csak bizonyos keretek és támpontok között tud működni (hogy a legegyszerűbbeket említsük, ilyen a tér

és az idő, de ide tartozik például valamely szilárdnak hitt etikai értékrend is). Csak ezek között képes felépíteni világ- és önértelmezését, döntési rendszerét és egész életvezetését. Salamon – *aki bölcsőbb volt minden embernél*¹ – tulajdonképpen arra döbbsent rá, hogy csupán egyetlen végső és kikezdzhetetlen támpont létezik, ami nem viszonylagos: a SEMMI. A SEMMIre azonban nem lehet felépíteni semmit. A bölcsességére oly büszke királynak azzal kellett szembesülnie, hogy értelme, így lényének lényege csupán illúzió, hiszen nincs támpont, nincs kapaszkodó, amihez képest meg tudná indokolni, mit miért gondol és tesz. Ilyen módon, a következetesség igényének fenntartása mellett, az egész léte és gondolkodása, még a leghétköznapibb cselekvései is parttalanná, esetlegessé, bizonytalanná és megokolhatatlanná, ezért jogosulatlanná és fenntarthatatlanná váltak. Salamon számára minden szétessett: az átláthatónak hitt világ éppúgy, mint saját, mindeddig megosztatlan és céltudatos személyisége, amiben a mindenség tükröződött. A hiábavalóság e mélységébe bepillantva mintegy az *élve meghalást* (1Tim 5,6) élte át, a *második halál* (Jel 2,11; 20,14; 21,8) szele legyintette meg őt.

A korunkban igen gyakori lelki betegségek (pl. depresszió, skizofrénia) legmélyén is valami hasonló, gondolkodásbeli kapaszkodóvesztés játszódhat le, még ha ez nem tudatosul is az elszenvedőiben. Salamon példája azonban más megvilágításba helyezi e betegségeket – olyannyira, hogy talán nem is betegségnek, hanem az igazi betegségből való gyógyulás első lépésének kellene nevezni azokat. Ha valakiben, e szenvedő emberekben érdemi ellenségeskedés alakul ki a rosszal szemben, hiszen lényük, idegzetük inkább önmagát emészti el, mintsem hogy továbbra is elviselje a lét ellentmondásosságát. E betegségek orvosi felfogásának meghatározó vonása az elme működésében beállt zavar feltételezése. Aránytalanul kisebb súly kerül viszont a létben, a világban mint az elme vizsgálódásának tárgyában beállt zavarra, és az elme zavarának olyan megközelítésére, miszerint torz dologról a jó tükör is törvényszerűen torz képet ad. A gyógyítás terén tehát nemcsak – sőt elsősorban nem – gyógyszeres eljárásokban kellene gondolkodni, amik csupán tüneti kezelést jelentenek, hanem érdemi és hasonlóan mélyreható lehetőséget s választást kellene felmutatni a probléma alapvető oka, azon talajta-

1 1Kir 4,30–31.

lanság mellé, ahová a hiábavalóság örvénye rántotta e saját létükkel ellenségeskedő embereket. Meg kellene értetni, még inkább éreztetni velük, hogy a SEMMI mellett létezik még egy támpont, ami nem viszonylagos: JÉZUS KRISZTUS.

Isten ezt tette Salamonnal.

4 Salamon keserű szavai dacára miért állíthatjuk, hogy Istentől szerzett ellenségeskedés munkált benne? Hogyan erősíti ezt meg másutt is a Prédikátor könyve, illetve a Biblia többi tanítása? Általában kellemes-e a tévelygő ember számára az, ha Isten ellenségeskedést szerez benne a rosszal szemben, vagy épp ellenkezőleg: lesújtó szembesülés?

Préd 1,13/a, 14; 9,1–2

„És adtam az én szívemet mindazok vizsgálására és bölcsen való tudakozására, melyek lesznek az ég alatt... Láttam minden dolgot, melyek lesznek a Nap alatt, és íme minden csak hiábavalóság és a lélek gyötrelme! (...) Mikor adtam az én szívemet a bölcsesség meg tudására, és hogy megvizsgáljak minden fáradságot, amely e földön történik (mert sem éjjel, sem nappal az emberek szeme álmot nem lát): Láttam az Istennek minden dolgát...”

Jób 33,14–19

„Hiszen szól az Isten egyszer vagy kétszer is, de nem ügyelnek rá! Álomban, éjjeli látomásban, mikor mély álom száll az emberre, és mikor ágyasházukban szenderegnek, akkor nyitja meg az emberek fülét, és megpecsételi megintetésükkel, hogy eltérítse az embert a rossz cselekedettől, és elrejtse a kevélységet a férfi elől. Visszatartja lelkét a romlástól, és életét, hogy azt fegyver ne járja át. Fájdalommal is bünteti az ő ágyasházában, és csontjainak szüntelen való háborgásával.”

Préd 1,13/b

„Ez gonosz, hiábavaló foglalatosság, melyet adott Isten az emberek fiainak, hogy gyötrődjenek vele.”

Zsid 12,11

„Bármely fenyítés ugyan jelenleg nem látszik örvendetesnek, hanem

keservesnek, ámde utóbb az igazság békességes gyümölcseivel fizet azoknak, akik általa gyakoroltatnak.”

A Préd 9,1 igeversben nem az *elme*, hanem a *szív* szó szerepel. Bár a két kifejezés rokon értelmű a Bibliában, a pontosításnak mégis annyiban van jelentősége, hogy kitűnjék: a 9,1–2 szakasz szó szerint visszahivatkozik az 1,13/a versre, s ezáltal egyfajta keretet nyer az egész könyv. *Az ég alatt levők vizsgálata s minden dolgok meglátása* nyomán Salamon mindent hiábavalóságnak ítélt. Amint más szavakkal megelőlegezi itt a későbbiekben részleteiben is bemutatandó „ég alatti”, emberi látókörű próbálkozásait: „Az egyenetlen meg nem egyenesíthető, és a fogyatkozás meg nem számlálható... a bölcsesség sokaságában sok búsulás van, és valaki öregbíti a tudományt, öregbíti a gyötrelmet.” Salamon azonban ezek után *Isten dolgaira* kezdett figyelni. Az Istentől kapott, kezdetben nagy gyötrelmet okozó foglalatosság vezetett tehát végül a megoldáshoz. Salamon esetében így valóra válhatott Pál apostol kijelentése: a jelenleg keserves fenyíték utólag az igazság békességes gyümölcseivel fizetett.

Isten igen bensőséges eljárásába enged bepillantást a Jób könyvéből idézett ige. Eszerint mintha a legtöbb ember éjszaka, lenyugodott állapotban lenne képes az örökkévaló dolgokon gondolkodni, s válna megszólíthatóvá a lelkiismerete és Isten részéről. Van, akit Isten álmában tud meginteni. A „fájdalommal is bünteti az ő ágyasházában, és csontjainak szüntelen való háborgásával” megfogalmazás viszont talán éppen az álomból való felriadásra, vagy a teljes álmatlanságra utal. Salamonnal ez utóbbiról lehetett szó, amint írja: „mert sem éjjel, sem nappal az emberek szeme álmodni nem lát” (9,1); „minden napja bánat, és búsulás az ő foglalatossága, még éjjel sem nyugodott az ő elméje” (2,24).

Ugy tűnik tehát, hogy Isten éjszaka kereste meg a királyt, hogy megmutassa neki: Őnélküle minden hiábavalóság, ezáltal ellenségeskedést ébreszsen benne, és a „jó”, az élet értelme, avagy Önmaga keresésére indítsa. Megerősíti mindezt, hogy Salamon ifjúkori, reményteljes indulásakor ugyancsak éjszaka beszélt vele Isten, két ízben is (lásd 1Kir 3,5; 9,2).

Megfogadva Pál apostol kijelentését és okulva Salamon ebbéli példáján, ne tartsuk feltétlenül károsnak, ha lelkünkben olykor békétlenség támad. Jobb ez, mint a megalapozatlan, hamis békesség. A kívánatos lelkiállapot természetesen mindig az Istennel való megbékélttség. Ehhez azonban a hamis békességből kimozdító békétlenségen, azaz Isten általi ellenségeskedés-szerzésen át vezet az út.

5 Tudhatunk-e közelebbit arról, mivel szembesítette Isten Salamont, s hogyan vezette el őt annak felismerésére, hogy önmagában minden hiábavaló, illetve hogyan indította az élet értelmének keresésére?

Préd 1,4–11

„Egyik nemzetség elmegy és a másik eljön, a föld pedig mindörökké megmarad. És a Nap feltámad, és elnyugszik a Nap, és az ő helyére siet, ahol ő ismét feltámad. Siet délre, és átmegegy észak felé, körbe-körbe siet a szél, és a maga keringéséhez visszatér a szél. Minden folyóvíz siet a tengerbe, mindazáltal a tenger mégis meg nem telik: akármicsoda helyre a folyóvizek siessenek, ugyanazon helyre térnek vissza. Minden dolgok mint fáradoznak, senki ki nem mondhatja, nem elégednék meg a szem látván, sem be nem teljesednék hallásával a fül. Ami volt, ugyanaz, ami ezután is lesz, és ami történt, ugyanaz, ami ezután is történik, és semmi nincs új dolog a Nap alatt. Van valami, amiről mondják: nézd ezt, új ez – régen volt már, száz esztendőkön át, melyek mielőttünk voltak. Nincs emlékezet az előbbiekről, azonképpen az utolsó dolgokról is, melyek jövendők, nem lesz emlékezet azoknál, akik azután lesznek.”

Préd 2,16–18

„Annakokáért mondtam az én elmémben: bolondnak állapota szerint lesz az én állapotom is, miért voltam tehát én is bölcsőbb? És mondtam az én elmémben: ez is hiábavalóság! Mert nem lesz emlékezete sem a bölcsnek, sem a bolondnak mindörökké; mivelhogy a következő időkben már mind elfelejtetnek: és miképpen meghal a bölcs, azonképpen meghal a bolond is. Azért gyűlöltém az életet; mert gonosznak látszott nekem a dolog, ami történik a Nap alatt, mert mindez hiábavalóság, és a lélek gyötrelme!”

Préd 3,11

„[Isten] az örökkévalóságot² (...) adta az *emberek* szívébe...”

Zsolt 39,6

„Bizony merő hiábavalóság minden ember, akárhogyan áll is!”

.....

.....

Salamon egy érzékletes képpel, a természet és a nemzedékek körforgása között vont párhuzammal vezeti fel könyve nagy kérdésének kibontását: Az elemek, a szél, a víz, a napszakok szüntelen mozgásban, szabályszerű körforgásban vannak, mégsem történik lényegi változás, például a tenger sem telik meg. Az emberi társadalomban is hasonló körforgás zajlik: „az egyik nemzetség elmegy, a másik eljön”, és itt sincs érdemi változás: „a föld pedig mindörökké megmarad”. Noha a folyamatok olyan nagy terjedelműek és annyira összetettek, hogy *mindezen dolgok fáradozását senki ki nem mondhatja*, mégis, lényegében minden marad a régiben: „ami volt, ugyanaz, ami ezután is lesz, és ami történt, ugyanaz, ami ezután történik”. Azonban a felmájd letűnő nemzedékeknek része az egyes ember, aki érez és gondolkodik, akinek *Isten az örökkévalóságot adta szívébe*, s akinek elméjében lecsapódik az, hogy a nemzedékével személy szerint ő is elenyészik, s még csak *emlékezet sem lesz róla többé*. A halál, a személyes elmúlás valóságának tudatosítása által ragadhatta meg tehát Isten Salamont (a halál egyébként is visszatérő, központi kérdése a könyvnek). Ennek nyomán juthatott Salamon az élet értelmetlenségével, illetve mindenek hiábavalóságával kapcsolatos egyszerű és rideg mérleg megvonására, melyet a könyv bevezetésében írt le. Igazolja mindezt az is, hogy a halál központi hivatkozás marad a könyv egészén át.

A mindeneket hiábavalóság alá rekesztő halál elkerülhetetlensége miatti megrendülés az egész emberi családot és történelmet átfogja: „Miért, miért e percnyi öntudat, / Hogy lássuk a nemlét borzalmait?” – kérdezi például Madách *Az ember tragédiájában* (XV. szín). A halál valóban minden ember tragédiája, így Salamonhoz hasonlóan bárki felveheti itt a fonalat az élet dolgaiban való eligazodáshoz, s annak eldöntéséhez, mi fontos, és mi kevésbé az.

² Pontosított fordítás szerint.

6 Törvényszerű-e, hogy minden keserű szembesülés vagy megszorodás nyomán Isten felé fordul az ember? Milyen kétféle megszorodásról tanít a Biblia? Salamon esetében egyértelmű volt-e a megszorodás eredménye? Nyílegyenesen indult-e Isten felé, vagy kitérőkön, kerülő utakon át?

2Kor 7,10

„Az Isten szerint való szomorúság üdvösségre való megbánhatatlan megtérést szerez, a világ szerint való szomorúság pedig halált szerez.”

.....

.....

Salamon életútja és Dávid 1Krón 28,9 szerinti tanácsa ismeretében elmondható, hogy nem járt messze a visszafordíthatatlan megkeményedéstől. Isten az ember szabadságának és méltóságának tiszteletben tartása mellett valóban csak azért kezeskedhet, hogy mindenkiben ellenségeskedést szerez, megtérésre indító megszorodást munkál. Dönteni viszont nem dönthet a teremtménye helyett. Az emberi lélek titka az, hogy ugyanarra az isteni készítésre egyesek miért megtérésre, mások miért a világ szerint szomorodnak meg.

Azonban távolról sem dől el azonnal, még kevésbé látszik kívülről az első pillanattól kezdve, hogy a megszorodás kinél milyen eredménnyel jár. Keveseknek van olyan erős és következetes lelkülete, hogy eszmélésük nyomán nyílegyenesen menetelnének Isten felé. Azok közül is, akik végül Hozzá térnek, a legtöbben előbb még tétlenkednek egy ideig, vagy elbóklásznak erre-arra (noha ennek egyáltalán nem kellene így lennie).

A Prédikátor könyve arról tanúskodik, hogy Salamonnak sem az érdemi Isten-keresés volt az első reakciója a megszorodása nyomán. A könyv itt következő folytatásában éppen ezekről a próbálkozásairól szól. Megmutatja, mi mindenben kereste a feloldást a hiábavalóságra, s közben újabb és újabb csalódásai, ha fokozatosan is, de miként vezették mind közelebb a megoldáshoz.

*Az e heti adomány
az ifjúsági és gyermekosztályt támogatja*

[A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE
II. NAGY SZERKEZETI EGYSÉGE
(A NAGY LELKI KÜZDELEM): 2,2–7,14]

ÉLVHAJHÁSZÁS, VAGYONFELHALMOZÁS ÉS NAGYRA TÖRŐ ALKOTÁSOK – A HIÁBAVALÓSÁGGAL SZEMBENI ELLENSÉGESKEDÉS ELEMI MEGNYILATKOZÁSAI

Olvassuk el a Préd 2,2–25/a igeszakaszt!

1 Mi volt Salamon első reakciója a hiábavalóság felismerésekor? Mit tesz a legtöbb ember is legelőször, ösztönösen, a hiábavalóság megtapasztalása nyomán?

Préd 2,2, 4, 9, 11

„Mondtam az én szívemben: no, megpróbállak téged a vígan való lakásban, hogy lásd meg, mi a jó!... Elvégeztem az én szívemben, hogy boritalra adom magamat... Szereztem magamnak éneklő férfiakat és éneklő asszonyokat, és az emberek fiainak gyönyörűségét, asszonyt és asszonyokat... Valamit kívántak az én szemeim, meg nem fogtam azoktól, meg sem tartóztattam az én szívemet semmi vigasságtól...”

Ésa 22,12–13

„És fölhív az Úr, a seregek Ura ama napon sírásra és gyászolásra, magatok megkopasztására és gyászruhaöltésre, és íme öröm és

vigasság, barmok ölése, juhok levágása, húsevés és borivás: Együnk, igyunk, mert holnap meghalunk!”

1Kor 15,32

„Ha csak emberi módon viaskodtam Efézusban a fenevadakkal, mi a hasznom abból, ha a halottak fel nem támadnak? Együnk és igyunk, holnap úgyis meghalunk!”

.....

.....

Salamon első reakciója a *rothadandóság rabságával* szemben a legáltalánosabb emberi viszonyulás, a végtelen élvhajhászás volt. Így is mondhatjuk: a *mának kezdett élni*. A mának élő ember a döntéseit nem az örökkévalóság súlyát átérezve hozza meg. E magatartás lehet ösztönös és tudatlanságból fakadó, valamilyen mértékben azonban mindig megalkuvást takar, mert nem is célja kiutat keresni a *mulandóság rabságából*, hanem abba beletörődve tulajdonképpen oly módon szegül ellene, hogy igyekszik mértéktelenül kiaknázni a véges idő örömeit. Igen kifejező erre nézve a pazarló udvartartásáról hírhedt XV. Lajos szállóigévé vált mondása: „Utánam az özönvíz!”

Salamon jól tudta, hogy az élvezetek hajszolása nemhogy érdemi megoldást nem ad a hiábavalóságra, de a megoldásnak még azt az illúzióját sem képes kelteni, amit a bálványimádásba merülésekor érezhetett. „Nevetés közben is fáj a szív, és végre az öröm fordul szomorúságra” – írta a Példabeszédek könyvében (14,13). (Ennek ellenére, ha szolidabb formában is, de a Prédikátor könyve több későbbi szakaszában még előjön ez az élvezetközpon-tú boldogságescmény.)

Természetesen nem baj, ha valaki vágyik az élet egészséges örömeire. A Biblia Isten áldásainak mondja ezeket, és nem tanítja megvetésüket. Azok az élvezetek viszont, amelyek ugyan szintén Isten áldásain alapulnak, de eltorzításukból és mértéktelen kihasználásukból származnak, önmagukban is természetellenesek. Az élet legfőbb helyére emelésük pedig a legkiszűlűbb dacolás a hiábavalósággal.

2 Milyen más módon próbált még Salamon ellene feszülni a hiábavalóságnak? Jellemző-e ez is mind a mai napig?

Préd 2,8–10

„Szereztem szolgákat és szolgálókat, házamnál növekedett szolgálaim is voltak nekem. Öreg és apró barmok nyájaival is többel bírtam mindazoknál, akik voltak énelőttem Jeruzsálemben. Gyűjtöttem magamnak ezüstöt és aranyat is, királyok drágaságait és tartományokat... És nagyvá lettem és megnövekedtem mindazok felett, akik előttem voltak Jeruzsálemben...”

Vö. 5Móz 17,16–17

„[Izráel leendő királya] sok lovat ne tartson..., se ezüstjét, se aranyát felettébb meg ne sokasítsa!”

Péld 30,8–9

„...gazdagságot ne adj nekem... Hogy megelégedvén, meg ne tagadjalak, és azt ne mondjam: kicsoda az Úr?”

Lk 9,25

„Mert mit használ az embernek, ha mind e világot megnyeri is, ön magát pedig elveszti, vagy magában kárt vall?”

.....
.....

A Szentírás még a nincstelenség esetében sem tartja elfogadható életcélnak a vagyongyűjtést, mennyivel inkább elfogadhatatlan tehát ez azoknál, akik *rákásra gyűjtenek* (Hab 2,6). Salamon esetében nyilvánvaló, hogy e készlet nem a nélkülözésből vagy a kényelmesebb életvitel vágyából fakadt. A királyi luxust, ami kezdettől fogva körülvette őt, nemigen lehetett fokozni.

Az idézett igék következtetni engednek arra, hogy Salamon egyik indítéka a Jeruzsálemben előtte uralkodókkal – gondolhatunk itt izraelita és pogány uralkodókra egyaránt –, esetleg a más országok királyaival való versengés volt. Az 1Kir 12,3–4 igeszakasz tanúsága szerint keményen meg is sarcolta népét istentelen törekvése közben.

Mindezzel együtt nyilvánvaló, hogy a kincsek halmozása végső soron ugyancsak a hiábavalósággal szembeni zsigeri ellenségeskedést takarta. Szemléletes párhuzam vonható itt korunk *rákásra gyűjtőivel*, akiknél szintúgy hajtóerő a mások pusztá leköszése, a meggazdagodásra törekvés végső mozgatóereje azonban a „sem mire sincs szükségem” (Jel 3,17) illúziójának elhitése önmagukkal.

3 Mi a hiábavalósággal szembeni ellenségeskedés emelkedettebb, de a végső cél szempontjából ugyanolyan haszontalan módja? Magukra ismerhetnek-e sokan e tekintetben is Salamonban?

Préd 2,5–7

„Felette nagy dolgokat cselekedtem. Építettem magamnak házakat, ültettem magamnak szőlőket. Csináltam magamnak kerteket és ékességre való kerteket, és ültettem beléjük mindenféle gyümölcs-termő fákat. Csináltam magamnak víztartó tavakat, hogy azokból öntözzem a fák sarjadó erdejét.”

Préd 2,12

„És tekintettem minden dolgaimra, melyeket cselekedtek az én kezeim, és az én munkámra, mit fáradsággal végeztem: és íme, az mind hiábavalóság és a lélek gyötrelme, és nincsen annak semmi haszna a Nap alatt!”

Vö. Lk 10,39–41

„És volt neki egy Mária nevezetű testvére, aki Jézus lábainál leülvén, hallgatta az ő beszédét. Márta pedig foglalatoss volt a szüntelen szolgálatban; előállván azért, monda: »Uram, nincs-e arra gondod, hogy az én testvérem magamra hagyott engem, hogy szolgáljak? Mondjad azért neki, hogy segítsen nekem.« Felelvén pedig, mondta neki Jézus: »Márta, Márta, szorgalmas vagy és sokra igyekezel, de egy a szükséges dolog, és Mária a jobb részt választotta, mely el nem vétetik tőle.«”

.....

.....

Különös zavar uralkodik világunkban az alkotás és a munka terén. Egyrészt ezek elválaszthatatlanul hozzátartoznak az élethez, sőt az egyik legnagyobb örömforrását jelentik. Isten már a teremtéskor értelmes tevékenységgel bízta meg az embert, a későbbiekben pedig még a Tízparancsolat kőtábláin is helyet kapott a munkára való felhívás. Ellen White egyenesen így mutat rá a munka, az értelmes tevékenység rangjára: „*Krisztus szolgálatra váltotta meg követőit. Urunk azt tanítja, hogy az élet igazi célja a szolgálat.*” (*Krisztus példázatai*, A talentumok c. fejezetből)

Másrészt viszont a munka és az alkotás sokaknál a *mának élés* rejtettebb és rafináltabb formája, vagyis a hiábavalósággal szembeni elvtelen és meddő dacolás. Amikor a „mindenáron munka” az élet szüntelen tevékenységévé és értelmévé válik, nem más az, mint a *hiábavalóság alá vetett világ sôhajtozása és nyögése* – magasztosnak álcázott menekülési kísérlet a nyomasztó valóságtól. Az ezzel próbálkozók lényegében a következő jelszó mögé bújnak: Nincs időm az örökkévaló dolgokra, mert a *ma* dolgaival kell törődnöm (s itt aztán vég nélkül szokás sorolni a halaszthatatlan, sőt önfeláldozó teendőket, mint például a megélhetés biztosítása, családfenntartás, tanulás, építkezés, kertrendezés, akár gyülekezeti szolgálat stb.).

Salamon is *felette nagy dolgokat cselekedett*. Azonban – amint refrénszerű értékelése tanúsítja – számára sem hozott ez megoldást, legfeljebb ideig-óráig sikerült feledtetnie magát a hiábavalóság keserűségét.

4 Valójában mi volt a ki nem mondott s talán nem is tudatosult indíték Salamon élvhajhászása, vagyonfelhalmozása és monumentális vállalkozásai mögött? (Nyilván nem az, hogy hiányt szenvedett volna élvezetekben és kincsekben, vagy ne lettek volna elég tetszetős házai és kertjei.) Ráismerhetünk-e itt is az ember jellegzetes törekvésére?

Péld 31,6–7

„Adjátok a részegítő italt az elveszendőnek, és a bort a keseredett szívűeknek. Igyék, hogy felejtkezzék az ő szegénységéről, és az ő nyavalyájáról ne emlékezék meg többé.”

.....

.....

Felejtteni – ez a kulcsszó, amivel az idézett ige rámutat Salamonnak nem csupán a borivásba, de a vagyonfelhalmozásba és az alkotásba merülése mögött is lappangó indítékára. Blaise Pascaltól idézzük ehhez a következőket:

„Mikor azonban mindezt jobban végiggondoltam [mármint hogy az emberek miért keresnek mindig valami szórakozást vagy elfoglaltságot maguknak –

P. Z.), és meglelve minden bajunk forrását, meg akartam keresni az okát is, arra jöttem rá, hogy van ennek egy nagyon is valóságos oka, mégpedig a mi gyarló és halandó állapotunk természetes nyomorúsága, amelybe ha alaposan belegondolunk, semmi sem képes megvigasztalni bennünket.

Bármilyen állapotot képzeljünk el magunknak, ha számba vesszük a számunkra elérhető földi javakat, a királyi méltóság a legszebb a világon, és akárhogy vélekedjünk is róla, minden vonzó élvezet együtt jár vele. De ha a király nem talál magának szórakozást, és ideje van elgondolkodnia rajta, mi is ő voltaképpen, akkor ez a bágyadt boldogság nem fog neki elég lelkiert adni, ezért szükségszerűen az őt fenyegető veszélyekre... terelődik a figyelme, majd végezetül az elkerülhetetlen halálra és betegségekre; úgyhogy, ha hiányzik neki az, amit szórakozásnak szoktunk nevezni, boldogtalan lesz, boldogtalanabb még legalacsonyabb alattvalójánál is, aki játékkal és szórakozásokkal tölti idejét.

...Nem ezt a langyos és békés életet keressük, amelyik módot ad rá, hogy boldogtalan állapotunkkal foglalkozunk..., hanem a gürcölést, amely másfelé tereli figyelmünket, és elszórakoztat bennünket.

...A királyt olyan emberek veszik körül, akiknek minden gondjuk az ő szórakoztatása, az, hogy mivel tereljék el gondolatait önmagáról. Mert hiába király ő, ha belegondol sorsába, csak boldogtalan ember.

...Így aztán a helyesen gondolkoznának, s amikor azt vetik a szemükre, hogy ami után oly hévvel törekszenek, úgysem boldogíthatja őket, azt felelnék, amit kellene, hogy ti. mindebben csupán féktelen, szenvedélyes elfoglaltságot keresnek, amely eltereli magukról a gondolataikat, és ezért tűznek maguk elé csábító, szenvedélyes erővel vonzó célt, a vitatkozók nem tudnának mit válaszolni rá. De nem ezt felelik nekik, mert nem ismerik önmagukat. Nem tudják, hogy csak a vadászat, nem pedig a zsákmány érdekli őket.

...És így múlik el az egész élet. Akadályokkal küzdve keressük a nyugalmat; s amikor végre legyőztük őket, elviselhetetlenné válik a nyugalom; mert vagy meglevő bajainkra gondolunk, vagy azokra, amelyek ránk szakadhatnak. De még ha mindenfelől eléggé védve éreznénk is magunkat, a gond a maga erejéből akkor is hamarosan ránk törne szívünk mélyéből, ahol természeténél fogva gyökerezik, és megmérgeznék lelkünket. (...)

Szórakozás. – Könnyebb elviselni a halált, ha nem gondolunk rá, mint a gondolatát, még ha nem fenyeget is bennünket veszély. (...)

Mindennek az emberi lét sok nyomorúsága az oka; mivel az emberek ezt

megértették, szórakozásra adták a fejüket. (...) Nem tudtak gyógyírt lelni a halálra, a nyomorúságra, a tudatlanságra. Hogy mégis boldogan élhessenek, azt eszelték ki, hogy nem gondolnak rá. (...)

Az ember nyomorúságai ellenére is boldog akar lenni, semmi más, csak boldog, képtelen rá, hogy ne akarjon az lenni; ám hogyan fogjon hozzá? Csak úgy sikerülhetne neki, ha előbb halhatatlanná válnék; mivel azonban erre képtelen, kieszelte, hogy a halálnak még a gondolatát is elhessegeti magától. (...)

Nyomorúság. – Nyomorúságainkban egyetlen dolog nyújt vigasztalást, a szórakozás, és mégis ez a mi legnagyobb nyomorúságunk. Mert főleg ez akadályoz meg bennünket abban, hogy magunkkal foglalkozzunk, és sodor észrevétlenül vesztünkbe. Nélküle unalomban élnénk, de ez az unalom arra ösztönözne bennünket, hogy valami biztosabb, tartalmasabb módját keressük elűzésének. A szórakozás azonban elmulattat, és észrevétlenül vezet a halálba. (...)

Nyugodtan rohanunk a szakadékba is, ha sikerült valamivel eltakarnunk a szemünk elől.” (*Gondolatok*, 139., 166–169., 171., 183. töredék)

5 Milyen egyéb indíték sejlik még fel az impozáns alkotások létrehozása, esetleg a kincsfelhalmozás mögött? Hogyan szembesült Salamon e tekintetben is azzal, hogy törekvése nem hoz megoldást számára?

Préd 2,13, 17

„Azért fordultam én, hogy lássak bölcsességet és bolondságot és eszelenséget, azaz hogy mit cselekszenek az emberek, akik a király után következnek: azt, amit régen cselekedtek. (...) Mert nem lesz emlékezete sem a bölcsnek, sem a bolondnak mindörökké, mivelhogy a következő időkben már mind elfelejtettek...”

Vö. Dn 2,29

„Neked, oh király, gondolataid támadtak a te ágyadban afelől, hogy mik lesznek ezután...”

Préd 3,22

„Azért úgy láttam, hogy semmi sincs jobb, mint hogy az ember örvendezzen az ő dolgaiban, mivelhogy ez az ő része e világban: mert ki hozhatja őt vissza, hogy lássa, mi lesz útána?”

Préd 6,12

„Kicsoda az, aki megmondhatná az embernek, mi következik őután a Nap alatt?”

Préd 1,11

„Nincs emlékezet az előbbiekről, azonképpen az utolsó dolgokról is, melyek jövendők, nem lesz emlékezet azoknál, akik azután lesznek.”

Préd 2,19–20, 22

„Gyűlöltem én minden munkámat is, melyet munkálkodom a Nap alatt, mivelhogy el kell hagynom azt oly embernek, aki én utánam lesz. És ki tudja, ha bölcs lesz-e, vagy bolond? És mégis uralkodik minden munkámon, amit cselekedtem és bölcsen szereztem a Nap alatt! Ez is hiábavalóság!... Mert van oly ember, akinek munkája elvégeztetett bölcsességgel, tudománnyal és jó kimenetellel, és oly embernek adja azt örökségül, aki abban semmit sem munkálkodott. Ez is hiábavalóság és nagy gonosz!”

Lk 12,20

„Mondta pedig neki az Isten: Bolond, ez éjjel elkérik a te lelkedet tetőled, amiket pedig készítettél, kiéi lesznek?”

Zsolt 39,6–9

„Íme tenyérnyivé tetted napjaimat, és az én életem Teelőtted, mint a semmi. Bizony merő hiábavalóság minden ember, akárhogyan áll is! Bizony árnyékként jár az ember, bizony csak hiába szorgalmatoskodik, rakásra gyűjt, de nem tudja, ki takarítja be azokat! Most azért, mit reméljek, oh Uram?! Te benned van bizodalmam. Ments ki engem minden álnokságomból, ne tégy engem bolondok csúfjává!”

.....

Szintén a mulandósággal szembeszálló kísérlet az az elgondolás, miszerint maga az ember ugyan elmúlik, de az emlékében tovább él. Bár első ránézésre is sovány vigasz ez, mégis kecsegtet valamiféle maradandósággal. Az embert túlélő életmű mindmáig gyakori hivatkozás és életcél.

Salamon az elmúlás tükrében világosan látta a szűkmarkú választ saját költői kérdésére: „*Micsoda marad meg az embernek minden munkájából és elméjének nyughatatlan fáradozásából, mellyel munkálódott a Nap alatt?*” (2,23) Az

ember „amint kijött az ő anyja méhéből, mezítelen megy ismét el, amint jött, és semmit nem vesz el munkájáért, amit kezében elvinne” (Préd 5,15). Salamon megpróbált tehát a maga után hagyandó dolgok által szert tenni egyfajta halhatatlanságra. Olyan alkotásokat igyekezett létrehozni, amelyek halála után is beszélnek róla, s megőrzik emlékét a későbbi nemzedékekben, leszármazottaiban pedig még talán hálás emlékezést is ébresztenek. Hatalmánál fogva különleges lehetőségei voltak elképzelései megvalósításához. (Érdekes, hogy a nagy hatalmú uralkodók kedvenc időtöltése ez. A fáraók például monumentális síremlékeik, a piramisok révén igyekeztek szert tenni az örökévalóságra. Nabukodonozornak is az életművét megtestesítő Babiloni Birodalom későbbi sorsa kapcsán támadtak szorongó gondolatai.)

Azonban Salamon még az alkotásaiban való továbbéléssel sem vigasztalhatta magát sokáig. Az életművét öröklő és ápolandó utód kapcsán gyötörő kérdés tört rá: „*Ki tudja, ha bölcs lesz-e, vagy bolond?*”

A későbbi történesek ismeretében megállapítható: nem volt alaptalan Salamon aggódása. Néhány kivételtől eltekintve méltatlan utódok követték a trónon. A szinte hagyományossá vált istentelen uralkodás eredményeként Salamonnak nemhogy házai és kertjei, de legnagyobb szerűbb alkotása, a jeruzsálemi templom is a földdel lett egyenlővé. (Az említett piramisok esetében hasonlóképp jellemző, hogy a hálásnak éppen nem nevezhető utókor emlékezéséből gyakran csak sírbrablásra futotta. A fáraók így még a közembereknek is kijáró háborítatlanságot sem kapták meg halálukban.)

Mindezek fényében elgondolkodtató, egyszersmind megindító, hogy bár tetszetős építményei nem őrizhették meg Salamon emlékét, az Istenhez való visszatalálását megörökítő könyve által mégsem telt be rajta saját lesújtó jövőndölése: „*Nincs emlékezet az előbbiekről, azonképpen az utolsó dolgokról is, melyek jövőndök, nem lesz emlékezet azoknál, akik azután lesznek.*”

6 Milyen lelkiállapotba jutott Salamon az élvhajhászás, a rakásra gyűjtés és nagyra törő vállalkozásai nyomán? Miért velejükig hazugok az ilyen jellegű kísértések? Miért különösen hiteles e szempontból a királyi lehetőségekkel rendelkező Salamon esete?

Préd 2,18–19

„Gyűlöltem az életet... Gyűlöltem én minden munkámat is, melyet munkálkodom a Nap alatt...”

Préd 2,24

„[Az embernek] minden napja bánat, és búsulás az ő foglalatossága...”

.....

.....

Salamon mélységes megkeseredésbe jutott próbálkozásai következtében: magát az életet gyűlölte meg. Példája megint csak máig ható tanulságot hordoz. Leleplezi az „élet kérdése” (1Jn 2,16) démonian megtévesztő mivoltát.

Méltán nevezi a Szentírás az élet kérdésének mindazt, ami Salamont megcsalta. Jellemző, hogy világunkban az élvhajhászt, a kicsapongást egyenesen magával az *élettel* szokás azonosítani (pl. „*a nagybetűs élet*”; „*éjszakai élet*”; „*az élet sűrűje*”; „*ez az élet lüktetése, ritmusa*”; a szórakozóhelyeken „*pezseg, forr, sőt tombol az élet*”; „*élni tudni kell*”; „*az él igazán, az tud élni*”, aki ebbe nyakig merül; aki viszont nem, az „*nem tud élni*”, „*kimarad az életből*”; „*aki nem próbálta, az nem is élt még*” stb.).

Micsoda elemi erejű leleplezés a Biblia részéről, amikor megmutatja: e nagystílusú, tetszelgő, az élet izgalmát, titkát, értelmét és velejét kínáló jelenés valójában az élet keserű meggyűlölését tartogatja mindenki számára! Az élvezetekkel, vagyonnal, teljesítménnyel és hírnévvel *kérdő élet* nem más, mint maga a halál! Mennyire időszerű ez a háromezer éves intés ma, amikor a salamoni próbálkozások nyomán kiábrándult emberek sokasága válik célját vesztetté és kiegészíté, számosan egészen az öngyilkosságig sodródva.¹

Milyen bölcs és meggyőző eljárás a Biblia részéről, hogy egy rendkívüli képességekkel és lehetőségekkel rendelkező király példáján keresztül figyelmeztet bennünket milderre! Salamon bármit megtehetett, mindent kipróbálhatott. Nem is fogta vissza magát: „*Valamit kívántak az én szemeim, meg nem fogtam azoktól, meg sem tartóztattam az én szívemet semmi vigasságtól*” –

1 *Ersatzleben* – pótlékélet, mondja a német. De hányan élik ma is ezt a fajta életet! Gondolkozunk-e emborsorsokon ilyen figyelemmel? És főleg: imádkoztunk-e ezekért az ismerőseinkért valódi felelősségérzettel? Úgy, ahogyan a 17. zsoltárban is olvashatjuk.

írta. Hányan epekednek ilyen előmenetel után, s képzelik azt, hogy magát a boldogságot nyernék el vele. Holott éppen Salamon esete tükrözi a legvilágosabban, hogy semmi irigylésre méltó sincs e tobzódásban. Nemhogy feledtetni nem tudta a királlyal a hiábavalóság érzését, de még inkább körülvette s eltöltötte őt azzal az ürességgel, ami elől menekülni próbált.

*Az e heti adomány
az ifjúsági és gyermekosztályt támogatja*

ISTEN FELÉ FORDULÁS ÉS FEJTEGETÉSEK AZ EMBER FÜGGŐ HELYZETÉRŐL

Olvassuk el a Préd 2,25/b–3,15 igeszakaszt!

1 Milyen fordulat következett be az istentagadás szélére sodródott Salamon világnézetében, a hiábavalósággal szembeni kezdeti kiábrándító próbálkozásai után? Mi az első, szükséges lépés az Istenhez vezető úton, ateizmussal átítatott korunk szinte valamennyi emberének is? Hogyan gondolkodjon erről a lépésről az a keresztyén, akinek nem jelentett különösebb küzdelmet Isten pusztá létének elfogadása?

Préd 2,25/b

„(Nincs jobb az ember számára, mint hogy egyék és igyék és jót láttasson lelkével az ő fáradsága által.) Láttam én, hogy ez az Isten kezéből van.”¹

1 Fordítási pontosítás: A 2,25 igevers a következőképpen fordítandó: 25/a: „Nincs jobb az ember számára, mint hogy egyék és igyék és jót láttasson (vagy: élveztesen) lelkével az ő fáradsága által (vagy: bajában).” 25/b: „Láttam én, hogy ez az Isten kezéből van.” A pontosítás azért indokolt, mert a Károlyi-fordítás nem tükrözi a héber szöveg – a könyv szerkezete szempontjából itt rendkívül fontos – sorrendiségét, amit egyébként a többi fordítás hűen visszaad. Vagyis: a 2,25 igeverset éppen kettévágja egy szerkezeti határvonal, mert az első felében az előző gondolatciklust lezáró salomoni rezignált boldogságélményt találjuk, a második felében pedig már az újabb gondolatciklust indító szembesülést („Láttam...”). Ne feledjük, hogy a Biblia könyveinek jelenlegi tagolása nem az eredeti szerzőktől származik.

Vö. Zsolt 53,2

„Ezt mondta a balgatag az ő szívében: Nincs Isten...”

Zsid 11,6

„...aki Isten elé járul, hinnie kell, hogy Ő létezik...”

.....

.....

Salamon alapvető felismerésre jut megoldáskeresésének ebben a szakaszában: elfogadja Isten létezését. Nyomatékosítja ezt, hogy az előző gondolatciklusban, mely a király legelső próbálkozásait örökíti meg, még egyáltalán nem szerepel Isten – most tűnik fel először a könyv bevezetését követően. Vagyis míg az eddigiekben Salamon mintegy vakon és ösztönösen feszült neki a hiábavalóságnak, addig itt szeme megnyílik a természetfelettire, s egyfajta istenkép kezd körvonalazódni elméjében.

Sok embernek ma szintén Isten puszta létezésének gondolatával kell legelőször szóba állnia, boldogulása érdekében. Gyakran nagy erőfeszítést kíván ez korunkban, amikor – az utóbbi néhány évet leszámítva – az ésszerűség és a tudományosság jóformán egyet jelent mindenféle természetfeletti tényező tagadásával. A nemzedékek gondolkodásába a tudomány tekintélyével vésődött be már kisgyerekkortól kezdődően, hogy Isten létezését elhinni maradi, babonás és természetellenes dolog – Husz János kifejezésével élve: szent együgyűség.

Semmiképpen sem szabad tehát lebecsülni – noha túlbecsülni sem – az Isten puszta léte elfogadásának lépését. Különösen a meggyőződéses ateisták esetére áll ez. Náluk nem egyszerűen a korszellemből fakadó, a jól megszokott keretknél tovább természetes korlátoltságánál fogva sosem merészkedő gondolkodás felülírásáról van szó. A meggyőződéses ateista tudatosan és elvszerűen tagadja Istent. Nem csupán a felvilágosultság eszményével vagy a különféle tudományok lenyűgöző sikereivel vértelmez fel magát, hanem nyomós erkölcsi érvekkel, sőt egyfajta, az emberiség sorsát illető derűs jövőbe tekintéssel is. Ez a gondolkodásmód – amint manapság már tapasztalható, s a próféciák is előre jelzik – történelmünk utolsó szakaszában mindinkább kivész, s helyébe az erőtlén vallásos kegyesség képviselöte lép. Azonban az évszázados istentagadás hatása, az utóbbi években eluralkodó össznépi vallásosság ellenére, nem múlik el nyomtalanul a lelkekből. Ennek az

Isten ellen emelt magaslathoz a lerombolása sokaktól kíván gyökeres gondolati megújulást.

2 Milyen képet alkotott Istenről Salamon, keresésének e korai szakaszában? Hogyan gondolkodnak Istenről igen sokan ma is, akik a létezését elhiszik ugyan, de jósága nem tudatosult bennük? Vonatkozik-e erre a fajta hitre az Ábrahám hite kapcsán olvasható kijelentés: „[Ábrahám] hitt az Úrnak, és tulajdonítatott az őneki igazságul.”

Préd 2,26–3,1, 10, 14–15

„Mert kicsoda ehetne és élhetne gyönyörűségére rajtam kívül? Mert az embernek, aki jó az Ő szemei előtt, adott Isten bölcsességet, tudományt és örömet, a bűnösnek pedig adott foglalatosságot az egybegyűjtésre és az egybehordásra, hogy adja annak, aki jó az Isten előtt. Ez is hiábavalóság és az elmének gyötrelme! Mindennek rendelt ideje van, és ideje van az ég alatt minden akaratnak. (...) Láttam a foglalatosságot, melyet adott Isten az emberek fiainak, hogy fáradozzanak benne. (...) Tudom, hogy valamit Isten cselekszik, az lesz öröké, ahhoz nincs mit adni és abból nincs mit elvenni, és az Isten ezt avégre műveli, hogy az Ő orcáját rettegjék. Ami most történik, régen megvan, és ami következik, immár megvolt...”

Vö. Jak 2,19

„Te hiszed, hogy az Isten egy. Jól teszed. Az ördögök is hiszik, és rettegnek.”

.....

.....

Visszaemlékezésének tanúsága szerint Salamon a keresés e szakaszában eszmélt rá arra, hogy – a nagy volumenű vállalkozások sikerén túlmenően – az ember minden tekintetben, még élete legegységibb feltételei terén is függő helyzetben van, mégpedig Istentől függő helyzetben.

Isten azonban csak mintegy természetfeletti befolyásoló „tényező” és ridegen irányító hatalom gyanánt jelenik meg e sorokban. Ez az istenkép Sala-

mon megoldáskeresése kezdeti fázisának megfelelően igen elnagyolt, és egyes vonásaiban távol áll a Biblia Istenétől. A folytatásból – miszerint Isten a jókat mintegy automatikusan jutalmazza, a rosszakat pedig bünteti, illetve az ember felett álló sorsszerűséggel kormányoz – egyértelmű, hogy Salamon akkori állapotában kijelentései formailag biblikusak – hiszen kimondja az ember önmagában való tehetetlenségét, és azt, hogy minden Isten hatalmában van –, de részleteikben nem evangéliumi istenképet takarnak. A Szentírásból hasonló példaként Jób barátainak eszmefuttatásait lehetne említeni. Salamon egész megoldáskeresésére jellemző egyébként, hogy az alapvetően igaz, de részleteiben torz, felborult arányú világ- és istenkép lépésről lépésre finomodik, válik árnyaltabbá, helyes arányúvá, evangéliumivá.

Salamon most idézett vélekedése sok tekintetben korunk ún. szekularizált, deista emberének elképzeléséhez áll közel. Sokan gondolják azt, hogy hinni Istenben annyit jelent: elhinni, hogy létezik. Eszerint az lenne a hitbéli teljesítmény – s az így gondolkodók gyakran ebben érzik magukat megigazulva –, hogy az ateista korszellem dacára felvállalják a maradinak bélyegzett állásfoglalást. A Biblia ezzel szemben összehasonlíthatatlanul többet tanít a hit kapcsán. Istenben hinni nem csupán annyit jelent: hinni, hogy Isten létezik. Az Istenbe vetett hit annak hitét is magába foglalja, hogy Isten jó – szenvedést okoz Neki a mi szenvedésünk, hordozza fájdalmainkat (Ésa 53,4), és mindent elkövet a megtartásunkért. Isten létének és Isten jóságának hite között hatalmas távolság lehet.

3 Mit fejezett ki valójában Salamon a „mindennek rendelt ideje van” kezdetű igeszakasszal? Milyen közkeletű tévedést kell eloszlattunk e gyakran idézett részlet kapcsán?

Préd 3,1–9

„Mindennek rendelt ideje van, és ideje van az ég alatt minden akaratnak. Ideje van a születésnek és ideje a meghalásnak, ideje az ültetésnek, ideje annak kiszaggatásának, ami ültettetett. Ideje van a megölésnek és ideje a meggyógyításnak, ideje a rontásnak és ideje az építésnek. Ideje van a sírásnak és ideje a nevetésnek, ideje a jajgatásnak és ideje a szökdelésnek. Ideje van a kövek elhányásának és ideje a kövek egybegyűjtésének, ideje az ölelgetésnek és ideje az ölelgetéstől való eltávozásnak. Ideje van a keresésnek és ideje a vesztésnek, ideje

a megőrzésnek és ideje az eldobásnak. Ideje van a szaggatásnak és ideje a megvarrásnak, ideje a hallgatásnak és ideje a szólásnak. Ideje van a szeretésnek és ideje a gyűlölésnek, ideje a hadakozásnak és ideje a békességnek. Micsoda haszna van a munkásnak abban, amiben ő munkálkodik?”

Vö. Zak 4,6

„...Nem erővel, sem hatalommal, hanem az én Lelkemmel! – azt mondja a Seregek Ura.”

Jn 12,47

„Ha valaki hallja az én beszédeimet és nem hisz, én nem kárhoztatom azt: mert nem azért jöttem, hogy kárhoztassam a világot, hanem hogy megtartsam a világot.”

2Kor 3,17

„Az Úr pedig a Lélek, és ahol az Úrnak Lelke, ott a szabadság.”

Jak 1,25; 2,12

„De aki belenéz a szabadság tökéletes törvényébe és megmarad mellett, az nem feledékeny hallgató, sőt cselekedet követője lévén, az boldog lesz az ő cselekedetében. (...) Úgy szóljatok és úgy cselekedjetek, mint akiket a szabadság törvénye fog megítélni.”

Péld 19,3

„Az embernek bolondsága fordítja el az ő útját, és az Úr ellen haragszik az ő szíve.”

Jer 8,7

„Még az eszterág is tudja a maga rendelt idejét az égben, és a gerlice, a fecske és daru is megtartják, hogy mikor kell elmenniük, de az én népem nem tudja az Úr ítéletét!”

.....

.....

Salamon mintegy a 2,25–27 igeversek kifejtéseként azt érzékelteti, hogy az ember élete rendelt időszakok mentén, tőle függetlenül megteremtődő kényszerek és lehetőségek végletei között zajlik.

Erre az igeszakaszra gyakran lelkesen szoktak hivatkozni. Ilyenkor a „mindennek rendelt ideje van” kijelentést a „mindent a maga idejében” közmondáshoz hasonló értelemmel ruházzák fel, mintha az a fegyelmezett, jól

megtervezett életvezetésre intene. Bár erre a Biblia valóban többször felhív, azonban a jelen szakasz egészen másról szól. Ez a szövegkörnyezetből is világosan kitűnik. Az első olvasásra biblikusan ható kijelentések részleteiből és összefüggéseiből egyértelműen kiderül, hogy ezek Salamon lelki tusakodását takarják, amikor még messze volt a megoldástól. Jellemző, hogy a szakasz a hiábavalóságot visszhangzó „micsoda haszna van...?” értékeléssel zárul. Mindezen túlmenően pedig igen nehéz lenne magyarázatot adni arra, hogy egy hívő ember életében mikor van ideje például az *ölésnek* vagy a *gyűlölésnek*. Az itt szóba hozható allegorikus fejtegetéseket kizárja, hogy a legtöbb kijelentés viszont nem értelmezhető jelképesen.

Az is nyilvánvaló, hogy az igeszakaszt egybefűző súlyos, ismétléssel élő retorika a teljes képpel formál üzenetet, nem az egyes mondatokkal, mennyi jó tanács gyanánt. E retorika, vagyis az „ideje van...” kezdetű ismétlődő mondatkezdés nyomatékosítja az embertől független, rajta felül álló menetrendszerűséget, s annak megváltoztathatatlanságát sulykolja. A determinizmus, az Isten általi szigorú meghatározottság himnusza ez. Stílszerűen az emberi lehetőségek két szélső korlátjával, a születéssel és a halállal nyit. A *minden dolog rendelt ideje* melletti, *minden akarat rendelt idejéről*² is szóló kitétel azt a – későbbiekben burkolatlanul is megfogalmazott – életszemléletet sugallja, miszerint az ember lehetősége tulajdonképpen arra korlátozódik, hogy felismerje és megélje sorsszerű lehetőségeit.³ (Megjegyezzük: ez az egyik központi gondolata az ún. sztoikus filozófiának is. Nem véletlen, hogy a bibliakritikai irányzat a görög bölcsélet hatását véli felfedezni a Prédikátor könyvében.)

4 Mi lehet az oka annak, hogy míg Salamon bizonyyságot tesz a teremtés és a teremtmény nagyszerűségéről, addig a Teremtő felé mégis rosszallást fejez ki?

Préd 3,10–11

„Láttam a foglalatosságot, melyet adott Isten az emberek fiainak,

2 Lásd 3,1, 17/b; 8,6.

3 Vö. a 7,14 igével, valamint az 1,4–11 szakaszban leírt szabályszerű körforgással és a 7,1–8 versekkel.

hogy fáradozzanak benne. Mindent szépen csinált az ő idejében, az örökkévalóságot⁴ is adta az emberek szívébe, anélkül, hogy az ember megfoghatná mindazt a dolgot, amit az Isten cselekszik kezdettől fogva mindvégig.”

Vö. Préd 7,14

„A jónak napján (a jó szerencse idején) élj a jóval, a baj napján (a szerencsétlenség idején) pedig jusson eszedbe, hogy ezt is, éppen úgy, mint azt, Isten szerezte, avégre, hogy az ember semmit abból eszébe ne vegyen, ami reá következik.”

1Móz 1,26–27

„És mondta Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra... Teremtette tehát Isten az embert az Ő képére, Isten képére teremtette őt...”

Zsolt 8,5–6

„Micsoda az ember, hogy megemlékezel róla? És az embernek fia, hogy gondod van reá? Hiszen kevéssel tetted őt kisebbé az Istennél, s dicsőséggel és tisztességgel megkoronáztad őt!”

Préd 9,2

„...az ember nem mehet végére a dolognak, amely a Nap alatt történik, mert fáradozik az ember, hogy annak végére menjen, de nem mehet végére: sőt, ha azt mondja is a bölcs ember, hogy tudja, nem mehet végére.”

1Móz 3,4–5

„És mondta a kígyó az asszonynak: Bizony nem haltok meg. Hanem tudja az Isten, hogy amely napon esztek abból, megnyilatkoznak a ti szemeitek, és olyanok lesztek, mint az Isten: jónak és gonosznak tudói.”

4 Fordítási pontosítás: a Károlyi által *világnak* fordított kifejezést helyesbíteni kell: Isten az *örökkévalóságot*, az *idő egész folyását* adta szívükbe, tárta az emberek elé. Megjegyezzük: a 3,11 ige esetleg így is fordítható lenne: „Mindent szépen csinált az ő idejében, az örökkévalóságot is adta az emberek szívébe, **ami nélkül** az ember nem foghatja meg mindazt a dolgot, amit az Isten cselekszik kezdettől fogva mindvégig.” Ez a fordítás az Isten iránti bizakodóbb lelkiületről és Salamon megtérésének előrehaladottabb állapotáról tanúskodna. Azonban a szövegkörnyezetből és a későbbiekben még számos alkalommal visszakösző lehangolt vélekedésekből úgy tűnik, helyesebb a fent is közölt Károlyi-fordítás.

A Prédikátor könyve illetve Salamon újbóli megtérésének egyik központi motívuma lappang a 3,11 igeverben: *a dolgok végére menetelének*, a világ, a történések, a „nagy miértek” tökéletes megértésének vágya. E törekvés jelentőségét mutatja, hogy az egész emberi történelem – mint a bűn története – is egyfajta tudásvágy, a jó és gonosz tudásának fájáról való szakítás nyomán fordult a jelenlegi medrébe. Emellett a gondolkodástörténetet, a filozófiát, az egész emberi bölcséletet is a végső okok meglelése mozgatja.

Salamon tisztában volt a teremtés, a természet csodálatos mivoltával. *„Szóltott a fákról is, a Libanon cédrusfájától az izsópig, amely a falból növedik ki, és szóltott a barmokról, a madarokról, a csúszó-mászó állatokról és a halakról is.”* (1Kir 4,33) Az emberi teremtmény csodájára szintén ráébredt. A 3,11 igeverből úgy tűnik, mintha az ember legnagyobb csodájának éppen azt tartotta volna, hogy *az örökkévalóság él szívében*, az isteni élet, boldogság és tudás utáni vágy, vagyis igénye van *az Isten által teremtett dolgok megfogására*, egyáltalán rá tud kérdezni az őt körülvevő és az önmagában tapasztalt talányokra.

Megerősíti Salamon elmozdulását a kezdeti ösztönös törekvések – például az élvhajhászás – szintjéről, hogy tekintete a teremtés harmóniája és az örökkévalóság felé fordult, és Istentől eredeztette ezeket. Így kimondatlanul is ilyen bizonyosságot tett: *„Ami Istenben láthatatlan, tudniillik az Ő örökkévaló hatalma és istensége, a világ teremtésétől fogva az Ő alkotásaiból megértetvén megláttatik.”* (Rm 1,20)

Azonban magáról Istenről mégsem úgy beszél itt Salamon, mint akit legalább akkora csodálat illetne, mint a teremtést. Isten úgy tűnik fel, mint aki csak a megértés vágyát ültette az ember szívébe, de magát a megértést már nem. Mintha csak annyiban emelte volna az embert az állatok fölé,⁵ hogy az ember tudja, mennyire nem tud semmit. Ezzel pedig fájdalmas mélységes forrását fakasztotta volna fel. Hiszen nem szenved sem az állat, aki nem vágyik tudni és nem tud, sem az Isten, aki vágyik tudni és tud, de az ember, aki vágyik tudni és nem tud, e közbenső helyzetében a lehető legszerencsétlenebb. Ebben a vélekedésben az első emberpár megkísértése köszön vissza, miszerint Isten el akarná zárni az embert a tudástól, végső soron a boldogságtól. Mindebből ugyancsak kitűnik: Salamon, bár valóban elindult Isten felé, ekkor még igen távol volt Tőle.

5 Salamon a Prédikátor könyvében többször is összehasonlíja az embert az állattal.

Salamon keresésének ez a fázisa ismét jól példázza sokak állapotát. Sokan ráéreznek arra, hogy a teremtett világ mögött valami többnek kell lennie, mint a pusztá véletlennek. Látva viszont a világban uralkodó áthatolhatatlan homályt és reménytelenséget, szívükben már előbb elidegenednek az ily módon megsejtett Istentől, mielőtt megismernék.

5 Képes volt-e Salamon – avagy képes-e bárki is – igazán megjobbulni és elhagyni tévelygéseit, míg Istent egy ridegen kormányzó, az embert a dolgok megértéséből kirekesztő, félelmetes uralkodónak látta?

Préd 3,12

„Megismertem, hogy nem tehetnek jobbat, mint hogy örvendezzen ki-ki, és hogy a jót (a maga javát) cselekedje az ő életében.”

Vö. Rm 2,4

„...az Isten jósága téged megtérésre indít...”

A 3,12 igében a „maga javát cselekedje” kifejezés helyett csupán a „jót cselekedje” kifejezés található a héber szövegben. Úgy tűnik azonban, Károlyi fordítása mégis helybenhagyható. A folytatásban, a 3,13 igevers tanúsága szerint nem az erkölcsi töltetű jóról beszél itt Salamon: „*De még az is, hogy az ember eszik és iszik, és jól él az ő egész munkájából, az Isten ajándéka.*” E megállapítás jól beleillik az eddigi képbe, mely szerint az ember sorsa Isten közelebről nem megérthető, ridegen ható rendelkezéseitől függ. A jelek szerint tehát Salamon ugyanazt az örökkévalóságról kényszeredetten lemondó és a visszafogott hétköznapi örömhöz forduló boldogságesszmenyt ajánlja itt, mint ami a Prédikátor könyve folytatásában még többször előkerül a valódi megoldásra jutásig.

Gyakori tapasztalat, hogy Isten pusztá létének hite, illetve az a hit, amely szerint a világ ridegségének és homályosságának Isten az oka, nem nyújt reménységet, és senkit sem képes megjobbitani. Az ilyen hit tanácsstalanságot és félelmet szül. Azonban „*a szeretetben nincsen félelem; sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem gyötrellemmel jár, aki pedig fél, nem lett teljessé a szeretetben*” – írta János apostol (1Jn 4,18). Istent viszontszeretni

csak szeretete megismerése nyomán lehet. Jósága indítja megtérésre és jobbitja meg az embert. Isten a tulajdon lénye által vonzza az embert, nem pedig a félelem által kényszeríti magához. Még emberek közötti viszonylatban is csak a szereteten és a vonzáson alapuló kapcsolat lehet szilárd, míg a félelem vagy a kényszer kovácsolta egység az első adandó alkalommal felbomlik.

Igen jellemző Salamon e mostani reakciója is: Még az örökkévalóság és Isten felé már kinyílt ember is elfordítja szemét a meglátott magasságról, és gyorsan visszaesik a hétköznapi örömeiket életcéléllá tevő közepszerűségbe, ha hite nem gyökeredzik meg Isten szeretetében.

6 Milyen igei útmutatást találhatunk azzal kapcsolatban, hogyan viszonyuljunk a salomoni küzdelmet folytatókhoz?

Jób 6,26

„Szavak ostorozására készültök-e? Hiszen a szélnek valók a kétségbeesettnek szavai!”

Rm 14,1

„A hitben erőtlent fogadjátok be, nem ítélgtevén vélekedéseit.”

Zsid 6,1

„Annakokáért elhagyván a Krisztusról való kezdetleges beszédet, törekedjünk tökéletességre, nem rakosgatván le újra alapját a holt cselekedetekből való megtérésnek és az Istenben való hitnek.”

1Kor 14,20

„Atyámfiain, ne legyetek gyermekek értelemben, hanem a gonoszságban legyetek gyermekek, értelemben pedig érettek legyetek.”

Efész 4,13–15

„Míg eljutunk mindnyájan az Isten Fiában való hitnek és az Ő megismerésének egységére, érett férfiúságra, a Krisztus teljességével ékeskedő kornak mértékére: Hogy többé ne legyünk gyermekek, kiket ide- s tovahány a hab és hajt a tanításnak akármi szele, az emberek álnoksága által, a tévelygés ravaszságához való csalárdság által, hanem az igazságot követvén szeretetben, mindenestől fogva növekedjünk abban, aki a fej: a Krisztusban.”

Fontos, hogy Salamon küzdelmének ezt a szakaszát és vélekedéseit élete és újbóli megtérése teljes folyamatába illeszkedve lássuk. Nem csupán azért elengedhetetlen ez, hogy helyesen értelmesszük a Prédikátor könyvét, hanem azért is, mert lényegében ezt kell követnünk minden küszködő vagy az Isten felé még éppen csak megnyíló ember esetében.

Péter apostol így ír az ehhez szükséges, *az atyafiakhoz való hajlandóság és szeretet* kapcsán: „*Akiben ezek nincsenek meg, az vak, rövidlátó, elfelejtkezvén a régi bűneiből való megtisztulásáról.*” (2Pt 1,9) Jó felidézünk e figyelmeztetés fényében, mennyi balgasággal vegyített vélekedésre ragadtattuk magunkat egykor mi is, mégpedig meglehetősen vehemenciával. Utólag aztán eszmélve, milyen jólesett, hogy a hitben érettebbek nem leplezték le kíméletlenül tévelygésünket, hanem türelemmel hordoztak bennünket. Ha nem így tettek volna, talán pislogó gyertyabélnyi hitünket is kioltják.

Tanuljuk meg hát ezt a viszonyulást, mely a *botor és gyerekes hitvitákon* éppen a hit és a szeretet méltóságával emelkedik felül. Miként Pál apostol is int erre: „*Az Úr szolgájának pedig nem kell torzsalkodnia, hanem legyen mindenkihez nyájas, tanításra alkalmas, türelmes, aki szelíden fenýíti az ellenszegülöket, ha talán adna nekik az Isten megtérést az igazság megismerésére.*” (2Tim 2,24–25)

*Az e heti adomány
az egészségügyi osztályt támogatja*

ISTEN KÉSLELTETETT ÍTÉLETE ÉS AZ EMBEREKNEK ADOTT PRÓBAIDŐ – MITŐL ALACSONYODIK ÁLLATIVÁ AZ EMBER?

Olvassuk el a Préd 3,16–22 igeszakaszt!

1 Mi készítette Salamont az Istenről alkotott korábbi képének felülbírálására? Mi okozza a legnagyobb megütközést ma is az Istenről elgondolkodó emberekben?

Préd 3,16

„Láttam annakfelette a Nap alatt, hogy az ítélet helyén hamisság, és az igazság helyén latorság van.”

Vö. 2Pt 3,13

„De új eget és új földet várunk az Ő ígérete szerint, amelyekben igazság lakozik.”

.....

.....

Salamon is szembesült világunk legelkeserítőbb, egyszersmind lényegi sajátosságával: a világ, az emberi közösségekben zajló élet tele van hamissággal és igazságtalansággal. Magáért beszél, hogy az Isten által teremtendő új világnak az a legfőbb jellemzője e mostanival szemben, hogy abban „igazság lakozik”.

Ez vezette rá a királyt arra, hogy helytelen az Istenről korábban alkotott képe: Isten nem rendeli el előre a világ eseményeit. Hiszen ha ezt tenné, ha gépiesen irányítana, ha mereven rákényszerítené minden emberre a maga erkölcsi rendjét, vagy ha a jókat és a rosszakat automatikusan jutalmazná illetve büntetné, akkor nem hemzsegne a világban az igazságtalanság és a hamisság. Ebben tulajdonképpen a sokak által feltett, „Miért engedi meg Isten...?” kezdetű kérdés tükröződik. Mindenki elkerülhetetlenül beleütközik valamiképp világunk igazságtalanságaiba és ellentmondásosságába. Nincs ember, aki ne döbbenne rá, hogy valami nagyon nincs rendben itt, és ne kívánná: bárcsak másképp volna. Vannak olyanok, akik ekkor Isten felé fordulnak. Sokan feltételeznek is Istenről valamiféle magasabb rendű erkölcsiséget és hatalmat, hiszen úgy vélik, Őt is bántják az igazságtalanságok, és ezeket el kellene háritania. Sajnos azonban a legtöbben itt megállnak. Istent teszik felelőssé az igazságtalanságokért, visszavonva Tőle még azt az erkölcsiséget is, amit kezdetben tulajdonítottak Neki. Olyanok is vannak, akik csupán hivatkoznak a világ igazságtalanságaira, így igazolva, miért hagytak fel az istenkereséssel. De vannak, akik tovább gondolkodnak és keresnek, mint Salamon.

2 Milyen magyarázatot talált Salamon világunk igazságtalanságaira? Miért nem szerez érvényt Isten azonnal az igazságnak, csírájában taposva el a gonoszt? Igazságot szolgáltat-e Isten mindenkinek már itt a földön, e mostani életében? Teljes-e, megnyugtató-e az az istenkép, amelyre Salamon most jut el?

Préd 3,17–18

„És mondtam magamban: az igazat és a hamisat megítéli az Isten, mert minden ember akaratának ideje van, és minden dolognak önála. Így szóltam azért magamban: az emberek fiai miatt van ez így, hogy kiválogassa őket az Isten, és hogy meglássák, hogy ők magukban véve az oktan állatokhoz hasonlók.”

Vö. Préd 8,6, 10–11, 14

„Mert minden akaratnak van ideje és ítélete, mert az embernek nyomorúsága sok őrajta... És azután láttam, hogy a gonoszok eltemetettek és nyugalomra mentek; viszont a szent helyről kimentek és elfeledtek a városban olyanok, akik becsületesen cselekedtek. Ez

is hiábavalóság! Mivelhogy hamar a szentencia nem végeztetik el a gonoszság cselekedőjén, egészen arra van az emberek fiainak szíve őbennük, hogy gonoszt cselekedjenek... Van hiábavalóság, amely e földön történik, az, hogy vannak oly igazak, akiknek dolga a gonoszok cselekedetei szerint lesz, és vannak gonoszok, akiknek dolga az igazak cselekedetei szerint lesz. Mondtam, hogy ez is hiábavalóság.”

Hab 1,13

„Tisztábbak szemeid, hogysem nézhetéd a gonoszt, és a nyomorgatást nem szemlélheted: miért szemléled hát a hitszegőket? És hallgatsz, mikor a gonosz elnyeli a nálánál igazabbat?!”

.....

.....

Salamon a következőképpen gondolkodott az igazságtalanságok okáról: Isten nem lép fel azonnal a gonoszsággal szemben, hanem *minden ember akaratának időt ad*, azaz próbaidőt biztosít, és majd valamikor a későbbiekben tart ítéletet.

Úgy tűnik, a király nem az utolsó ítéletre gondolt itt, hanem Istennek a földi történelem során megnyilvánuló igazságszolgáltatására, mely valóban megfigyelhető számos – akár Salamon által is olvasott vagy megélt – bibliai történetben. Salamon arra jutott, hogy e késleltetett eljárás célja az emberek egyfajta megpróbálása és *kiválogatása*, illetve idő és lehetőség biztosítása arra, hogy felismerjék: önmagukban – vagyis Isten nélkül – az állatokhoz hasonlóak.

A Biblia fényében megállapítható, hogy a késleltetett ítélet feltételezésével Salamon jelentős előrelépést tett istenkeresésében. Ez azonban még távolról sem ad teljes és megnyugtató választ – főleg nem a salamoni kérdésekre. Sokan egyfajta világi bölcsesség nyomán is eljutnak arra a felismerésre, hogy Isten törvényeinek megtartása hosszú távon általában kifizetődő: az ember kiegyensúlyozott, hosszú, anyagilag nem szűkölködő életet élhet, jó egészségben. Vallásos keretek között ez a felfogás nem több, mint üzleti erkölcsön alapuló farizeusi viszonyulás: az ember megteszi a maga részét Isten felé, cserébe Isten is megteszi a maga részét az ember felé. Hol van ez az elgondolás az Isten által szívbe írt törvénytől? Jób barátainak könnyörtelen hitével rokon e vélekedés, amely szerint aki szenved, csak bűnös lehet.

Csupán a történelmi tapasztalatok alapján is ráérezhet mindenki – ez Salamonnal a későbbiekben megtörténik –, hogy sok ember esetében egész életét tekintve sem valósul meg ez az igazságos kiegyenlítődség: a jók nem nyerik el jutalmukat, sem a gonoszok a büntetésüket. *„Vannak oly igazak, akiknek dolga a gonoszok cselekedetei szerint lesz, és vannak gonoszok, akiknek dolga az igazak cselekedetei szerint lesz”* – írja utóbb Salamon is.

Végezetül pedig a királyt legmélyebben foglalkoztató kérdéskört, a hiábavalóságot és a mulandóságot még csak nem is kezeli a késleltetett, de még ebben az életben törvényszerűen megvalósuló ítélet feltételezése.

3 Miért hasonlította Salamon az embert az állathoz? Mikor nevezhető elállatiasodottnak az emberi élet? Mi által kell, hogy különbé váljon az ember az állatnál?

Préd 3,18–19

„Így szóltam azért magamban: az emberek fiai miatt van ez így, hogy kiválogassa őket az Isten, és meglássák, hogy ők magukban véve az oktalan állatokhoz hasonlók. Az emberek fiainak vége hasonló az oktalan állat végéhez, és egyenlő végük van azoknak: amint meghal az egyik, úgy meghal a másik is... az embernek nagyobb méltósága nincs az oktalan állatoknál, mert minden hiábavalóság.”

Vö. Préd 9,14

„Mert nem is tudja az ember az ő idejét, mint a halak, melyek megfogatnak a gonosz hálóban, és mint a madarak, melyek megfogatnak a törben, miképpen ezek, azonképpen megfogatnak az emberek fiai a gonosznak idején, mikor az eljön reájuk hirtelenséggel.”

Zsolt 32,9

„Ne legyetek oktalanok, mint a ló, mint az öszvér, amelyeknek kantárral és zabolával kell szorítani az állát, mert nem közelít hozzád.”

Ésa 1,3

„Az ökör ismeri gazdáját, és a szamár az ő urának jászlát. Izráel nem ismeri, az én népem nem figyel reá!”

Az emberek „magukban véve az oktalan állatokhoz hasonlóak” – mutat rá Salamon sarkos megállapítása. „Az embernek nagyobb méltósága nincs az oktalan állatoknál” – jelenti ki, s nemcsak azért, mert a haláluk között nincs lényegi különbség, hanem mert gyakorta az életük között sincs. Nem egyszerűen arról van szó, hogy az embert is állati ösztönök és meggondolatlan-ság alacsonyíthatják le. Talán meglepő, de az állatok igenis képesek magasrendű érzelmekre, uralkodni tudnak ösztöneiken, sőt még gondolkodnak is bizonyos szinten. Teszik időnként mindezt embereket is megszégyenítő módon – amint több bibliai leírás is bemutatja (vagy vegyük csupán a csapatokban élő, vadászó állatokat, amelyeknél a siker érdekében szükség van a közös stratégia átlátására, és arra, hogy saját ösztöneiket alárendeljék e stratégiának).

A következőképpen ragadhatjuk meg a Biblia fényében az ember és az állat közötti alapvető és kívánatos különbséget (főlelevenítve itt egy XX. századi orvos-gondolkodó meglátásait is): Az állat úgy él, hogy közben nincs tudatában saját életének, az ember viszont tudatában van saját életének. Ebből következik, hogy az állati elme nem tud visszahatni saját élete egészére. Ezért egy állat például nem képes öngyilkosságot elkövetni (mert nem tudja, hogy van élete, amit elvethetne). Csupán éli az életét, és azokra a jelenségekre reagál kisebb-nagyobb eszességgel, amiket *az élet szembehoz vele*. Ezzel szemben az ember tisztában van élete tényével, ezért tudja akár eldobni is azt magától. Értelme tekintetével képes átfogni élete egészét, azt mintegy felülről szemlél-ni s tárgyként kezelni. Így összehasonlíthatatlanul magasabb szinten dön-thet, mint egy állat.

Ennek fényében érthetjük meg a legvilágosabban, mitől válik az ember állatívá: ha nem él azzal a képességgel, amelynek köszönhetően felülről tudja szemlélni saját életét, hanem csak mintegy *a fejéből kinézve* hozza meg döntéseit. Ilyenkor lemond arról a távlatról, amit a Szentlélek nyit előtte, alászáll arról a magaslatról, ahova Isten állította azáltal, hogy önmagához hasonlóvá teremtette.

Mindez magyarázatot ad arra, miért nevezhető állatnak gyakran az az élet is, amit esetleg mégoly *eszes*, az átlagból kiemelkedő rafinériával megho-zott döntések kísérnek.

Az is kiderül, miért lehet vonzó még az igazán mélyen gondolkodóknak is – mint például Salamon – a saját életük isteni távlatból való szemlélésének elhagyása, és a tudatos alászállás az életet átfogni képtelen, állati nézőpont-ba: így elkerülhető a szembesülés az elviselhetetlen sorskérdésekkel.

Legelemibb módon viszont mégiscsak az figyelmeztet az ember méltóságának állativá alacsonyodására – s erre előbb-utóbb mindenkinek rá kell eszmélnie –, amit Salamon a küzdelme jelenlegi szakaszában hangsúlyozott: ahogyan az állat, azonképpen az ember is megalázóan kiszolgáltatott az elmúlásnak.

A halál kérdésével az egész mulandó emberi lét legtragikusabb, Salamont méltán a legmélyebben érintő sajátossága kerül ismét felszínre a könyvben. Az elmúlás könyörtelen tényével való szembesülés eddig is ott lappangott a sorok között, például az elfelejtetés, vagy az életmű méltatlan örökösre szállításának taglalásakor. Mindez alátámasztja: Isten azáltal szerzett ellenségeskedést Salamonban, hogy rádöbbentette a halál elkerülhetetlenségére. Így indította az élet értelmének keresésére. A halál a későbbiekben is mintegy alumulhatatlan viszonyítási alapként jelenik meg az élet nemkívánatos velejáráói között,¹ azoknak a Pál apostol által említett embereknek az állapotát idézve, „*akik a haláltól való félelem miatt teljes életükben rabok*” (Zsid 2,15).

4 Milyen alapvető bibliai igazságokat világít meg Salamon az ember és az állatok összehasonlításakor, teremtésbeli felépítettségük és halál utáni állapotuk tekintetében? Mely teremtésbeli cselekedetre vezethető vissza az embert az állattól megkülönböztető magasabbrendűség?

Préd 3,19–21

„Az emberek fiainak vége hasonló az oktalan állat végéhez, és egyenlő végük van azoknak: amint meghal az egyik, úgy meghal a másik is, és ugyanazon egy lehelet van mindegyikben, és az embernek nagyobb méltósága nincs az oktalan állatoknál, mert minden hiábavalóság. Mindegyik ugyanazon egy helyre megy, mindegyik a porból való, és mindegyik porrá lesz. Vajon kicsoda vette észébe az embert éltető leheletet, hogy felmegye-e, és az oktalan állatot éltető leheletet, hogy a föld alá megy-e?”²

¹ Lásd pl. Préd 7,26.

² Pontosított fordítás szerint.

Vö. *Préd 12,9*

„És a por földdé lenne, mint azelőtt volt, az élet lehelete³ pedig meg-
térne Istenhez, aki adta azt.”

Préd 9,6–8

„Mert akárkinek, valaki minden élők közé csatlakozik, van remény-
sége, mert jobb az élő eb, hogynem a meghalt oroszlán. Mert az élők
tudják, hogy meghalnak, de a halottak semmit nem tudnak, és azok-
nak semmi jutalmuk nincs többé, mivelhogy emlékezetük elfelejte-
tett. Mind szeretetük, mind gyűlöletük, mind gerjedezésük immár
elveszett, és többé semmi részük nincs semmi dologban, amely a Nap
alatt történik.”

1Móz 2,7

„És formálta az Úr Isten az embert a föld porából, és lehelt az orrába
életnek leheletét. Így lett az ember élő lélekké.”

1Móz 2,19; és lásd még ehhez: 1Móz 7,22–23

„És formált vala az Úr Isten a földből mindenféle mezei vadat és min-
denféle égi madarat. (...) Mindaz, aminek orrában élet lehelete volt...
embertől a baromig, a csúszó-mászó állatig, és az égi madárig...”

Jób 34,14–15

„Ha csak önmagára volna gondja, lelkét és lehelését magához vonná:
elhervadna együtt minden test és az ember visszatérne a porba.”

.....
.....

A Prédikátor könyve idézett igéi gyakran érthetetlenül hatnak, emellett dur-
ván félre is szokták magyarázni e részleteket. Elengedhetetlen tehát, hogy
világosan lássuk az ember teremtésbeli felépítettségének bibliai tanítását, és
ezek fényében értelmezzük e szokatlan kijelentéseket.

A 12,9 igevers Károlyi fordításában különösen megtévesztő: a halál után a
testtől különváló és Istenhez térő személyes lélek közkeletű képzetét ébreszti.
Azonban az itt szereplő *lélek* kifejezés helyén a héber szövegben a *ruach* szó
található. Ennek idekapcsolódó jelentése: az élet lehelete, a személytelen élet-

3 Pontosított fordítás szerint.

erő – amit Isten a teremtéskor az ember orrába lehelt (vö. 1Móz 2,7). Ezért a 12,9 igever az ember halálának leírásával az 1Móz 2,7 igében leírt terem-
tési folyamatnak éppen a fordított lefutását ábrázolja. Az embertől mint sze-
mélyes *élő lélektől* Isten visszaveszi az *élet leheletét*. A föld porából megformált
test pedig éltető erő híján ismét porrá lesz. Mindezek következtében a szemé-
lyes élő lélek, vagyis maga az ember megszűnik létezni. Salamon más oldal-
ról is világosan megerősíti mindezt, amikor így ír: „*A halottak semmit nem
tudnak, és azoknak semmi jutalmuk nincs többé, mivelhogy emlékezetük elfelej-
tetett. Mind szeretetük, mind gyűlöletük, mind gerjedezésük immár elveszett, és
többé semmi részük nincs semmi dologban, amely a Nap alatt történik.*”

Mindebből, valamint az ember és az állat teremtésbeli felépítettségének
leírásából az is egyértelmű, mit takar a 3,19 igevernek a Károlyi-fordítás-
ban ekképpen olvasható részlete: „*ugyanazon egy lélek van mindegyikben*” (a
héber szövegben a lélek szó helyén itt is a *ruach* található). Salamon tehát az
élet lehelete kapcsán állította – teljes összhangban a mózesi teremtésleírással
–, hogy emberben és állatban ugyanaz. Halálukkor *Isten ezt vonja magához*,
aminek következtében *elhervadnak, és visszatérnek a porba* (vö. Jób 34,14–
15). Mindez más megvilágításba helyezi a 3,21 igeverset is: „*Vajon kicsoda
vette eszébe az ember lelkét (= ruach), hogy felmegye-e, és az oktalan állat lel-
két (= ruach), hogy a föld alá megy-e?*” Mivel a *lélek* szón mindkét esetben
az *élet lehelete* értendő itt is, úgy tűnik, Salamon méltatlankodása nem arra
utal, hogy az ember esetében az *ne menne fel* (azaz Isten ne venné vissza az
élet leheletét), hanem éppen arra, hogy az állat esetében is *felmegye* (vagyis az
élet leheletét az állattól is éppúgy visszaveszi Isten, mint az embertől, az sem
a föld alá megy tehát).

Felvetődhet viszont a kérdés: ha Isten az embert ugyanúgy a föld porá-
ból formálta, mint az állatot, és ugyanúgy az élet leheletét lehelté belé, mint
az állatba (vö. 1Móz 2,7, 19; 7,22–23), mivel magyarázható biblikusán az
ember és az állat közötti alapvető különbség? Erre a teremtésleírás azon kis
részlete a válasz, mely szerint Isten az embert *saját képére és hasonlatosságára*
teremtette (vö. 1Móz 1,26–27). Ilyet az állatok teremtése kapcsán nem olva-
sunk. Valószínűleg arra utal ez a rövid, ám annál jelentőségteljesebb részlet,
hogy Isten az embert sokkal bonyolultabb konstrukcióként formálta meg a
föld porából, mint az állatokat. Alátámasztja ezt a magyarázatot a modern
orvostudomány is, amikor az ember magasabbrendűségét és erkölcsi lény
mivoltát a szervezete – mindenekelőtt agya és idegrendszere – összetettebb
mivoltára vezeti vissza.

5 Mi következhetett volna Salamon számára – illetve minek kell következnie mindannyiunk számára – az ember és az állatok közötti teremtésbeli hasonlóságból?

Ésa 3,1

„Oh szűnjetek meg hát az emberben bízni, akinek egy lehelet van orrában, mert hát ugyan mire becsülhető ő?”

Vö. Ésa 57,11

„Kitől féltél és rettegtél, hogy hazudtál, és rólam meg nem emlékeztél...?”

.....
.....
.....

Ésszerű-e, megalapozott-e az emberben való bizakodás, akinek csak „egy lehelet van orrában”, s ezért egész életéről is elmondható: „pára az, amely rövid ideig látszik, azután pedig eltűnik”? (Jak 4,14) A válasz egyértelmű, mind a másik emberben, mind a magunkban bizást tekintve. Úgy tűnik, Salamon odáig el is jutott, hogy ne bízjon emberben (se önmagában, se másban). Az Istenbe vetett bizalom felnövekedése viszont a jelek szerint még váratott magára. Így Salamon továbbra is a keresés köztes helyzetében tartózkodott.

Van az emberben bizásnak egy burkolt esete is: az embertől való félelem. Nem is gondolnánk talán, hogy aki fél a másik embertől, ugyanazt a hibát követi el magával szemben, és ugyanazt a hűtlenséget Istennel szemben, mint aki emberben bizakodik. A másiktól való félelem esetére Isten ugyanúgy elmondhatja: csak „egy lehelet van orrában... ugyan mire becsülhető ő?” „Kitől féltél és rettegtél, hogy... rólam meg nem emlékeztél?” A félelmetes színben feltűnő hatalmasságok élete éppen úgy pára csupán, mint bárki másé, s éppen úgy Isten kezében vannak, mint bárki más. A világhódító Nagy Sándort egy szúnyog ölte meg.

Salamon világosan látta az ember életének illékonyságát, az állatokétól nem különböző kiszolgáltatottságát a halálnak. Tusakodása jelenlegi szakaszában mégsem tudott még teljes szívvel Isten felé fordulni.

6 Milyen – immár jól ismert – következtetésre jutott Salamon ember és állat összehasonlítása nyomán? Istenbe vetett élő reménység nélkül van-e lényegi különbség az ösztönösen cselekvő és a mélyen gondolkodó ember vélekedése között? Mindemellett milyen figyelemre méltó kijelentést tesz boldogságeszménye újabb megfogalmazása közben?

Préd 3,22

„Azért úgy láttam, hogy semmi sincs jobb, mint hogy az ember örvendezzen az ő dolgaiban, mivelhogy ez az ő része e világban: mert ki hozhatja őt vissza, hogy lássa, mi lesz őútána?”

Vö. Préd 6,12

„...Kicsoda az, aki megmondhatná az embernek, mi következik őútána a Nap alatt?”

Préd 2,13–17

„Azért fordultam én, hogy lássak bölcsességet és bolondságot és esztelenséget, azaz hogy mit cselekszenek az emberek, akik a király után következnek: azt, amit régen cselekedtek. És láttam, hogy hasznosabb a bölcsesség a bolondságnál, miképpen hasznosabb a világosság a sötétségnél. A bölcsnek szemei vannak a fejében, a bolond pedig sötétben jár, de ugyan én megismertem, hogy ugyanazon egy végük lesz mindezeknek. Annakokáért mondtam az én elmémben: bolondnak állapota szerint lesz az én állapotom is, miért voltam tehát én is bölcsőbb? És mondtam az én elmémben: ez is hiábavalóság! Mert nem lesz emlékezete sem a bölcsnek, sem a bolondnak mindörökké, mivelhogy a következő időkben már mind elfelejtetnek, és miképpen meghal a bölcs, azonképpen meghal a bolond is.”

.....

.....

Salamon a megalkuvó életélvezetet ajánlja ismét, a mostani gondolatciklus végén is, mint amit az ember jobb híján tehet állati sorsa és a halálnak való kiszolgáltatottsága tudatában.

Tanulságos megfigyelni, hogy a király, aki még nem találta meg Istent, de immár messze maga mögött hagyta a kezdeti ösztönös próbálkozásokat,

és igen mélyenszántó gondolkodásba kezdett, végkövetkeztetésként lényegében ugyanarra jut – ha lesújtva és lecsendesedettebben is –, mint zsigeri próbálkozásai idején. Ezzel mintegy igazolja korábbi meglátását, mely szerint végső soron *nincs különbség a bölcs és a bolond között*: az Istenbe vetett reménység híján az egyik meggondoltan teszi ugyanazt, amit a másik ösztönösen (vö. 2,13–17).

A megalkuvó életélvezet ismételt ajánlása azt is elárulja, hogy Salamon a halállal illetve az élet értelmével kapcsolatos kérdésére nem talált valódi választ a képletetett ítélettel árnyalt istenképben. Tehát megállapításai ugyan egyre szorosabban illeszkednek a kinyilatkoztatott igazságokhoz, és bár valóban finomodott az Istenről alkotott képe, adott részleteiket tekintve mindezek még korántsem voltak teljesek és megnyugtatók.

Az ajánlást lezáró költői kérdés viszont – „mert ki hozhatja őt vissza, hogy lássa, mi lesz őutána?” – valamelyest mégis előremutat. Noha reménytelen hangzásából egyértelmű Salamon vélt válasza – senki! –, mégis kifejezi a király szíve mélyén élő vágyat: szeretne visszatérni a halálból, szeretne részese lenni a későbbi történéseknek. Szeretne feltámadni! Salamonnak azonban, és minden eddig eljutott embernek, súlyos tusakodásokon kell még keresztülmennie ahhoz, hogy ez az elérhetetlennek tűnő vágy megalapozott reménységgé érjen.⁴

*Az e heti adomány
az egészségügyi osztályt támogatja*

⁴ Megjegyezzük: A 3,15 igeversben olvasható részlet – „az Isten visszahozza, ami elmúlt” – formailag összecsengeni látszik a 3,22 igeverset lezáró költői kérdéssel. A szövegkörnyezet azonban – mindenekelőtt a 3,15 ige első fele: „ami most történik, régen megvan, és ami következik, immár megvolt” – elárulja, hogy egészen másról van abban szó: Salamon a „nincs új a Nap alatt” visszatérő megállapítást ismétli más szavakkal. Szintén megjegyzendő, hogy Salamon a „ki hozhatja őt vissza, hogy lássa, mi lesz őutána?” költői kérdéssel újból elveti a lélek halhatatlanságának eszméjét, egyben a szellemidézés praktikáit is.

EGYÜTTÉRZÉS A MEGNYOMORÍTOTTAKKAL – FELELŐSSÉG ÉS OLTALOM A KISZOLGÁLTATOTTSÁGBAN

Olvassuk el a Préd 4,1–5,20 igeszakaszt!

1 Milyen újabb megfigyelés ösztökélte továbblépésre Salamont? Hogyan tanúskodik ez a király lelki nemesbedéséről? A tisztaszívű ember lehet-e maradéktalanul boldog mások szenvedése tudatában? Melyik emberi tulajdonság az egyik legfőbb hajtóerő a gonoszágok elkövetésében? Hogyan határozható meg ez a nemkívánatos jellemvonás a Biblia fényében?

Préd 4,1, 4

„Viszont láttam én mind a nyomorgatásokat, amelyek a Nap alatt történnek, és íme, nyilván van azoknak, akik nyomorgattnak, könnyhullatásuk, és vigasztalójuk nincs nekik, és az őket nyomorgatóknak kezeiből erőszakot szenvednek, és vigasztalójuk nincs nekik... És láttam én, hogy minden dolgát és minden ügyes cselekedetét az ember az ő felebarátja iránt való irigységből rendeli. Annakokáért ez is hiábavalóság és lélekfájdalom!”

Vö. Préd 8,9

„Mindezt láttam, és megfigyeltem minden dolgot, amely történik a Nap alatt, oly időben, amelyben uralkodik az ember az emberen annak kárára.” (Pontosított fordítás szerint.)

Péld 14,30–31

„A szelíd szív a testnek élete; az irigység pedig a csontok rothadása. Aki elnyomja a szegényt, gyalázzal illeti annak teremtmőjét, az pedig tiszteli, aki könyörül a szűkölködőn.”

Péld 27,4

„A búsulásban kegyetlenség van, és a haragban áradás, de ki állhatna meg az irigység előtt?”

Jak 3,16

„Mert ahol irigység és civakodás van, ott háborúság és minden gonosz cselekedet is van.”

.....

.....

Salamon gondolatait az arra való ráeszmélés vezeti tovább, hogy az ember ember általi elnyomása lényegi, állandósult jelenség a világban. A királynak be kellett látnia tehát, hogy nem teljesül korábbi elképzelése, miszerint Isten késleltetve ugyan, de még az emberi élet keretein belül igazságot szolgáltat. Sokak esetében élethosszig sem valósul meg ez: *„Vannak oly igazak, akiknek dolga a gonoszok cselekedetei szerint lesz, és vannak gonoszok, akiknek dolga az igazak cselekedetei szerint lesz.”* (Préd 8,14)

Eddig nem látott, különös szempont tűnik fel itt Salamon igazságkeresésében, ami bepillantást enged bensője változásába. A korábban még alkotásaival és bölcsességével büszkélkedő, s a későbbiekben is önmaga körül keringő király most mások felé fordul, felfigyel az *elnyomottak könnyhullatására és vigasztalanságára*, s megindul azon. A hatalmas király, aki sohasem szenvedett nyomorgatást, most mégis úgy átérzi annak gyötrelmét, mintha őt is nyomorgatnák, és élete azon területén sem tud többé békességet találni, ahol személy szerint biztonságban van. Az igaz együttérzés felébredéséről tanúskodik a könyv e néhány sora. Lehetőfinom jelzés mindez arra, hogy Isten láthatatlanul végig ott munkált Salamonban eddigi gyöttrődése közben, s apránként meglágyította szívét.

Az elnyomás kegyetlensége, amivel Salamon szembesült, valóban az egyik legfőbb jellemzőjeként kíséri végig az egész történelmet. Napjainkban is markánsan jelen van. Megdöbbentő tudósítások bizonyítják például, hogy fel-

világosultnak hitt korunkban is virágzik a szó legszorosabb értelmében vett rabszolgakereskedés és -tartás – amiként ez az ó- és középkorban is történt. Magáért beszél az a hozzátvetőleges számadat is, miszerint a világ vagyónának 80 százalékat lakosságának 20 százaléka birtokolja.

Szintén éles megfigyelése Salamonnak, hogy az elnyomás, a kegyetlenség és a megannyi ügyeskedés végső mozgatója az irigység. Különös jellemvonás ez. Nem az önzés általános szabálya szerint működik: célja nem valamilyen saját szükséglet kielégítése mások rovására. Az irigység kizárólag a másik ember viszonylatában ébred fel, többnyire olyasmire irányuló kívánságok formájában, ami az irigykedőnek eszébe sem jutott volna, ha nem veszi azt észre más birtokában.

2 A megkeseredés mely végletébe jutott Salamon? Kiket tartott boldognak ekkor? Ugyanarról a halálkivánásról van-e itt szó, mint ami élvhajhászásából fakadt? Mi fenyeget minden érzékenyebb, a mások szenvedése iránt nem közömbös embert?

Préd 4,2–3

„És dicsértem én a meghaltakat, akik már meghaltak, az élők felett, akik még élnek, de mind a kettőnél boldogabbnak azt, aki még nem lett, aki nem látta azt a gonosz dolgot, amely a Nap alatt történik.”

Mt 24,12

„És mivelhogy a gonoszság megsokasodik, a szeretet sokakban meghidegül.”

2Pt 2,7–8

„[Az igaz Lót] aki az istentelenek fajtalanságban való forgolódása miatt elfáradt. Mert amaz igaz, azok között lakván, a gonosz cselekedeteket látva és hallva, napról napra gyötörte az ő igaz lelkét.”

Vö. még Jób 3,1–20

„Ezután megnyitotta Jób az ő száját, és megátkozta az ő napját...: Mert nem zárta be az én anyám méhének ajtait, és nem rejtette el szemeim elől a nyomorúságot. Miért is nem haltam meg fogantatásomkor, miért is ki nem múltam, mihelyt megszülettem? Miért vettek fel engem térdre, és mért az emlékre, hogy szopjam?! Mert most feküdném és nyugodnám, aludnám és akkor nyugton pihenhetnék...

Vagy miért nem lettem olyan, mint az elásott, idétlen gyermek, mint a világosságot sem látott kisdedek?... Miért is ad Isten a nyomorultnak világosságot, és életet a keseredett szívűeknek?”

Jer 20,14–18

„Átkozott az a nap, amelyen születtem, az a nap, amelyen anyám szült engem, ne legyen áldott! Átkozott ember az, aki örömhírt vitt az én atyámnak, mondván: Fiúmagzatod született neked, igen megörvendeztetvén őt. És legyen az az ember olyan, mint azok a városok, amelyeket elvesztett az Úr és meg nem bánta, és halljon reggel kiáltozást, és harci riadót délben. Hogy nem ölt meg engem az én anyám méhében, hogy az én anyám nekem koporsóm lett volna, és méhe sohasem szült volna! Miért is jöttem ki az én anyámnak méhéből, hogy nyomorúságot lássak és bánatot, és hogy napjaim gyalázatban végződjenek?”

.....

.....

Salamon igen kemény kijelentést tesz: Világunk s az emberi lét igazságtalanságai olyan lesújtóak, hogy jobb halottnak lenni, még inkább meg sem születni, mintsem átélni azokat, sőt csak szembesülni is velük.

Az igazságtalanságok miatt érzett bánkódásból és a megnyomorítottak iránti együttérzésből fakadó *halálkívánás* egészen más, összehasonlíthatatlanul nemesebb indíttatású, mint amikor az élvezetek hajszolása nyomán gyűlölte meg az életet (vö. 2,18). Talán a lelkiismerete is vádolta a királyt, hiszen uralkodása istentelen szakaszában ő is *igen megnehezítette a nép igáját* (vö. 1Kir 12,4). E mostani megkeseredés ezekre nézve is jelzés: a Szentlélek finoman formálta Salamon gondolkodását, és lassanként kimozdította korábbi látásmódjából.

Mindazáltal a Biblia nem hagyja jóvá ezt a fajta megkeseredést – nemes indítékai ellenére sem. Az utolsó időre súlyos figyelmeztetést is közöl ennek kapcsán: A megsokasodó gonoszság éppen azokat fenyegeti, akik nemesebbek és érzékenyebbek elfajult nemzedéküknél, ezért képesek mély együttérzésre. Nekik az elveszejtő világvégi megkeseredéssel szemben különleges módon fel kell vértézniük elméjüket az evangélium gondolataival.

3 Mi a hatalom nélküli emberek – az ún. kisember – felelőssége a kiszolgáltatottság és elnyomás terén?

Préd 4,6

„Jobb egy teljes marok nyugalommal, mint mind a két marok teljesége nagy munkával és lelki gyötrellemmel.”

Vö. Préd 4,7–8

„Viszont láttam a Nap alatt más hiábavalóságot. Van oly ember, aki egymaga van és nincs vele másik, sem fia, sem atyjafia nincs; mindazáltal nincs vége minden ő fáradtságának, és az ő szeme is meg nem elégszik gazdagsággal, hogy azt mondaná: vajon kinek munkálkodom, hogy az én lelkemet minden jótól megfosztom? Ez is hiábavalóság és gonosz foglalatosság!”

Péld 30,7–9

„Kettőt kérek Tőled, ne tartsd meg éntőlem, mielőtt meghalnék. A hiábavalóságot és a hazugságot messze távoztasd tőlem, szegénységet vagy gazdagságot ne adj nekem, táplálj engem hozzám illendő eleddel. Hogy megelégedvén, meg ne tagadjalak, és azt ne mondjam: kicsoda az Úr? Se pedig megszegényedvén, ne lopjak, és gonoszul ne éljek az én Istenem nevével!”

Péld 28,20

„A hívő ember bővelkedik áldásokkal, de aki hirtelen akar gazdagulni, büntetlen nem marad.”

Zsolt 37,1, 16

„Ne bosszankodj az elvetemültekre, ne irigykedj a gonosztevőkre... Jobb a kevés az igaznak, mint a sok gonosznak az ő gazdagsága.”

.....
.....
A 4,6 igevers ma különösen időszerű, s aranyigeként tanácsol a polgárok társadalmi igazságtalanságokhoz kötődő felelőssége kapcsán.

A fogyasztói társadalmak demokratikus keretei között a kizsákmányolás gyakorta sokkal rafináltabban valósul meg, mint a hatalmi elnyomás idején: nem külső, hanem belső kényszer révén. Az eljárás alapja: olyan igények mesterséges felkeltése az emberekben, amik maguktól sohasem jutná-

nak eszükbe. Az ilyen módon felkeltett igények hatására aztán mindenki önmagát zsákmányolja ki, illetve önként kínálkozik fel a kizsákmányolásra, hogy túlméretezett fogyasztását fedezni tudja. A lakosság hitelfelvételét, egyben eladósodottságát mutató adatok messzemenően igazolják a fogyasztásra csábítás már-már varázslással felérő hatékonyságát.

Ebből a szempontból is megszívlelendő a 37. zsolotár tanácsa: „*Ne bosszankodj az elvetemültekre, ne irigykedj a gonosztevőkre.*” Különösen tanulságos megfigyelni azt, hogy a körmönfont önkizsákmányoltatási módszer milyen mértékben alapoz a mindenkiben ott lappangó irigységre. Méltán bélyegezte azt Salamon forrásbajnak. Hány teljesen nélkülözhető árucikk megvásárlásának végső mozgatója például „a szomszédnak is van már...” kezdetű érv.

„*De valóban nagy nyereség az istenfélelem, megelégedéssel. Mert semmit sem hoztunk a világra, világos, hogy ki sem vihetünk semmit. De ha van élelmünk és ruházatunk, elégedjünk meg vele. Akik pedig meg akarnak gazdagodni, kísértetbe meg törbe és sok esztelen és káros kívánságba esnek, melyek az embereket veszedelembe és romlásba merítik. Mert minden rossznak gyökere a pénz szerelme: mely után sóvárogván némelyek eltévelyedtek a hittől, és magukat általszegezték sok fájdalommal.*” (1Tim 6,6–10)

4 Mi jelenthet oltalmat a kiszolgáltatottsággal és elnyomással szemben a hatalom nélküli emberek – az ún. kisember – számára? Hogyan jelenik meg a gyülekezet egyik szerepe Salamon ihletett tanácsában? Mit jelent a *hármás kötél* a házasság tekintetében?

Préd 4,9–12

„Sokkal jobban van dolga a kettőnek, hogynem az egynek, mert azoknak jó jutalmuk van az ő munkájukból. Mert ha elesnek is, az egyik felemeli a társát. Jaj pedig az egyedülvalónak, ha elesik, és nincsen, aki őt felemelje. Hogyha együtt fekszenek is ketten, megmelegednek, az egyedülvaló pedig mi módon melegedhet meg? Ha az egyiket megtámadja is valaki, ketten ellene állhatnak annak, és a hármás kötél nem hamar szakad el.”

A társadalmi kiszolgáltatottsággal és igazságtalanságokkal szemben bizonyos védelmet jelent, ha valakinek hű társa – szülője, gyermeke, rokona, barátja – van.

„A legtöbb ember talál valakit, aki jó hozzá, de hű embert, azt ki találhat?” – teszi fel a beszédes kérdést egy másik könyvében is Salamon (Péld 20,6). A keresztény gyülekezetnek az is feladata, hogy megadja a társ jelentette támaszt minden tagjának, de különösen a rászorulóknak és elesetteknek. „Tiszta és szeplő nélkül való istentisztelet az Isten és az Atya előtt ez: meglátogatni az árvákat és özvegyeket az ő nyomorúságukban, és szeplő nélkül megtartani magát e világtól” – írta Jakab apostol (Jak 1,27). A gyülekezetnek oltalmazó közösségnek kellene lennie ebben a kegyetlen világban, mintegy az Isten országa kis szigetként. Ha rádöbbenénk, micsoda erő van egymás kölcsönös, önzetlen támogatásában mind a jellemfejlődés, mind a hétköznapi életben való boldogulás terén, és meg is valósítanánk ezt oly módon, hogy mindenki latba vetné azt, amiben jobb, tehetségesebb vagy nagyobb lehetőségei, befolyása van a többiekénél, úgy még a minket körülvevő ellenséges világ nehézségeit is viszonylag könnyen át lehetne hidalni.

Salamon megállapításában burkolt, ám aranyigeként számon tartandó utalást találunk a legszorosabb emberi kapcsolatra is, a házasságra: „A hármas kötél nem hamar szakad el.” A férfi és nő szövetségében megnyilvánuló oltalom az istenfélelemben teljesedik ki. E rövid igevers a házasságról szóló legszebb bibliai kijelentések egyike.¹

5 Mi a vezetők, a hatalommal és befolyással rendelkező emberek felelősége a kiszolgáltatottság és elnyomás terén? Mit jelenthet „az ő urának veszedelmére tartott gazdagság”?

Préd 5,8–13

„Ha a szegények nyomoríttatását, a törvénynek és igazságnak elfordíttatását látod a tartományban, ne csodálkozz e dolgon, mert egyik felsőrendű vigyáz a másik felsőrendűre, és ezek felett még felsőbbrendűek vannak. Az ország haszna pedig mindenekfelett a földművelést kedvelő király. Aki szereti a pénzt, nem telik be pénzzel, és aki sze-

¹ Vö. pl. 1Móz 2,18, 24; Én 8,6–7; Eféz 5,21–25.

reti a sokaságot, nem telik be jövedelemmel. Ez is hiábavalóság. Mikor megszorodik a jószág, megszorodnak annak megemésztői is. Mi haszna van azért benne urának, hanem hogy csak reá néz szemivel? Édes az álom a munkásnak, akár sokat, akár keveset egyék, a gazdagnak pedig bővelkedése nem hagyja őt aludni. Van gonosz nyavalya, amelyet láttam a Nap alatt: az ő urának veszedelmére tartott gazdagság.”

Vö. Zsolt 72,1–4

„Salamoné.

Isten, a Te ítéleteidet add a királynak, és a Te igazságodat a király fiának. Hadd ítélje népedet igazsággal, és a Te szegényeidet méltányossággal. Teremjenek a hegyek békességet a népnek, és a halmok igazságot. Legyen bírója a nép szegényeinek, segítsen a szűkölködőnek fiain, és törje össze az erőszakoskodót.”

Préd 10,2–3

„Van egy gonosz, amelyet láttam a Nap alatt, mintha tévedés volna, amely a fejedelemtől származik: Hogy a bolondság nagy méltóságra helyeztetett...”

Préd 10,14

„Boldog vagy te ország, kinek a te királyod nemes ember, és a te fejedelmeid idejében esznek, a test erejéért és nem az italért.”

Péld 31,4–5

„Távol legyen a királyoktól, oh Lemuel, távol legyen a királyoktól a bornak itala, és az uralkodóktól a részegítő ital keresése. Hogy mikor iszik, el ne felejtkezzék a törvényről, és el ne fordítsa valamely nyomorultnak igazságát.”

.....

.....

„Nincs új a nap alatt” – idézhetjük e helyütt is a Prédikátor könyve szállóigévé vált kijelentését. Jellemző, hogy a „politika” jelentése mára jóformán összeforrt a hatalmi és gazdasági összefonódás, valamint a hatalmi céloknak mindent alárendelő, az igazságot és erkölcsöt tömegképrázatként villogtató, egyben üres frázisokká alacsonyító, elvtelen, harácsoló mesterség fogalmával (tanulságos lenne ezt összehasonlítani azzal, amit a politika őshazájában, az

antik görög poliszokban értettek rajta). „Sok a politikus, kevés az államférfi” – hangzik napjaink találó megállapítása azok kapcsán, akiknek egy ország nyilvánossága előtt állva, viselkedésük mértékadó voltának tudatában nem-hogy alulmúlni nem szabadna az írott és íratlan normákat, de magasan túl kellene teljesíteniük azokat. A bibliai próféciák viszont nem hagynak kétséget afelől, hogy a történelem végső szakaszában nemhogy e felelősségteljes hozzáállás nem lesz jellemző – egy-egy ritka kivételtől eltekintve –, de képzetet felülmúlóan megsötétedett, a történelem eddigi tanulságait gátlástalanul mellőző politikusi mentalitás uralkodik el.

Nagyon fontos tehát, hogy ha közülünk bárki *felsőrendű*, azaz hatalmi pozícióba kerül – legyen szó akár csak egy munkahelyi vezetői beosztásról –, tudatosítsa magában a vezetők fokozott erkölcsi kötelezettségét és felelősségét. A Szentírás nyomatékosan inti a királyokat és a vezetőket a józanságra, azért, hogy a sokak életére kiható döntéseiket igazságosan hozzák meg. A józanságot elveszíteni azonban nem csak a bortól lehet. A mai napig is gyakori tapasztalat, hogy a hatalomnak ugyanilyen megrészegítő hatása van.

Mindazáltal a társadalmi igazságtalanságokat a haszonélvezők oldalról megvizsgálva kiderül, hogy az ő állapotuk sem irigylésre méltó. Nyereségük veszendő, vagyonukon alapuló boldogságuk ingatag és nyugtalansággal terhelt. Tevékenységükkel önmaguknak is gyötrelmet okoznak, egyszersmind szembe kell nézniük az irigyeik jelentette veszéllyel, és az érdekek összefonásából fakadó függéssel, kiszolgáltatottsággal. Salamon komor költői képekkel érzékelteti ezt az állapotot, melyet bizonyára tapasztalatból is ismert: „... az ő teljes életében a sötétben evett, sokszori haraggal, keserűséggel és búsulással.” (5,17)

„Az ország haszna pedig mindenekfelett a földművelést kedvelő király.” Felelős vezetőknek és szakembereknek érdemes lenne megvizsgálni, mit jelent közelebről, milyen szakmai döntéseket kívánna és mit eredményezne Salamon kijelentésének érvényesülése ma. Ugyancsak haszonnal járna az öszövettségi társadalmi törvények tanulmányozása abból a szempontból, hogyan mérsékeltek azok egykor a társadalmi különbségeket és a kiszolgáltatottságot, egyszersmind hogyan teremtették meg a munka becsületét és a munkakerülés társadalmi elítélését. Jellemző, hogy az öszövettségi Izráelben még a tudós Pál apostolnak is volt kétkezi mestersége, nevezetesen a sátorkészítés (vö. Ap csel 18,3; 1Kor 4,12).

Végül, a gazdagokkal és hatalmasokkal szemben támasztott kívánalmak után egy másféle szempontot idézünk Ellen White-től arra vonatkozóan,

hogy „a felső tízezerrel” kapcsolatban is volnának teendőink: „*Sok szó hangzott már el a mellözött szegények iránti kötelességeinkről. De nem kellene a gazdagoknak is figyelmet szentelnünk? Sokan reménytelennek tartják őket, és nem sokat tesznek azok szemének felnyitása érdekében, akik a világi dicsőség csillogásától elvakítva és elkábítva kihagyják számításukból az örökkévalóságot. Gazdag emberek ezrei szállnak sírba anélkül, hogy az intő üzenetet megismerték volna. De bármennyire közömbösnek tünjenek is, a gazdagok között is sokan nagy terheket hordoznak a lelkükben.*” (A nagy Orvos lányomán, 142. o.)

6 Mit jelenthet közelebről az Istenhez való közeledésre vonatkozó tanács? Mennyiben jelzés ez a tanács arra nézve, hogy Salamon közeledett a megtéréshez?

Préd 5,1

„Őrizd meg lábaidat, mikor az Isten házához mégy, mert hallgatás végett közeledned jobb, hogynem a bolondok módja szerint áldozatot adni, mert ezek nem tudják, hogy gonoszt cselekszenek.”

Vö. Rm 10,2–3

„...Isten iránt való buzgóság van bennük, de nem megismerés szerint. Mert az Isten igazságát nem ismervén, és az ő tulajdon igazságukat igyekezték érvényesíteni, az Isten igazságának nem engedelmeskedtek.”

.....

.....

A helytelen áldozatbemutatás Kainnal feltűnő jelenségét számos helyen leleplezik az ószövetségi iratok (lásd pl. 1Sám 15,22; Zsolt 50,7–15; Péld 21,3; Ésa 1,11–16; Hós 6,6; Ámós 5,21–24; Mik 6,6–8; stb.). A választott nép tagjai világosan érthették, hogy a nem megfelelő lelkülettel, a mögöttes tartalom megértése és hitbeli elfogadása nélkül bemutatott áldozat semmit sem ér, sőt káros. Salamon is erre figyelmeztet. Tanácsa a mai napig időszerű, annak ellenére, hogy az áldozati rendszer Jézus első eljövetelével betöltötte rendeltetését, majd meg is szűnt. Arra int, hogy Istenhez kinyilatkoztatásának és önmagáról adott képének megfelelően közeledjünk. Az *Isten*

iránti, de nem megismerés szerinti buzgóság nem más, mint tévelygések érvényesítése Isten nevében, így különösen romboló hatású. A mégoly kegyesen ható, de az Isten által megkívánt értelmet és lelkiületet mellőző vallásos kezdeményezéseket igen kemény szavakkal minősíti Salamon: *gonosz cselekedetek* ezek, megannyi *bolondok módjára adott áldozat. Isten pedig nem gyönyörködik a bolondokban* (Préd 5,4).

Bizonyára fontos állomást jelöl a Salamon újbóli megtéréséhez vezető úton, hogy ebben az igében a király már nem egyszerűen Istenről beszél – akit keresése közben nemegyszer torz vonásokkal ruházott fel –, hanem Isten házát említi. Az ószövetségi templom a benne folyó jelképes szolgálatok révén magát a kinyilatkoztatott vallást és istenképet testesítette meg. Ha Salamon tanácsát önmaga ekkori lelkiállapotára vonatkoztatjuk, akkor mindez azt jelentheti, hogy bár áldozatot még nem mutatott be, azaz nem jutott bűnbánatra, de *hallgatás végett már közeledett* a szentélyhez, vagyis lelke mélyén újra megérintette őt ifjúsága hitvallása. Különleges, a láthatatlan lelki fordulatot szépen kiábrázoló alkalom lehetett, amikor Salamon, aki hitehagyásában templomot épített Kámosnak és Moloknak, az *utálatos bálványisteneknek*,² újra az Úr háza felé vette a lépést, amit valaha szintén ő épített.

Mindazáltal Salamon Istenhez való megérkezése – a refrénszerű, alacsonyrendű boldogságeszményt idéző 5,18–20 igeversek tanúsága szerint – ekkor még váratott magára.

*Az e heti adomány
a médiaosztályt támogatja*

² Vö. 1Kir 11,7–8.

A SZEMEK KÍVÁNSÁGA ÉS „A LÉLEK KÍVÁNSÁGA”

Olvassuk el a Préd 6,1–7,14 igeszakaszt!

1 Mely végső, lényegi dolog hiányára döbrent rá Salamon, tusakodása újabb szakaszának kezdetén? Mi az, amit valójában minden ember keres, öntudatlanul is?

Préd 6,1–9 (a kérdéshez kapcsolódó kulcskifejezéseket kiemeltük)

„Van egy gonosz, amelyet láttam a Nap alatt, és nagy baj az az emberen: Mikor valakinek az Isten ad gazdagságot, kincseket és tisztességet, és semmi nélkül nem szűkölködik, valamint *kívánhat lelkének*, és az Isten nem engedi neki, hogy éljen azzal, hanem más ember él azzal: ez hiábavalóság és gonosz nyavalya! Ha száz gyermeket szül is valaki, és sok esztendeig él, úgy hogy az ő esztendeinek napja sok, de az ő *lelke a jóval meg nem elégszik*, és nem lesz temetése neki: azt mondom, hogy jobb annál az elvetélt¹ gyermek. Mert hiábavalóságra jött, sötétségben megy el, és sötétsgel fedeztetik be neve. A Napot sem látta és nem ismerte. Tűrhetőbb ennek állapota, hogy nem amannak. Hogyha kétezer esztendőt élt volna is, és *a jóval nem élt*: avagy nem ugyanazon egy helyre megy-e minden? Az embernek minden munkája szájáért van, mindazáltal az ő *lelke² be nem telik*.

1 Fordítási pontosítás: A Károlyi által *idétlen* gyermeknek fordított kifejezést a mai nyelvhasználat szerint a *halva született* vagy *elvetélt* gyermek kifejezésekkel lehet visszaadni, vö. 4,2–3; Zsolt 58,9.

2 Az eredeti szövegben nem a *kívánság*, hanem a *lélek* (nefes = személyes lélek) szó szerepel.

Mert miben különbözik a bölcs a bolondtól, és miben a szegény, aki az élők előtt járni tud? Jobb, amit az ember szemmel lát, hogyan a *lélek kívánsága*. Ez is hiábavalóság és a lélek gyötrelme!”

Vö. Préd 2,11

„Valamit kívántak az én szemeim: meg nem fogtam azoktól...”

Préd 7,28

„Amit az én lelkem folyton keresett, de nem találtam...”

Zsolt 127,1–2

„Grádicson éneke Salamontól... Hiába nektek korán felkelnetek, későn feküdnötök, fáradtsággal szerzett kenyeret ennetek! Szerelme-sének [az Úr] álmában ad eleget.”

.....

.....

.....

Salamon legújabb szembesülését olyan, eddig nem használt fogalmakkal írja körül, mint a *lélek kívánsága*, a *jóval meg nem elégedett lélek* vagy a *be nem telt lélek*. Mit jelenthetnek ezek a kifejezések?

A most idézett meglátás az előző fejezetben írt, az *ő urának veszedelmére tartott gazdagságot* fejtegető igeversekhez (5,10–17) kapcsolódik közvetlenül, illetve szó szerint utal az 5,19 igeversre. Míg az 5,19 versben olyan emberről olvasunk, akinek Isten megengedte, hogy örvendezzen stb., addig a 6,2/a-ban olyanról, akinek nem engedi ezt, noha a külső feltételeket – gazdagságot, kincseket, tisztességet stb. – ugyanúgy megadta neki is, mint az előzőnek. Az következik ebből, hogy az örvendezésnek nem elégséges feltétele a vagyon és az előmenetel.

Salamon mostani felismerését a „*jobb, amit az ember szemmel lát, hogyan a lélek kívánsága*” szembeállítás is közelebb hozza. A szemek kívánságát mondja jobbnak, s ez nyilvánvalóan azt jelenti itt, hogy az könnyűszerrel kielégíthető volt Salamon számára. A Prédikátor könyve korábbi, főleg az élvhajhászó próbálkozásokat leíró igéi nem hagynak kétséget afelől, hogy Salamon semmiben sem szenvedett hiányt abból, amit szemei megkívántak. Most viszont arról ír, hogy lelke kívánsága kielégítetlen maradt.

Burkolt utalást hordozhat a „lelke a jóval meg nem elégszik, és nem lesz

temetése neki” megfogalmazás, majd ezt követően a halva született gyermek állapota kívánatosabbnak minősítése is. Akinek a lelke meg nem elégedhet a jóval, s nem jó vénségben, az étellel betelve hal meg és temettetik el,³ sorsánál jobb a halva született magzaté, mert ő legalább azonnal jut „ugyanazon egy helyre”,⁴ ahova a másik ember csak egy nélkülöző élet keservei után.

Ugyancsak támpontot nyújthat a *jóval megelégedett lélek*, illetve „a lélek kívánsága” kifejezés megértéséhez, hogy Salamon két konkrétumot is említ (noha azonnal érzékelteti, hogy önmagukban ezek sem elegendőek): a sok gyermeket és a hosszú életet. Az előbbi az ószövetségi ember szemléletében volt különösen kívánatos – bár a gyakori meddőség miatt napjainkban sem idejétmúlt –, az utóbbi pedig minden kor emberének örök vágya. Ezek az áldások – melyek egyébként Salamonnak a külsődleges javak mellett ugyancsak megadattak⁵ – nyilvánvalóan felülállnak az emberen, s függetlenek a megelégedettség külső, vagyoni feltételeitől (végső soron még korunkban is, amikor a tehetősebbek előtt jóval szélesebb orvosi lehetőségek nyílnak meg mindkét téren).

További segítség lehet a vizsgált fogalmak meghatározásánál a későbbiekben olvasható, „*amit az én lelkem folyton keresett, de nem találtam*” kifejezés, illetve ennek szövegkörnyezete.

Mindezekből arra következtethetünk, hogy Salamon az igazi boldogságról, a belső, lelki gazdagságról és harmóniáról beszél e mostani részben, s kimondatlanul is az Istenben teljes szívvel bizakodó, a reménységben meggyökerezett, derűs és kiegyensúlyozott élet képét idézi fel. A legtöbb ember a külsődleges *befutottságot* hajszolja, de közben lelkének igazi kívánsága, vagyis a valódi boldogság utáni vágya nem teljesül. Az igazi boldogság valóban nem jár együtt automatikusan a vagyonnal és a külsődleges *beérkezéssel*.

3 A Préd 6,3 igeverben szerepelő „és nem lesz temetése neki” rövid részletet többen úgy magyarázzák, hogy a hálátlan utódok nem adnak méltó végtisztességet. Azonban a gondolatmenetbe inkább illeszkedik az az értelmezés, amely a pátriárkák vagy más hitbéli példaképek életének lezárulásához fűzött gyakori megjegyzést – vagyis most ezek tagadását – hallja itt kicsengeni (vö. 1Móz 15,15; 25,8; 1Krn 29,28; Jób 42,17). Alátámasztja ezt az értelmezést az is, hogy Salamon többször említi a Préd 6,2/b–6 igeszakaszban a hosszú életidőt, amely nyilvánvalóan annak a szükséges (bár nem elégséges) feltétele, hogy valaki *jó vénségben, az étellel betelve* halhasson meg. Továbbá ugyancsak e magyarázat mellett szól, hogy a 8,10 igever is hasonló gondolatot fogalmaz meg.

4 6,6, vö. 3,20.

5 Vö. 1Kir 3,11–12; 2Krn 1,11–12.

Összhangban áll viszont a hosszú – sőt örök – élet és a sok gyermek utáni vágyakozással, valamint Salamon egyéb nemes kívánságaival, a hű társ megtalálásával,⁶ a halállal kapcsolatos megoldással, illetve az egész könyv gerincét képező kérdés tisztázásával, az élet értelmének megelégsével.

2 Mit tanított Jézus a lélek szükséges és méltó kívánságáról, avagy mit keressen először az ember? Vajon miért éppen Salamont foglalta bele Jézus a Hegyi beszédbe? Elképzelhető-e, hogy Salamon e nemes vágyakozására is gondolt?

Mt 6,25–33

„Azért azt mondom nektek: Ne aggodalmaskodjatok a ti életetek felől, mit egyetek és mit igyatok, sem a ti testetek felől, mibe öltözködjetek. Avagy nem több-e az élet, hogynem az eledel, és a test, hogynem az öltözet? Tekintsetek az égi madarakra, hogy nem vetnek, nem aratnak, sem csűrbe nem takarnak, és a ti mennyei Atyátok eltartja azokat. Nem sokkal különbek vagytok-e azoknál? Kicsoda pedig az közületek, aki aggodalmaskodásával megnövelheti termetét egy arasszal? Az öltözet felől is mit aggodalmaskodtok? Vegyétek eszetekbe a mező liliomait, mi módon növekednek: nem munkálkodnak, és nem fonnak. De mondom nektek, hogy Salamon minden dicsőségében sem öltözködött úgy, mint ezek közül egy. Ha pedig a mezőnek fűvét, amely ma van, és holnap kemencébe vettetik, így ruházza az Isten, nem sokkal inkább-e titeket, ti kicsinyhitűek? Ne aggodalmaskodjatok tehát, és ne mondjátok: Mit együnk? Vagy: Mit igyunk? Vagy: Mivel ruházkodjunk? Mert mindezeket a pogányok kérdezik. Mert jól tudja a ti mennyei Atyátok, hogy mindezekre szükségetek van. Hanem keressétek először Isten országát, és az Ő igazságát, és ezek mind megadatnak nektek.”

⁶ Vö. 4,12; 7,26–28.

Szép és megnyugtató hitelesítő jegye a Bibliának, hogy – számos korabeli bölcsellett szemben – úgy helyezi előtérbe az ember lelkiiségét, hogy közben fontosnak tartja testi szükségletei betöltését is. *„Avagy nem több-e az élet, hognem az eledel, és a test, hognem az öltözet?”* – kérdezte Jézus, miközben arra tanított, hogy a létszükségletek terén egyszerű és természetes igényeink legyenek, de a lelki gazdagság tekintetében a legnagyobb célokat tűzzük ki magunk elé, megalkuvás nélkül. Felhívását Salamonnal ellenpontosította: *„Vegyétek eszetekbe a mezők liliomait... Salamon minden dicsőségében sem öltözködött úgy, mint ezek közül egy. (...) Keressétek először Isten országát és az Ő igazságát, és ezek mind megadatnak nektek.”* Csodálatosan egyszerű és mély szavak ezek. Nem csupán azt üzenik, hogy az – Ellen White által a *művészetek nagy Mesterének* nevezett⁷ – Isten ízlését tükröző természetes, mesterkéletlen szépség felülmúlja egy dúsgazdag király díszeit. Azt is kifejezik, hogy Isten országa és igazsága összehasonlíthatatlanul értékesebb az emberek által megannyi aggodalmaskodás közt hajszolt javaknál, s – talán Jézus gondolatai közt ez is ott volt – maga Salamon is odaadta volna minden kincsét az Isten országa gazdagságáért. Erre mutat az is, hogy – amint a Prédikátor könyve folytatásában olvassuk – Salamon boldogságézményében olyan változás állt be, amelynek nyomán valóban előbbre került az élet az eledelnél, és a test az öltözetnél.

3 **Mi a jelentősége annak, hogy a 6,12 igevers kérdésére („*mi legyen az embernek jó e világon?*”) Salamon olyan felsorolást ad, amelyben csak *jobb dolgokat* említ, de semmit sem nevez jónak? Mi a különbség a „*jobb*” és a „*jó*” között? Melyik kívánatosabb? Ha valami *jobb* valaminél, feltétlenül *jó* is egyben?**

Préd 6,12–7,8

„Kicsoda tudhatja, mi legyen az embernek jó e világon,⁸ az ő hiábavaló élete napjainak száma szerint, amelyeket mintegy árnyékot tölt

⁷ *Jézus élete*, „A hegyi beszéd” c. fejezet, 265. o.

⁸ Az eredeti szövegben a Károlyi által az „e világon” szavakkal fordított kifejezés helyén „az életben” kifejezés áll. Azonban tekintve, hogy a kérdés folytatásában Salamon egyértelművé teszi: kérdése az ember ebben a világban élt *hiábavaló életének napjaira* vonatkozik, Károlyi fordítása helybenhagyható.

el? Jobb a név⁹ a drága kenetnél, és a halálnak napja jobb az ő [az ember¹⁰] születésének napjánál. Jobb a siralmas házhoz menni, hogynem a lakodalomnak házához menni, mivelhogy minden embernek ez a vége, és az élő ember megemlékezik arról. Jobb a szomorúság a nevetésnél, mert az orca szomorúsága által jobbá lesz a szív. A bölcsék elméje a siralmas házban van, a bolondok pedig elméje a vigaság házában. Jobb a bölcs dorgálását hallani, hogynem valaki hallja a bolondok éneklését. Mert olyan a bolond nevetése, mint a tövis ropogása a fazék alatt. Ez is hiábavalóság! Mert a zsarolás megbolondítja a bölcs embert is, és az elmét elveszti az ajándék. Jobb akármi dolognak vége annak kezdeténél. Jobb a tűrő, hogynem a kevély.”

.....

.....

A 6,12 igevers az egész Prédikátor könyve központi kérdését veti fel újra a jelen világ kereteire nézve: „...*mi legyen az embernek jó e világon...*?” Az ezt követő 7,1–8 igeszakasz válaszában retorikus nyomatékosításként hétszer ismétlődik a „jobb a..., hogynem a...” összehasonlítás.¹¹ Vagyis Salamon a „mi a jó e világon?” kérdésre számos olyan dolgot sorol, ami jobb valami másnál – de jónak semmit nem mond.

Formája révén kimondatlanul is arra mutat ez a válasz, hogy önmagában semmi sem jó ebben a világban, legfeljebb csak valami rosszabbhoz képest nevezhető jobbnak. Ami jobb, még távolról sem biztos, hogy jó is: „*Nem jó a*

9 Fordítási pontosítás: A Károlyi-fordításban olvasható „jó hír” kifejezés helyén a „név” szó található. A *drága olaj* mint korabeli luxuscikk egyrészt a luxuséletmódot jelképezheti, másrészt mint a felkenetés eszköze, a magas társadalmi tiszttséget. A valószínűsíthető jelentés tehát ezek ismeretében, valamint a szakasz folytatásából is következtetve: értékesebb, marandóbb a jó név, vagyis ha az embernek jó híre, hírneve van, mint a luxusélet öröme, vagy mint a magas társadalmi rang.

10 Az „ő születésének napjánál” kifejezés általánosan az emberekre vonatkozik, és a 6,12 igevers kérdéséhez kapcsolódik: „Mert kicsoda tudhatja, mi legyen az embernek jó e világon...?”

11 Hasonló mondatszerkezettel történő összehasonlítást találunk még a 4,6, 9, 13; 5,5; 6,9; 9,6, 18, 20 igeversekben, azonban ezeknél nem beszélhetünk retorikáról illetve nyomatékosító szerepről, mivel nem halmozottan fordulnak elő, mint a 7,1–8 szakaszban, ahol éppen a hétszeres ismétlés adja a retorikus hatást.

halál napja, de e világban jobb, mint a születés napja. Nem jó a siralmas házhoz menni, de e világban jobb, mint a lakodalmas házhoz menni. Nem jó a szomorúság, de e világban jobb, mint a nevetés.”

A Biblia egyik legradikálisabb tanítása szólal itt meg. Más helyütt adott kinyilatkoztatásai végképp nem hagynak kétséget afelől, hogy a világ kínálta portékák közül önmagában semmi sem nevezhető jónak Isten mércéje szerint: „*Akkor egygé zúzódik a vas, cserép, réz, ezüst és arany, és lesznek mint a nyári szérűn a polyva, és felkapja azokat a szél, és helyüket sem találják azoknak*” – hangzik mindezek végső minősítése (Dn 2,35). „*Mert íme, új egeket és új földet teremtek, és a régiék ingyen sem említettnek, még csak észbe sem jutnak. Hanem örüljeteek és örvendjeteek azoknak mindörökké, amelyeket én teremtek...*” – jelenti ki Isten (Ésa 65,17–18), élénk tárva egyben mindazt, aminek a jó volta nem viszonylagos és mulandó.

4 **Miért jobb a halál napja a születés napjánál, a szomorúság a nevetésnél, és inkább a gyászoló, mint a lakodalmas házhoz menni?**

Préd 7,1–3

„A halál napja jobb az ő [az ember] születésének napjánál. Jobb a siralmas házhoz menni, hogynem a lakodalomnak házához menni, mivelhogy minden embernek ez a vége, és az élő ember megemlékezik arról. Jobb a szomorúság a nevetésnél, mert az orca szomorúsága által jobbá lesz a szív.”

.....

.....

„*Mivelhogy minden embernek ez a vége, és az élő ember megemlékezik arról*” – válaszolhatunk Salamon szavaival röviden a feltett kérdésre.

A 7,1–8 igeszakaszban a „*jobb a..., hogynem a...*” típusú összehasonlító mondat szerkezet ismétlése által megnyilatkozó jellegzetes nyomatékosító retorika hasonló a 3,1–8 (a „*mindennek rendelt ideje van...*” kezdetű) igeversek retorikájához, ahol az „*ideje van...*” mondatkezdések ismétlődése teszi hangsúlyossá a mondanivalót. A retorikai hasonlóságon túlmenően a 7,1–8 igeszakasz tartalmával is kapcsolódik a 3,1–8 szakaszhoz. Kifejezi, hogy

Salamon az ott megfogalmazottakon már bizonyos szempontból túllépett, és módosította következtetéseit. Alátámasztják ezt a mindkét szakaszban felvetett témák: a születés és halál (3,2/a; 7,1/b), a sírás és nevetés (3,4/a; 7,2–4, 6), a szeretet és gyűlölet, illetve tűrés és háborúság (3,8; 7,8/b), valamint általánosságban a mindezek hiábavalósága, az élet ellentmondásos folyama- taiból való kilépés jobbnak tartása az azoktól való sodortatásnál (3,9; 6,12/b, 7,8/a). Míg a 3,1–8 szakasz úgy mutatja be a jó és rossz időszakokat, mint amelyek az emberen kívül álló sorsszerűséggel tűnnek fel és le mindenki éle- tében, s más választásunk nincs, mint tudomásul venni ezeket, addig a 7,1– 8 versekben már szóhoz jut az ember felelőssége és meggondoláson alapu- ló választása.

Első olvasásra talán lesújtó, depresszív fejtegetésnek tűnik a 7,1–8 ige- szakasz. Valójában azonban éppen az *élet újabb jele* Salamonnál. A 3,1–8 versekből visszacsengő elvtelen beletörődés elutasítása, a valósággal történő szembenézés, a tisztánlátás, valamint az ember felelőssége megragadásának igénye tükröződik e komor sorokban. Salamon az ismétlésekkel azt is érzé- kelteti, hogy a bölcs ember hajlandó szembesülni az élet végső és gyötrelmes kérdéseivel, míg a bolond, pillanatnyi boldogságot élve meg, abba az illú- zióba szédül, hogy öröme tartós. Éppen ezért a bölcs elébe megy a bajnak s kutatja azt, mert még azon az áron is tisztán akar látni, hogy a realitásokkal szembesülni gyötrelmes, addig a bolondot csupán a látszatdolgok foglalkoz- tatják, s nem hajlandó az orra hegyénél távolabbra tekinteni.

„*Jobb a szomorúság a nevetésnél, mert az orca szomorúsága által jobbá lesz a szív*” – válaszol Salamon másodízben is a feltett kérdésünkre. Keserves dolog a világunk által mutatott, álságosan gondtalan felszín mögé hatolni, és szem- besülni az ember valódi, tragikus állapotával. Aki viszont a hazugság, a meg- vezetettség gyűlölete, vagy akár csak jól felfogott önérdeke nyomán mégis vállalja ezt a keservet, annak a *szíve jobbá lesz*: örökkévaló rámpontokra lel döntései meghozásához, megérti és átérzi, hogy mi az igazán értékes, és mi méltó arra, hogy azzal az elszántsággal igyekezzen megszerezni, mint amely- lyel korábban a veszendő dolgok után vetette magát. Más emberré válik, kinyílik Isten szeretete felé, és képes lesz igazán szeretni másokat.

Az egész 7,1–8 igezakasz mintegy a Jóbbhoz intézett kérdéssel szeretne tehát mindannyiunkat eszmélésre serkenten: „*Tudod-e azt, hogy eleitől fogva, mióta az ember e földre helyeztetett, az istentelenek vigassága rövid ideig tartó, és a képmutató öröme egy szempillantásig való? Ha szinte az égig érne is az*

ő magassága, és a felleget érne is a fejével: mint az emésztete, úgy vész el örökre, és akik látták, azt mondják: Hol van ő? Mint az álom, úgy elrepül, és nem találják őt, eltűnik, mint az éjjeli látomás. A szem, amely ráragyogott, nem látja többé, és az ő helye sem törődik már vele.” (Jób 20,4–9)

5 Miért érzik úgy sokan, hogy „a régi napok jobbak voltak ezeknél”? Megáll-e a Biblia mérlegén a nosztalgiazás? Valóban a napok változnak, vagy az ember becsapja önmagát?

Préd 7,10

„Ne mondd ezt: Mi az oka, hogy a régi napok jobbak voltak ezeknél? Mert nem bölcsességből származik az ilyen kérdés.”

Vö. Préd 9,14

„Mert nem is tudja az ember az ő idejét, mint a halak, melyek megfoghatnak a gonosz hálóban, és mint a madarak, melyek megfoghatnak a törben, miképpen ezek, azonképpen megfoghatnak az emberek fiai a gonosznak idején, mikor az eljön reájuk hirtelenséggel.”

Préd 8,5

„Aki megtartja a parancsolatot, nem ismer nyomorúságot, és a bölcsnek elméje megért mind időt, mind ítéletet.”

Péld 1,22–33

„Meddig szeretitek, oh ti együgyűek az együgyűséget, és gyönyörködnek a csúfolók csúfolásában, és gyűlölik a balgatagok a tudományt?! Térjetez az én dorgálásomhoz, íme közlöm veletek az én lelkemet, tudotokra adom az én beszédeimet nektek. Mivelhogy hívtalak titeket, és vonakodtatok, kiterjesztettem az én kezemet, és senki eszébe nem vette, és elhagytátok minden én tanácsomat, és az én feddésemmel nem gondoltatok: Én is a ti nyomorúságotokon nevettek, megcsúfollak, mikor eljön az, amitől féltetek. Mikor eljön, mint a vihar, az, amitől féltetek, és a ti nyomorúságotok, mint a forgószél elközelget: mikor eljön tireátok a nyomorgatás és a szorongatás. Akkor segítségül hívnak engem, de nem hallgatom meg: keresnek engem, de meg nem találják. Azért, hogy gyűlölték a bölcsességet, és az Úrnak félelmét nem választották. Nem engedtek az én tanácsomnak, megvetették minden feddésemet. Esznek azért az ő útjuk gyümölcséből,

és az ő tanácsokból megelégednek. Mert az együgyűek pártossága megöli őket, és a balgatagok szerencséje elveszti őket. Aki pedig hallgat engem, lakozik bátorsággal, és csendes lesz a gonoszak félelmetől.”

.....

.....

.....

Salamon a 7,1–8 szakaszra utalva bolondságnak ítéli, ha valaki csak akkor szembesül az élet árnyoldalaival, amikor azok elközelítenek, sőt még ekkor sem ismeri fel, hogy e nehézségek mindig is itt lappantak, hanem a körülmények érthetetlen megváltozásának s a jelen időszak váratlan terheltségének tudja be azokat. Azonban „*aki megtarítja a parancsolatot, nem ismer nyomorúságot, és a bölcsnek elméje megért mind időt, mind ítéletet*” – teszi hozzá a könyv későbbi részében.

Mennyire általános ma a végletes önfeledtség és felszabadultság! Az emberek illékony gondtalanságukban úgy szövögetnek terveket, töltik el kedélyesen óráikat és csevegik át éveiket, mintha minden a legnagyobb rendben lenne, mintha nem adná minden egyes nap megannyi szívszorító bizonyítékát annak, hogy *a halál árnyékának völgyében járnak* (Zsolt 23,4). Aztán pedig, amikor már húsukba vágnak a bajok, ahelyett hogy ez egyszer ráemelnék tekintetüket az örökkévaló dolgokra, inkább édesbús nosztalgiával kezdenek visszatekintgetni *a régi szép időkre*.

Dávid megmutatja zsoltairaiban, milyen hozzáállás óvhatja meg az embert attól, hogy váratlan nyomorúság lepje meg: „*Előrelátóbb vagyok, mint az öreg emberek, mert vigyázok a Te határozataidra*” – írta (Zsolt 119,100). Isten hívásának idejekorán engedve elmondhatta: „*Oh Isten, gyermekségemtől tanítottál engem.*” A jövőre nézve így bizakodva kérhette: „*Vénségemig és megöszülésemig se hagyj el engem, oh Isten, hogy hirdessem a Te karodat e nemzetségnek, és minden következőnek a Te nagy tetteidet.*” (Zsolt 71,17–18)

Nem a napok változnak tehát, hanem csak az ember érzi így, amikor fellettségének törvényszerű következményei utoléri. A napok lényegében egyformák *a halál árnyékának völgyében* – amint erre Pál apostol is figyelmeztet: „*Aron is megvegyétek az alkalmatosságot, mert a napok gonoszak.*” (Eféz 5,16)

6 Milyen *gondolati magaslat* tartotta mégis vissza még mindig Salomont attól, hogy teljesen Istenre hagyatkozzék? Hogyan árnyalja ennek tükrében – ezúttal utoljára – megalkuvó boldogságeszményét? Milyen két ellentétes késztetés erőterében zajlik a legtöbb ember igazságkeresése? Hogyan viszonyuljunk a kételyeinkhez?

Préd 7,13–14

„Tekintsd meg az Isten cselekedeteit, mert kicsoda teheti egyenessé, amit Ő görbévé tett? A jónak napján (a jószerencse idején) élj a jóval, a baj napján (a szerencsétlenség idején) pedig jusson eszedbe, hogy ezt is, éppen úgy, mint azt, Isten szerezte, avégre, hogy az ember semmit abból eszébe ne vetjen, ami reá következik.”

.....

.....

A 7,14 igével Salamon tulajdonképpen újra válaszol a 6,12 vers kérdésére („mi legyen az embernek jó e világon?”).¹² A visszatérő, keserű szájízzel javasolt életélvezet utolsó ajánlása ez. Az eddigi felismerések fényében különös megtorpanásnak, sőt visszalépésnek tűnik. Azt sejteti, Salamonon erőt vett a kísértés, hogy adja fel az élet értelmének keresését, megalkuvóan fogadja el az ellentmondások örök feloldhatatlanságát, s törődjön bele: az ember lehetősége arra korlátozódik csupán, hogy tudomásul véve az élet jobb és rosszabb időszakainak tőle független váltakozását, ismerje fel és élje ki a szerencsésebb periódusokat. Ez a szemlélet ugyan a korábbiakban is többször felsejlett már, azonban itt fogalmazódik meg egyértelmű tanácsként.

További, különösen árulkodó momentum Salamon lelki megbicsaklására, hogy a 7,13 vers visszaidézi az 1,15 igében található képet, de míg ott Salamon általánosan fogalmaz – „az egyenetlen meg nem egyenesíthető” –, addig itt már Istent okolja: „kicsoda teheti egyenessé, amit Ő görbévé tett?”

Mindez erőteljesen rávilágít arra, hogy Salamon – miként bizonyára a legtöbb ember is – lelki tusakodása közben végig a két elemi lehetőség vonzásában mozgott. Egyfelől az élet mélyebb értelmébe vetett hit s az annak kere-

¹² Lásd mindehhez még a 7,11–12 igeverseket is.

sésére hívó isteni késztetés ösztökélte, másfelől csábította az isteni késztetés szándékos felejtése és a kisstílű életélvezettel való kiegyezés.

Úgy tűnik, Salamon e mostani állásfoglalásával igen közel járt az elbukáshoz. Eleven tanulság ez mindannyiunk számára: Ne engedjük át az uralmat gondolataink felett a bennünket Isten eljárásai kapcsán erőteljesen foglalkoztató, de egyelőre még ellentmondásos kérdéseknek. Kapaszkodjunk erősen azokba a bibliai igazságokba, amelyeket már világosan beláttunk, a kételyeket pedig tanuljuk meg mintegy talonba tenni, ideiglenesen felfüggeszteni a későbbi tisztázódás reményében.

*Az e heti adomány
a médiaosztályt támogatja*

[A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE
III. NAGY SZERKEZETI EGYSÉGE
(ÖSSZEFOGLALÁS): 7,15–8,15]

„MINDENT LÁTTAM
AZ ÉN HIÁBAVALÓSÁGOM NAPJAIN”
– A NAGY LELKI KÜZDELEM ÖSSZEGZÉSE

Olvassuk el a Préd 7,15–8,15 igeszakaszt!

1 Mivel utal Salamon arra, hogy könyve most kezdődő szakaszában összegezni fogja eddigi meglátásait? Mi tanúsítja, hogy innen már az Istenhez visszatért Salamon, a Prédikátor beszél? Szükséges-e mindenki megtérésére nézve a Salamon megtérését hitelesítő jegy?

Préd 7,15

„Mindent láttam az én hiábabelsőségom napjain...”

Préd 8,9

„Mindezt láttam, és megfigyeltem minden dolgot, amely történik a Nap alatt...”

Préd 7,23

„Mindezeket megpróbáltam az én bölcsességem által. Mikor azt gondoltam, hogy bölcs vagyok, éntőlem a bölcsesség távol volt.”

Préd 7,27

„Lásd, ezt találtam, azt mondja a Prédikátor, mikor gyakorta nagy szorgalmassággal kerestem a megfejtést.”

.....

.....

Míg az előzőekben egyszerűen a „láttam” ige vezette be az újabb gondolatciklusokat, addig itt a „mindent láttam” kifejezéssel kezdődnek. A „mindent” kiegészítés most szerepel először a könyv bevezetését követő részben. A bevezetésben az 1,14 ige kezdődik ugyanígy, egyfajta megelőlegezett összegzésként: *„Láttam minden dolgokat, melyek lesznek a Nap alatt, és íme minden csak hiábavalóság és a lélek gyötrelme!”* Ennek mostani, szó szerinti visszaidézése, illetve egyedi előfordulása a könyv nagy léptékű szerkesztettségére és világos tagolására hívja fel a figyelmünket. Hasonló kifejezés található még a 7,23 és a 8,9 igeversekben.¹ Az utóbbiban még, a vizsgálódás körét meghatározandó, a *Nap alatt történő minden dolgok* is újra megemlítettek. A 7,15 igeverben olvasható *„az én hiábavalóságomnak napjain”* kifejezés szintén a most kezdődő szakasz összefoglaló voltát mutatja. Mindezek a formai sajátosságok tehát egyértelműen jelzik, hogy a jelenlegi rész (a III. nagy szerkezeti egység) összegző jellegű.

A formai sajátosságokon túlmenően tartalmi – vagy mondhatnánk: lelki – jelek is tanúskodnak arról, hogy a könyv új szakaszába lép, és benne immár az Istenhez visszatért Salamon beszél.

A 7,23 igever bensőséges vallomás a korábbi tévelygésekről: *„Mikor azt gondoltam, hogy bölcs vagyok, értőlem a bölcsesség távol volt.”* Az ilyen őszinte beismerés igen szépen tanúskodik egy ember valóságos megváltozásáról. A 7,24 igeverssel Salamon az értelmes alázat e megkezdett szavait szólja tovább: *„Felette igen messze van, ami van, és felette mélységes, kicsoda tudhatja meg azt?”* Önkritikus vallomása fényében kimondható: Salamon itt már *levetett saruval* közelíti tragikus létünk és az Isten által adott megoldás titkát, és az egykori, valóban bölcs önmagára emlékeztet, aki uralkodása kezdetén így gondolkodott magáról: *„...kicsiny gyermek vagyok, nem tudok kimenni és bejönni.”* (1Kir 3,7)

1 Megjegyezzük: a 9,2 igeverben is található utalás a mindennek meglátására. Ez az ige viszont, egyéb részletei miatt, nem egyszerűen összegzést fejez ki, hanem már a megoldást tartalmazó tömböt (a prédikátor könyve IV. nagy szerkezeti egységét) nyitja meg.

A 7,27 vers szintén egyfajta összegzést fejez ki azáltal, hogy az olvasó figyelmébe ajánlja a megoldáskeresés eredményét. Emellett egy fontos jelzést is hordoz: Salamon a könyv bevezetőjében történt bemutatkozása óta itt nevezi magát először Prédikátornak.

Mindent egybevetve megállapítható: Salamon életének ebben a szakaszában vált hatalmas, de Istent felejtő királyból népe és minden Biblia-olvasó ember tanítójává: a Prédikátorrá.

2 Mi a végső válasz az emberi sorsokat kísérő megannyi igazságtalanság kérdésre? Mikor szolgálat legkésőbb igazságot Isten minden embernek?

Préd 7,15

„Mindent láttam az én hiábavalóságom napjain: van oly igaz, aki az ő igazságában elvész, és van gonosz ember, aki az ő életének napjait meghosszabbítja az ő gonoszságában.”

Préd 8,9–13

„Mindezt láttam, és megfigyeltem minden dolgot, amely történik a Nap alatt, oly időben, amelyben uralkodik az ember az emberen annak² kárára. És azután láttam, hogy a gonoszok eltemették és nyugalomra mentek; viszont a szent helyről kimentek és elfeledtettek a városban olyanok, akik becsületesen cselekedtek. Ez is hiábavalóság! Mivelhogy hamar a szentencia nem végeztetik el a gonoszság cselekedőjén, egészen arra van az emberek fiainak szíve óbennük, hogy gonoszt cselekedjenek. Bár meghosszabbítja életét a bűnös, aki százszor is vétkezik, mégis tudom én, hogy az istenfélőknek lesz jól dolguk, akik az Ő orcáját félik. A hitetlennek pedig nem lesz jó dolga, és nem hosszabbítja meg az életét, olyan lesz, mint az árnyék, mert nem rettegi az Isten orcáját.”

2 Pontosított fordítás szerint.

Salamont mélyen érintették az emberi sorsokat kísérő szívszorító igazságtalanságok. Immár Prédikátorként újból előveszi ezt a kérdést, sőt ezzel indítja meglátásai összefoglalását. Az összegzés ilyen kezdése is azt érzékelteti, hogy az igazságtalanság és az ebből fakadó testi-lelki nyomorúság valóban mintegy lényege a világunknak.

Ez a kérdéskör az előzőekben a 3,16–22 igeszakaszban szerepelt központi témaként. Ott Salamon a képletetett, de még ebben az életben törvényszerűen megvalósuló isteni ítéletet feltételezte megoldásként. Nem sokáig ringathatta magát ebbe a képzetbe, hamar rá kellett döbennie, hogy sok ember esetében élethosszig sem bontakozik ki az igazság. Lelke emiatti háborgása és Istennel szembeni kételyei mostanra viszont ebben a meggyőződésben csendesedtek el: *„Bár meghosszabbítja életét a bűnös, aki százszor is vétkezik, mégis tudom én, hogy az istenfélőknek lesz jól dolguk, akik az Ő orcáját félik. A hitetlennek pedig nem lesz jó dolga, és nem hosszabbítja meg az életét, olyan lesz, mint az árnyék, mert nem rettegi az Isten orcáját.”* Salamonnak az utolsó ítéletben megvalósuló igazságszolgáltatás reménye adott békességet.

Legfőképp egy látszólagos ellentmondás utal e sorokban arra, hogy valóban az utolsó ítéletről van itt szó, egyszersmind annak elfogadásáról, hogy a jelen élet keretei közt Isten nem szolgáltat törvényszerűen igazságot. *„Bár meghosszabbítja életét a bűnös... a hitetlennek... nem lesz jó dolga, és nem hosszabbítja meg az életét...”* – olvashatjuk szorosán egymás után. Szépségesen világítja ez meg Isten kegyelmes eljárását. Isten százszor is megbocsát a bűnösnek, és elhalasztja a büntetését, sokszor meghosszabbítva életét ily módon ebben a világban. Nem hosszabbítja meg viszont örökre, eljövendő országában azok életét, akik megjobbító szeretetével szembeni hitetlenségükben kitartanak. *„Tudom én, hogy az istenfélőknek lesz jól dolguk, akik az Ő orcáját félik”* – mondja a Prédikátor a megszilárdult személyes bizalom szavaival –, a megátalkodottak pedig *árnyékként hanyatlanak el*³ az ítéletben.

A Prédikátor végül újra felfedi, hogy korábbi, gyötrő kételyei és az ezek nyomán többször ajánlott megalkuvó, alacsonyrendű boldogságesezmény elsősorban az utolsó ítélettel kapcsolatos bizonytalankodásából fakadtak. Így zárja le a jelenlegi, összefoglaló igeszakaszt: *„Van hiábavalóság, amely e földön történik, az, hogy vannak oly igazak, akiknek dolga a gonoszok cselekedete-*

3 Zsolt 109,23.

tei szerint lesz, és vannak gonoszok, akiknek dolga az igazak cselekedetei szerint lesz. Mondtam, hogy ez is hiábaavalóság. Annakokéért dicsértem én a vigasságot, hogy nincsen az embernek jobb e világon, hanem hogy egyék, igyék és vigadjon, és ez kísérje őt munkájában az ő életének napjaiban, amelyeket ad neki Isten a Nap alatt.” (8,14–15) Formailag tehát ez a gondolatciklus is az elfogadhatatlan életélvezet ajánlásával zárul, azonban világosan kell látnunk, hogy ez nem hitbéli visszalépés, hanem visszatekintő indoklás.

3 Mit jelent felettébb igaznak lenni? Miért óv ettől a Prédikátor? Milyen súlyos félreértést kell eloszlatnunk e tanácsa kapcsán?

Préd 7,16–18

„Ne légy felettébb igaz, és felettébb ne bölcselkedjél! Miért keresnél magadnak veszedelmet? Ne légy felettébb gonosz, és ne légy balgata! Miért halnál meg idő előtt? Jobb, hogy ezt megfogd, és amatól is a te kezedet meg ne vond, mert aki az Istent féli, mindezekről megszabadul!”

Vö. Préd 7,20

„Mert nincs egy igaz ember is a földön, aki jót cselekednék, és ne vétkeznék.”

Rm 12,3

„Mert a nekem adott kegyelem által mondom mindenkinek közötetek, hogy feljebb ne bölcselkedjék, mint ahogy kell bölcselkedni, hanem józanon bölcselkedjék, amint az Isten adta kinek-kinek a hit mértékét.”

.....

E különös tanács, a látszat ellenére, nem az igazság melletti teljes szívű kiálástól óv, s nem a „szolid” vétkezés megengedhetőségét képviseli. Logikailag sem helytálló ez az értelmezés, hiszen a 7,16–18 szakasz a 7,15 versben írt „igaz” és „gonosz” szavakhoz, illetve az igazak és gonoszok sorsának ellentmondásosságához kapcsolódik, abból pedig semmiképpen nem a visszafogott, hanem a minél célratörőbb, önérdékű haszonelvűséggel kiszámított törvényszegés ajánlása következne. Emellett az igaz jellem fokozása nemigen fordul elő a Bibliában, s tulajdonképpen a köznyelvben sem elterjedt:

valaki vagy igaz ember, vagy nem. Így a *felettből* kifejezéssel megvalósított fokozás itt is rosszalló. Ugyancsak egyértelmű jelzés, hogy a 7,18 igevers az istenfélőket sarkosan elhatárolja mind a felettből gonoszoktól, mind a felettből igazaktól.

A Prédikátor sokkal árnyaltabb megállapítást tesz itt az igaz és gonosz jellem közötti lapos kompromisszumnál, ami első olvasásra sejthető. Feltehetőleg a 7,15 vershez is kapcsolódva arra mutat rá, hogy a világban tapasztalható visszasságok bizonyos szempontból két torz végletből fakadnak.

Egyfelől abból – s ez a véglet kevésbé nyilvánvaló –, ha valaki felettből igaz és felettből bölcselkedik, vagyis egyfajta elvakult önbizalommal eltelve, olyan abszolút erkölcsi és tudásbeli követelményt állít maga elé, melynek nincs semmiféle valós alapja, de nincs is semmi szükség ilyesmire. Az ilyen ember nem feltétlenül, vagy nem tudatosan képmutató. Felettből való bölcselkedésében egyfajta szent fafejűséggel véli, hogy saját – az élet bonyolultságához képest egyébként meglehetősen szűk látókörű – elképzeléseivel tökéletesen le tudja képezni a világot, sőt nem csak gondolja ezt, de elgondolásait és erkölcsi nézeteit másokra is rá akarja kényszeríteni. Pál apostollal elmondható – aki a Rm 12,3-ban, úgy tűnik, éppen a szóban forgó ige-szakaszra utal vissza –, hogy az ilyen magatartás mögött, a látszat ellenére, nem különlegesen erős hit áll, hanem éppen ellenkezőleg: olyan nagyra törő magatartás, amelyre az Istentől kapott hit és világosság mértéke nem nyújt etikai fedezetet, sőt ami „a hitre nézve nem becsületes”⁴. A felettből igaz ember nem hithős, csak hithősködő. Ha legbelsőbb, alaktalan gondolatait látni lehetne, még az is kiderülne, hogy nagyot markoló nézetét egészen más vágyak és indulatok gerjesztik, mint amiket elhiteni igyekszik a környezetével – és önmagával.

Salamon az ilyen végletbe jutott embert figyelmezteti: *„Nincs egy igaz ember is a földön, aki jót cselekednék, és ne vétkeznék. Ne figyelmezz minden beszédre, melyet mondanak, hogy meg ne halld szolgálodat, hogy átkoz téged, mert sok esetben tudja a te lelked is, hogy te is gonoszt mondtál egyebeknek.”* (7,20–22) Ez az óvás azt is magában foglalja, hogy ezeknek az embereknek különösen meg kellene tanulniuk a mások iránti elnéző viszonyulást, hogy majd meg tudjanak bocsátani maguknak és el tudják fogadni mások bocsánatát, amikor elrugaszkodott törekvéseik tarthatatlansága nyilvánvalóvá válik.

4 2Tim 3,8.

Azonban a megrögzött felettébb igazak, mivel torz, nem *szabályszerű küzdelemben*⁵ törnek erejüket meghaladó, délibábszerű célokra, *veszedelmet keresnek maguknak* (7,16). Lélektanilag közeli rokonságban állnak az önjelölt mártírokkal és a vallási fanatikussal. „*Ha megtörnéd is a bolondot mozsárban mozsártörővel a megtört gabona között, nem távoznék el tőle az ő bolondsága.*” (Péld 27,22) Ez a fajta rendíthetetlen „bolondság” végső soron nem más, mint *gonoszság* – mondja ki kemény szóval a Prédikátor (7,25; vö. Préd 5,1–2). Bizonyos határon túl nem mentség rá a lassúbb felfogás, hanem jellembeli fogyatékoság lappang mögötte.

Roszsabb esetben e felettébb igazak és felettébb bölcsekedők félresiklott törekvéseihez még hatalom is párosulhat. Ekkor, erős küldetéstudattal rendelkező diktátorokként, az *önmaguknak keresett veszedelem* előtt – mert hogy a diktátorok sorsa is ebbe torkollik⁶ – sok ember életét nyomoríthatják meg.

Másfelől viszont – s ez a véglet nyilvánvaló – a *felettébb gonoszok és balgák* cselekedetei miatt vannak jelen a 7,15 versben leírt visszásságok a világban. Érvényesül azonban rajtuk a visszahatás törvényszerűsége: *idő előtt halnak meg, felettébb való gonoszságuk és balgaságuk* következtében.

A *felettébb való gonoszság* és *balgaság* kifejezés – amint ez az igeszakasz szűkebb és tágabb szövegkörnyezetéből, illetve a teljes Szentírásból kiderül – azt a magatartást jelölheti, amikor valaki a számára is nyilvánvaló igazság, erkölcsi követelmény és bölcsesség ellen tesz, végső soron saját jó belátásával szemben, *önmaga lelkén cselekedve így erőszakot*.⁷

4 Mi keservesebb a halálnál?

Préd 7,26–28

„És találtam egy dolgot, mely keservesebb a halálnál, tudniillik az olyan asszonyt, akinek szíve olyan, mint a tőr és a háló, kezei pedig olyanok, mint a kötelek. Aki Isten előtt kedves, megszabadul attól, a bűnös pedig megfogattatik attól. Lásd, ezt találtam, azt mondja a pré-

5 2Tim 2,5.

6 Préd 4,13–15.

7 Péld 8,12–36.

dikátor, mikor gyakorta nagy szorgalmassággal kerestem a megfejtést. Amit az én lelkem folyton keresett, és nem találtam. Ezer közül egy embert találtam, de asszonyt mindezekben nem találtam.”

Péld 31,10

„Derék asszonyt kicsoda találhat? Mert ennek ára sokkal felülhaladja az igazgyöngyöket.”

Én 8,4

„Kényszerítlek titeket, Jeruzsálem leányai, miért költenétek és miért serkentenétek fel a szerelmet, mígnem ő akarja?”

Péld 31,30

„Csalárd a kedvesség, és hiábavaló a szépség. Amely asszony féli az Urat, az szerez dicséretet magának!”

Az igazi szerelemnek Salamon külön könyvet szentelt, de a másik két bibliai könyvében is kiemelt helyen szerepel a férfi és a nő kapcsolata. A király ezen a téren egyenesen beteges végletekbe jutott (vö. 1Kir 11,1–3), jöllehet, a háremtartásban az uralkodók hatalomfitogatása is rendre közrejátszik. A Prédikátor avatott tehát véleményt mondani a szerelem torzulásainak következményéről is.

„*Keservesebb a halálnál*” – hangzik értékelése. Azért különösen súlyos ítélet ez tőle, mert a halál az egész könyvben mintegy a végső és legnagyobb rosszként jelenik meg. Isten a házasságot legszorosabb emberi kapcsolatnak alkotta. Olyannak, ami a teremtett világban legjobban megjeleníti az Ő lényé titkát és a közelében élt élet örömét. Az igaz szerelem tükrében alkothat leginkább fogalmat arról az ember, hogy ki az Isten: „*lángjai az Úrnak lángjai*” (Én 8,6). Micsoda visszájára fordulása mindennek, hogy a legnagyobb örömforrás a legnagyobb szenvedések forrásává lett, és aminek *erősnek kellene lennie, mint a halál* (Én 8,6), az gyakran *keservesebb a halálnál*.

A Prédikátor természetesen a férfi nézőpontjából írta le tapasztalatát, de annak igazsága egyaránt érvényes férfiak és nők esetében.

Az „ezer közül egy embert találtam, de asszonyt mindezekben nem találtam” megfogalmazás bizonyára azt fejezi ki, hogy igaz barátot sem könnyű találni (vö. 4,8–12), de az igazi hitves megtalálása és a beteljesült szerelem még ennél is ritkább.

A következőkben Ellen White néhány idekapcsolódó gondolatát idézzük:

„Az igazi szeretet nem erős, tüzes, heves szenvedély; ellenkezőleg: szelíd és mély természetű. Túllát a külsőségeken, és egyedül a minőség vonzza. (...) Az érzélgősséget kerülnünk kell, mint a bélpoklosságot. (...)

Őriztétek érzelmeiteket! – »Felövezvén elmétek derekait« – mondja az apostol (1Pt 1,13), vagyis uraljátok gondolataitokat, és ne engedjétek azoknak teljes mozgási szabadságot. A gondolatok uralhatók és ellenőrizhetők saját erőfeszítések által. Jót gondolatok és akkor jót tesznek. Meg kell őriznetek gondolataitokat, és ne engedjétek, hogy elkalandozva ne a megfelelő tárgynál időzzenek. Jézus az életével váltott meg benneteket, az övéi vagytok; ezért tanácskozni kell Vele minden dologban arról, hogyan használjátok értelmi képességeketek és szívetek érzelmeit. (...)

Isten a saját ujjával írta fel a kötéblára: »Ne lopj!« (2Móz 20,15), mégis a szenvedélynek alattomos lopását gyakorolják és mentegetik. (...)

Ha valamikor szükség van a Bibliára, mint tanácsadóra, akkor ama lépés előtt, amely az embereket egész életükre összeköti.” (Boldog otthon, Igaz szeretet vagy belebolondulás, Általános udvarlási szokások, Amikor tanácsra van szükség c. fejezetek)

„Sátán befolyására kötött házasságok: Sátán erősen buzgólkodik azért, hogy egymáshoz egyáltalán nem illő párokat hozzon össze. Ha sikerre viszi tervét, ujjong, mert ezzel több nyomorúságot és reménytelen fájdalmat okozhat az emberiségnek, mint bármely más tétével.” (Üzenet az ifjúságnak, 2002. évi kiadás, 324. o.)

5 Ki görbíti el a dolgokat? Hogyan tesz bizonyoságot a Prédikátor a korábban többször megvádolt Teremtő feddhetetlenségéről? Mitől válik ez a bizonyoságtétel különösen hitelessé? Hogyan utal Sátánra a Prédikátor könyve?

Préd 7,29

„Hanem lásd, ezt találtam, hogy az Isten teremtette az embert egyenesnek (igaznak),⁸ ők pedig kerestek sok kigondolást.”

8 Fordítási pontosítás: a héberben a Károlyi által igaznak fordított kifejezés helyén a *jásár* szó áll. Ez egyaránt jelent *egyenest* és *igazat*. E kiegészítésnek az a jelentősége, hogy kitérünk a szó-játékszerű összecsengés az 1,15 és a 7,13 igeversekkel.

Vö. Préd 7,13

„Tekintsd meg az Isten cselekedeteit, mert kicsoda teheti egyenessé, amit Ő görbévé tett?”

Préd 1,15

„Az egyenetlen meg nem egyenesíthető, és a fogyatkozás meg nem számlálható.”

Préd 7,20

„Mert nincs egy igaz ember is a földön, aki jót cselekednék és nem vétkeznék.”

Péld 19,3

„Az embernek bolondsága fordítja el az ő útját, és az Úr ellen haragszik az ő szíve.”

.....

.....

A 7,29 igever s a könyv egyik legfontosabb megállapítása. A Prédikátor bizonyosságot tesz ebben egyfelől a keresése korábbi szakaszaiban kimondva-kimondatlanul megvádolt Isten feddhetetlenségéről: Isten egyenesnek és igaznak teremtette az embert. Másfelől a világ visszásságainak okaként az embert, valamint a balgaság és gonoszság egymástól szétválaszthatatlan, az ember által felhalmozott elegyét nevezi meg. A Prédikátor könyve Sátánra is rámutat ezáltal – néven nevezetlenül ugyan, de tevékenységét világosan érzékeltetve. Ő az, aki a kezdetben igaz embert a háttérből ihleti az Isten törvényeivel dacoló *kigondolásokra*.

A 7,29 ige Isten feddhetetlenségéről mondott bizonyosságát még elevenebbé teszi, hogy az egy visszatérő gondolat betetőzéseként hangzik el. E visszatérő gondolat az 1,15 vers érzékletes képén alapul, s a *görbe* és az *egyes* fogalmak köré építkeznek:

1. „Az egyenetlen meg nem egyenesíthető, és a fogyatkozás meg nem számlálható.” (1,15)
2. „Tekintsd meg az Isten cselekedeteit, mert kicsoda teheti egyenessé, amit Ő görbévé tett?” (7,13)
3. „Hanem lásd, ezt találtam, hogy Isten teremtette az embert egyenesnek, ők pedig kerestek sok kigondolást.” (7,29)

Ezek az egymás mellé tett igék élethűen ábrázolják egy ember küzdelmes útját Istenhez. Az elkeseredettség és a tévelygés nem hitelteleníti, ellenkezőleg, hitelesíti Salamon esetének leírását. Arra figyelmeztet ez mindannyiunkat: óvatosak legyünk a vallásos körökben gyakorta halható megtérési sikertörténetekkel, legalábbis ne essünk kétségbe, ha saját történetünk nem ilyen könnyed és regényes. A Prédikátor könyve rettenetes erőket mutat meg, mint amelyek a valóságos megtéréskor hatnak az emberben. A világ és az Isten értékrendje közötti kozmikus ellentét immár a lélekben feszül. Többnyire távolról sem kellemes és olajozottan lefutó folyamat során kerekedik felül az isteni vonzás. Semmi sem illik kevésbé ehhez az iszonyatos belső megosztottsághoz, mint az a kegyes-édeskés hangulat, ami gyakorta körbelengi a vallásos beszámolókat és irományokat. A Prédikátor könyvében ábrázolt élethalálharc láttán az tűnik ki, hogy egyedül Isten fáradhatatlan kegyelme adhat okot örömrre: a tékozló fiú, akit itt Salamonnak hívnak, végül hazaért.

6 Mit jelent az, hogy „az ütközetben senkit el nem bocsátanak”? Milyen értelemben képes, és milyen értelemben nem képes megszabadítani a gonoszság az embert?

Préd 8,8

„Egy ember sem uralkodhat a szélen, hogy feltartsa a szelet, és semmi hatalmasság nincs a halál napja felett, és az ütközetben senkit el nem bocsátanak, és a gonoszság nem szabadítja meg azt, aki azzal él.”

.....

.....

A Prédikátor költői módon, Isten Lelkétől ihletve tanácsol az ember korlátai, szabadsága és felelőssége tekintetében. Szavai súlyosak, de lélek van bennük, nem a korábbi vélekedések reménytelen vagy megalkuvó hangján szólnak. Arra figyelmeztetnek, hogy mindenkinek ez az élete a kegyelemideje. Most kell elhatározásra jutnunk és cselekednünk – mert „*semmi hatalmasság nincs a halál napja felett*”. Aki mindezzel nem számol, olyan, mintha *a szélen próbálna uralkodni*.

Az élet- és kegyelemidő tehát véges, a halál kemény korlátok közé rekeszti az ember mozgásterét. De van mozgásterünk! Akár a *gonoszsággal is élhetünk*. Egyet azonban senki nem tehet: nem térhet ki a választás elől. „*Az ütközetből senkit el nem bocsátanak*” – márpedig mi az ütközet kellős közepén vagyunk: a *nagy küzdelem*, az isteni és sátáni elvek s erők összeütközésének frontvonalán. Miképp egyetlen véres ütközetben sem tehetette meg senki, hogy mintegy megunva az egészet, valami békés tájra vonuljon félre, úgy nem lehet nem részt venni a világunkban zajló nagy küzdelemben sem. Ha nem az egyik, akkor a másik oldalon, de szükségszerűen harcba kell szállnia mindenkinek. A választás elkerülhetetlen.

E nagy választáshoz a Prédikátor egész életének végső tanulságaként tárja elénk: „*A gonoszság nem szabadítja meg azt, aki azzal él.*” Bár a gonoszság alkalmas arra, hogy általa *százszor is meghosszabbítsa életét a bűnös* (8,12), akár csatát is lehet vele nyerni, de háborút nem. Az éppen szorító nehézségek enyhíthetők Isten törvényeinek megszegésével, ez azonban csak elodázza, egyben fokozza a bajt. A törvényszegések következményei mind nagyobb törvényszegéseket követelnek, s mind irányíthatatlanabb balanszá duzzadva terhelik az egyes ember életét, a kényszerpályára került milliárdnyi életen keresztül pedig az egész történelmet. A folyamat öngerjesztő, a gonoszság ebből az éppen általa létrehozott örvényből valóban nem képes kiszabadítani senkit. A Prédikátor hitelesen mondhatta el: ha lehetséges szabadulás, csak azon a módon lehetséges, ahogyan ő szabadult meg.

*Az e beti adomány
a médiaosztályt támogatja*

[A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE
IV. NAGY SZERKEZETI EGYSÉGE
(MEGOLDÁS): 9,1–12,16]

„LÁTTAM AZ ISTENNEK
MINDEN DOLGÁT”
– AZ ISTENRŐL, AZ EMBERRŐL
ÉS A BOLDOGSÁGRÓL
VALÓ GONDOLKODÁS ALAPELVEI

Olvassuk el a Préd 9,1–12 igeszakaszt!

1 Milyen nézőpontváltás nyomán jutott el Salamon a megoldásra? Lehetséges-e hasonló nézőpontváltás nélkül bárkinek is megoldásra jutnia? Nevezhető-e ez a hívői gondolkodás alapelveinek?

Préd 9,1–2

„Mikor adtam az én szívemet a bölcsesség megtudására, és hogy megvizsgáljak minden fáradságot, amely e földön történik (mert sem éjjel, sem nappal az emberek szeme álmodást nem lát): Láttam¹ az Istennek minden dolgát...”

¹ Fordítási pontosítás: Az eredeti szövegben nem az „eszembe vettem” kifejezés szerepel, hanem a „láttam” szócska: *Láttam az Istennek minden dolgát (cselekvését)*. Rendkívül fontos ez a pontosítás, mert így a világos tartalmi jelzés mellett formailag is egyértelművé válik, hogy új gondolatciklus veszi itt kezdetét.

Vö. Zsolt 66,5

„Jöjjetek és lássátok az Isten dolgait! Csodálatosak az Ő cselekedetei az emberek fiain.”

Ésa 58,14

„Akkor gyönyörűséged lesz az Úrban, és én hordozlak a föld magaslatain.”

Jób 37,20

„Néha nem látják a napot, bár az égen ragyog; de szél fut át rajta és kiderül.”

Jn 15,15

„Nem mondalak többé titeket szolgálknak, mert a szolga nem tudja, mit cselekszik az ő ura. Titeket pedig barátaimnak mondotalak, mert mindazt, amit az én Atyámtól hallottam, tudtul adtam nektek.”

.....
.....
Mielőtt választ adnánk a kérdésre, tekintsük át újra azt az emelkedő folyamatot, amely a gondolatciklusokat bevezető „láttam” ige használatát jellemzi:

1. „*Láttam annakfelette a Nap alatt...*” (3,16) (= A „Nap alatti”, földi, emberi távlat, a könyv II. nagy szerkezeti egységében végig ez jellemző.)
2. „*Mindent láttam az én hiábavalóságom napjain...*” (7,15) (= A „láttam” szó kiegészül a „mindent” szóval, az emberi tapasztalatok és belátás teljességének bevezetéseként.)
3. „*Láttam az Istennek minden dolgát...*” (9,2) (= Isteni távlatok feltárulása.)

A Szentlélek isteni távlatokat nyitott Salamon előtt, aki ily módon a *Nap alatti*, azaz emberi szemszögű vizsgálódásaiból az Isten dolgainak meglátásáig emelkedett lelkében.

Valóban ez a nézőpontváltás a kulcs a megoldáshoz Salamon – és minden ember – esetében. Világunk ordas viszonyai önmagukban elhordozhatatlanok: értelmetlenek és reménytelenek. Jeremiás próféta a pusztában élő hangafáéhoz hasonlítja annak állapotát, aki nem lát túl az emberi horizonton: „*Nem látja, hogy jó következik, hanem szárazságban lakik a sivatagban, a*

sovány és lakhatatlan földön.” (Jer 17,6) Mennyei rálátásból viszont feltárul, hogy nem az igazságtalanságok és borzalmak jelentik a „mindent”. Más is létezik ezeken kívül. Isten a világunk visszásságait egy rajtuk túlmutató tervbe, egy náluk nagyobb rendszerbe illesztette: a megváltás tervébe és rendszerébe. A világ visszásságai, e terv és rendszer részeként szemlélve ugyan nem válnak kevésbé fájdalmassá, de értelmet nyernek: nem tűnnek többé öncélúnak és reménytelennek, egyszersmind értelmet nyer a szenvedés és a küzdelem vállalása, az Isten törvényének megtartása. *„Áldott az a férfi, aki az Úrban bíz, és akinek bizodalma az Úr, mert olyaná lesz, mint a víz mellé ültetett fa, amely a folyó felé bocsátja gyökereit, és nem fél, ha hőség következik, s a levele zöld marad, és a száraz esztendőben nem retteg, sem a gyümölcsözéstől meg nem szűnik*” – fejezi be Jeremiás az iménti hasonlatot (Jer 17,7–8). Ésaías próféta képét idézve: Isten az embert ilyenkor a föld magaslatain járhatja, és felülről, a teljességre kiterjedő látókörral láttatja meg vele világunk szövevényeit.

Amire a Prédikátor most hivatkozik, a próféták, a vértanúk és valamennyi hithős titka is egyben. Azért válhattak ők győztesekké, mert a *Nap alatt levő* bajokat nem magukban, hanem *az Isten minden dolga* fényében szemlélték. Hasonló ez ahhoz, mint amikor a csüggesztő felhőket elúzi a hirtelen átfutó szél, s meglátszik, hogy fölöttük végig ragyogott a Nap. István, emberfeletti megpróbáltatása példamutató elhordozásakor, egyenesen a megnyílt eget és Isten dicsőségét látta (Ap csel 7,55–56).

Igen szépen érzékelteti a Biblia a *Nap alatti dolgokban* való elveszés és az *Isten dolgainak meglátása* közti elemi különbséget a csüggedő és a bizakodó ember test- illetve fejtartásának képeivel. A lecsüggesztett fejfel és *szomorú ábrázattal* lépkedő emmauszi tanítványok *szemei úgy visszatartóztattak*, hogy még feltámadott, melléjük szegődő mesterüket sem ismerték fel. Ábrahám, amikor elindult, hogy feláldozza Izsákot, három napig lehajtott fejfel ment előre, míg végre *„harmadnapon felemelte a szemeit”* (1Móz 22,4), majd később ismét: *„felemelte a szemeit, és látta, hogy íme, a háta mögött egy kos akadt meg szarvánál fogva a szövényben”* (1Móz 22,13). Az *Isten dolgait* pilantotta meg ekkor Ábrahám is, nevezetesen azt, hogy nem kell az embernek meghalnia, mert Isten más áldozatról gondoskodott helyette. Jézus Ábrahám e feltekintésére később így utalt vissza: *„Ábrahám, a ti atyátok örvendezett, hogy meglátja az én napomat, látta is, és örült.”* (Jn 8,56) Isten a barátjának nevezte Ábrahámot (Ésa 41,8). Szépen összecseng ez Jézusnak a szolgát és barátot összehasonlító kijelentésével: Ábrahám megértette Isten terveit,

s azokkal azonosulva, örömmel működött közre bennük, nem pedig a szolgák vak, félelmen alapuló és alkalomleső engedelmességével.

Csüggesztő helyzeteinkben nekünk is fel kellene emelnünk a szemünket, és *Isten dolgaira* kellene tekintenünk.

2 Mit ismert fel elsőként mégis az Isten dolgait meglátó Prédikátor, éppen megnövekedett világossága birtokában? Nem ellentmondásos ez? Milyen alapelszerű lelki hozzáállást és jellemtulajdonságot kíván meg a felismerése?

Préd 9,2

„Láttam az Istennek minden dolgát, hogy az ember nem mehet végére a dolognak, amely a Nap alatt történik, mert fáradozik az ember, hogy annak végére menjen, de nem mehet végére: sőt, ha azt mondja is a bölcs ember, hogy tudja, nem mehet végére.”

Ésa 40,28

„Hát nem tudod-e és nem hallottad-e, hogy örökkévaló Isten az Úr... végéremehetetlen a bölcsessége!”

Rm 8,24–25

„Mert reménységben tartatunk meg, a reménység pedig, ha láttatik, nem reménység, mert amit lát valaki, miért reméli is azt? Ha pedig nem látjuk, akkor reméljük, békességes türéssel várjuk.”

1Kor 13,9–13

„Mert rész szerint van bennünk az ismeret, rész szerint a prófétálás, de mikor eljön a teljesség, a rész szerint való eltöröltetik. Mikor gyermek voltam, úgy szóltam, mint gyermek, úgy gondolkodtam, mint gyermek, úgy értettem, mint gyermek, minekutána pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat. Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre, most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerem majd, amint én is megismertettem. Most azért megmarad a hit, remény, szeretet, e három; ezek között pedig legnagyobb a szeretet.”

5Móz 29,29

„A titkok az Úréi, a mi Istenünkéi; a kinyilatkoztatott dolgok pedig a miénk és a mi fiainkéi mindörökké, hogy e törvény minden igéjét beteljesítsük.”

.....
.....
„Az ész legnagyobb cselekedete annak felismerése, hogy végtelen sok olyan dolog van, amely meghaladja; csak gyengeségét bizonyítja, ha nem jut el e felismerésig. Ha már a természetes dolgok is meghaladják az észet, mit mondjunk a természetfelettiekéről?” (Pascal: *Gondolatok*, 267. töredék)

Salamon mindeddig lázasan kutató elmeként tűnt fel könyve lapjain, fáradhatatlanul kereste a világ gyötrő talányainak végső megfejtését (vö. 7,27). Azonban a megoldás útnyitó gondolata éppen ennek a maximalista megértési törekvésnek a feladása, azaz annak belátása, hogy nem lehetséges abszolút értelemben, minden határon túl *végére járni a dolgoknak*.

Érdekes, hogy a *végéremehetlenséget* a kinyilatkoztatást nem ismerő ókori görög gondolkodók is belátták, pusztán logikai alapon. Érvelésük világos: Tétélezzük fel, hogy minden, ami létezik, megismerhető és értelmes oka van. Ám egy megértett oknak is kell, hogy oka legyen. Ha valaminek sikerül megérteni az okát, a következő pillanatban már e megértett ok okát kell keresnünk. Ha ezt az újabb okot is sikerül feltárni, az a kutató számára megint csak okozattá változik, aminek szintén meg kell találni a kiváltó okát, és így tovább. Ezek szerint végtelen ok-okozati láncolattal állunk szemben, aminek nemhogy a gyakorlatban, de elvileg is lehetetlen a *végére menni*. Ennek az ok-okozati végtelenségnek a levezetése figyelemre méltóan összecseng az *Isten bölcsességének végéremehetlenségére* figyelmeztető salamoni és esaiási kijelentésekkel.

A fentebb idézett Pascal mellett megemlíthetjük egy másik, meghatározó jelentőségű természettudós és matematikus, emellett Biblia-kutató keresztény véleményét is: Newton olyan kisgyerekhez hasonlította magát, aki az óceán partján érdekes kavicsokat talált, ám még csak nem is sejtetheti, mi van az óceán mélyén.

Ha a természettudományok területén is alázatra van szükség – amely, mint láttuk, a legnagyobb tudósok sajátja volt –, mennyivel inkább szükséges az értelmes alázat az élet megfoghatatlanabb, erkölcsi jellegű kérdéseinek kutatásánál. Az ember nem képes kialakítani mindent megmagyarázó – erkölcsi, bölcséleti – szemléletet, amivel valamennyi részletében le lehetne fedni, illetve megnyugtatóan lehetne magyarázni az emberi lét szövevényes és ellentmondásos jelenségeinek teljességét. Maga Isten sem adott minden

kérdésre részletes választ nyújtó kinyilatkoztatást. Salamon a teljes megértésre törés illuzórikus vágyának feladásával közvetve a hit végső soron egyedül ésszerű magatartását mutatja fel, mintha „az igaz az ő hite által él”² életelv kizárólagosságával érvelne.

Mindez nincs ellentmondásban azzal, hogy az emberben istenképűségéből fakadó igény él a dolgok megértésére, sem azzal, hogy Isten meg is ígérte: a föld magaslatain járhatja a Hozzá fordulókat, s feltárja előttük a szükséges tudnivalókat. A kinyilatkoztatás magába foglalja a világ homályában és zűrzavarában való eligazodásához szükséges elveket és ismereteket, s ezt némelykor csodálatra méltó részletességgel teszi (gondoljunk például a történelmi vázlatpróféciaakra). Azonban nem ígér s nem is ad minden kérdésre választ, ami bár az embert joggal foglalkoztatja, ám győzelméhez nem nélkülözhetetlen (s jobbra nem is egyetemes jellegű, hanem az egyes sorsokra irányul). Ezekre nézve biztatta viszont tanítványait Jézus e szavakkal: „*Azon a napon nem kérdeztek majd engem semmiről.*” (Jn 16,23)

3 Milyen alapelvre mutat rá a Prédikátor Isten emberi sorsokat érintő eljárása kapcsán? Milyen más bibliai iratokat, igeszakaszokat ismerünk, amelyek a gonoszok szerencsés állapotával foglalkoznak? Milyen végkövetkeztetésre jutnak, miben nyernek megnyugvást ezek szerzői?

Préd 9,3–5

„Mert mindezt szívemre vettem, és pedig azért, hogy megvizsgáljam mindezt: hogy az igazak és bölcsék és azoknak minden cselekedetei Isten kezében vannak, szeretet is, gyűlölet is, nem tudják az emberek, mindez előttük van. Minden olyan, hogy mindenkit érhet, egyazon szerencséje van az igaznak és gonosznak, jónak vagy tisztának és tisztátalannak, mind annak, aki áldozik, mind aki nem áldozik, úgy a jónak, mint a bűnösnek, az esküvőnek úgy, mint aki féli az esküvést. Mind az ég alatt való dolgokban e gonosz van, hogy mindeneknek egyenlő szerencséjük van, és az emberek fiainak szíve is tel-

2 Hab 2,4; Rm 1,17; Gal 3,11; Zsid 10,38.

jes gonoszszággal, és elméjükben minden bolondság van, amíg élnek, azután pedig a halottak közé mennek.”

Jób 21,7–16

„Mi az oka, hogy a gonoszok élnek, vénséget érnek, sőt még meg is gyarapodnak? Az ő magvuk előttük nő fel ővelük, és az ő sarjadékuk szemeik előtt. Házuk békességes a félelemtől, és az Isten vesszeje nincsen őrajtuk. Bikája folyat és nem terméketlen, tehene megellik és el nem vetél. Kieresztik, mint nyáját, kisdedeiket, és ugrádoznak az ő magzataik. Dobot és hárfát ragadnak, és örvendeznek a síp zengésének. Jólétben töltik el napjaikat, és egy pillanat alatt szállnak alá a sírba. Noha azt mondják Istennek: »Távozzál el tőlünk, mert a te útjaid tudásában nem gyönyörködünk! Micsoda a Mindenható, hogy tiszteljük Őt, és mit nyerünk vele, ha esedezünk előtte?« Mindazáltal az ő javuk nincsen hatalmukban, azért a gonoszok tanácsa távol legyen tőlem!”

Préd 11,5

„Miképpen hogy nem tudod, melyik a szélnek útja, és miképpen vannak a csontok a terhes asszony méhében, azonképpen nem tudod az Istennek dolgát, aki mindeneket cselekszik.”

Jób 23,8–9

„Ámde kelet felé megyek és nincsen Ő, nyugat felé és nem veszem Őt észre. Bal kéz felől cselekszik, de meg nem foghatom, jobb kéz felől rejtőzködik, és nem láthatom.”

.....

.....

„...Isten kezében vannak...” – A Prédikátor hitbéli következtetésként arra a megállapításra jutott, hogy Isten – ha nem is rendeli el előre – valamiképp kézben tartja a világban zajló eseményeket. Ez természetszerűleg nem nyilvánvaló az ember „Nap alatti” nézőpontjából, a tömérdek visszásság közepette. Amint egy későbbi hasonlatban is kifejezésre jut: a megannyi szövevényes jelenség mögött mégis ott áll *a mindeneket cselekvő Isten*, de eljárása olyan megfoghatatlan, mint *a szél útja* (vö. Jn 3,8), s oly elrejtett, mint *a csontok a terhes asszony méhében*.

Azonban ez az elrejtettség, Isten cselekvéseinek gyakran nem nyilván-

való volta, sokakban azt a képzetet kelti, hogy az emberi sorsok alakulása teljesen véletlenszerű: „*mindeneknek egyenlő szerencséjük van*”. Ez a látszólagos következmény nélküliség pedig gonoszságokra sarkallja az így gondolkodókat.

A Prédikátor tehát újra a könyv és az egész Szentírás visszatérő kérdéskörét vizsgálja: a gonoszok szerencsés állapotát. A könyvre végig jellemző tömörséggel tovább folytatja Isten jellemének hű bemutatását. Eloszlatja mind a rideg predestinációt, mind a világunk folyamatainak szabadjára engedését hangoztató vádakat. Bár a megkezdett gondolatot csak a későbbiekben fejti ki mélyebben, de már most olyan képet körvonalaz, mely szerint világunkban a jó és a rossz, illetve a bölcs és a bolond cselekedetek elegye nem meghatározott sínpályán dübörög, de nem is gomolyog véletlenszerűen, mint a füst, hanem Isten ellenőrzése alatt áll, aki kegyelme megfoghatatlan megnyilvánulásai által, hol tűrve, hol korlátozva vezeti e milliányi százból szövődő folyamatot – az egyes életeket és a történelmet – a végső kibontakozás felé.

A Szentírás több más szerzőjének is gyötrő talányt jelentett a gonoszok szerencsés állapotának oka (vö. pl. Zsolt 37; Zsolt 73 stb.). Noha a dolgoknak ezek a bibliai szerzők sem tudtak a végére menni, mégis határozott állásfoglalásra jutottak afelől, hogy nem követik a *gonoszok tanácsát*, és bizonyosságot tettek arról, hogy a végkimenetelt tekintve már nem irigylésre méltó a törvénytaposók állapota.

4 Milyen fordulat tükröződik a Prédikátor gondolkodásában az élet lehetőségét illetően? Milyen alapelvre tanít ezzel bennünket az élet értékének megítélésével kapcsolatban? Mi az, aminél az élet mégsem lehet drágább?

Préd 9,6–8

„Mert akárkinek, valaki minden élők közé csatlakozik, van reménysege, mert jobb az élő eb, hogynem a meghalt oroszlán. Mert az élők tudják, hogy meghalnak, de a halottak semmit nem tudnak, és azoknak semmi jutalmuk nincs többé, mivelhogy emlékezetük elfelejtett. Mind szeretetük, mind gyűlöletük, mind gerjedezésük immár elveszett, és többé semmi részük nincs semmi dologban, amely a Nap alatt történik.”

Vö. Préd 11,7

„Valóban édes a világosság, és jó a mi szemeinkkel néznünk a Napot.”³

Vö. ellenpontként Préd 2,18; 4,2–3

„Gyűlöltem az életet...”

„És dicsértem én a meghaltakat, akik már meghaltak, az élők felett, akik még élnek, de mind a kettőnél boldogabbnak azt, aki még nem lett, aki nem látta azt a gonosz dolgot, amely a Nap alatt történik.”

.....

.....

A Prédikátor most a korábbi keserű vélekedésekkel homlokegyenest ellenkezően vall az élet lehetőségéről. Az életigenlés, az élet szeretetének szavai ezek. A 9,6–8 igeszakasz egyszersmind eleven cáfolata a 9,5 versben vázolt, a világ igazságtalanságait nemtörődöm egyszerűséggel nyugtázó, a halállal mindent lezártnak tekintő és csak ezzel az élethosszal számoló gondolkodásmódnak. Természetesen nem arról van szó, hogy a Prédikátor váratlanul rózsaszínbelen kezdené látni a világot. Határozottan hitet tesz viszont amellet, hogy a világban tapasztalható visszásságok áradata ellenére az élet páratlan lehetőség, s amíg fennáll, magában hordja a megoldás reményét.

Szépen tanúskodik ez a fordulat arról is, hogy az Istenhez téréstől mi sem esik távolabb, mint az élet megvetése, a vérszegény befelé fordulás, a hervadt vegetálás és a halál utáni vágy – amelyek a középkor torz vallásossága nyomán forrtak össze a kereszténységgel. Jézus az élet vizét kínálja fel követőinek. Az élet Isten csodája és ajándéka. Az élet *világossága édes*, és boldog az, aki *láthatja a Napot*. Arra tanít ez, hogy becsüljük meg az élet lehetőségét, s ne sóhajtozzunk ellene, keservei közepette sem.

„Mindent, amije van, odaad az ember az életéért” – fogalmazta meg éppen Sátán az általában véve egészséges emberi hozzáállást (Jób 2,4). Szokása szerint azonban nem a teljes igazságot mondta ki. Jób például, akire nézve közvetlenül elhangzott ez az állítás, nem adott oda mindent az életéért: az elveit nem áldozta fel érte. Hasonlóképpen döntöttek Dániel társai is halálos

3 A Nap látásának szimbolikus jelentése kapcsán lásd a 6,5; 7,11 igeverseket.

fenyegetettségükben: „Íme, a mi Istenünk, akit mi szolgálunk, ki tud minket szabadítani az égő, tüzes kemencéből, és a te kezedből is, oh király, kiszabadít minket. De ha nem tenné is, legyen tudodra, oh király, hogy mi a te isteneidnek nem szolgálunk, és az arany állóképet, amelyet felállítottál, nem imádjuk.” (Dn 3,17–18) Ugyanígy gondolkodtak mindazok, akik „legyőzték [Sátánt] a Barány véérért, és az ő bizonyágtételüknek beszédéért, és az ő életüket nem kímélték mindhalálig” (Jel 12,11). Esetükben – és minden Krisztus-követő esetében is – az a magasabb rendű szabályszerűség érvényesül, amit Jézus így fejezett ki: „Mert valaki meg akarja tartani az életét, elveszti azt, valaki pedig elveszti az életét értem és az evangéliumért, az megtalálja azt.” (Mk 8,35)

5 Hogyan változott meg a Prédikátor boldogságeszménye? Lehetséges-e ebben a világban tökéletes boldogság? Milyen alapelv követése adhat derűt, tartást és méltóságot az embernek?

Préd 9,9–11

„No azért egyed örömmel⁴ a te kenyeredet, és igyad jó szívvel a te borodat⁵, mert immár kedvesek Istennek a te cselekedeteid! Ruháid mindenkor legyenek fehérek, és az olaj a fejedről el ne fogyatkozzék. Élédletedet a te feleségeddel, akit szeretsz, a te hiábavaló életed minden napjaiban, amelyeket Isten adott neked a Nap alatt, a te hiábavalóságod minden napjaiban, mert ez a te részed a te életedben és a te munkádban, mellyel munkálkodsz a Nap alatt.”

4 Fordítási pontosítás: az igeversben a Károlyi által *vigasságnak* fordított kifejezés jelentése inkább az *öröm*, a *derű* vagy a *vidámság* szavakkal adható vissza.

5 A 9,9 igeversben szereplő, *bornak* fordított héber kifejezéssel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy az bármilyen gyümölcs, de többnyire a szőlő kisajtolt nedvét jelenti, akár erjedt – azaz alkoholt tartalmazó –, akár erjedetlen – azaz alkoholtól mentes – állapotban. A Bibliában mindkét jelentésében előfordul. Az alkoholmentes ital elkészítése úgy történt, hogy a gyümölcsöt sűrűre főzték, majd leszűrték, s az így kapott, tápláló és hosszú ideig eltartható szirupot a fogyasztáskor vízzel hígították. Ez az eljárás egyébként igen elterjedt volt az ókorban. Mindezek ismeretében és az elemzett igazsagszó üzenete fényében semmi okunk sincs tehát azt feltételezni, hogy Salamon szesztartalmú, bódító italról beszélne itt, s ajánlana annak *jó szívvel* való ivását (vö. Péld 20,1; 31,4). A Prédikátor könyvében egyébként ezen kívül még kétszer fordul elő e kérdéses, *bornak* fordított kifejezés: a 2,4 és a 10,16 igeversekben. A témakör részletes kifejtését lásd Harsányi Sándor: *Legyetek józanok – A „bor” szó a Bibliában* (Hamestead, Pennsylvania, 1914).

Péld 31,25

„Erő és ékesség az ő ruhája, és nevet a következő napnak.”

A halál mint minden lehetőség lezárulása és az élet mint felbecsülhetetlen ajándék gondolatát továbbszöve a Prédikátor az e világon elérhető érdemi boldogság megélésére hív fel. Az eddigiekből már jól ismert boldogságeszmény visszatérő formai-gondolati elemei itt is felbukkannak ugyan, de nem a korábbi lemondó, keserű hangulatot árasztják.

A változást elsőként az jelzi, hogy a Prédikátor közvetlenül szólítja meg olvasóját. Eddig például így fogalmazott: „*Nincsen az embernek jobb e világon...*” (Egyes szám 3. személyben.) Most viszont személyes felhívássá fokozza tanácsát: „*No azért egyed örömmel a te kenyeredet, és igyad jó szívvel a te borodat...*” (Egyes szám 2. személyben.)

A korábbiakban emlegetett egyszerű evés-iváshoz most az *örömmel* és a *jó szívvel* kifejezések társulnak. „*Ruháid mindenkor legyenek fehérek, és az olaj a te fejedről el ne fogyatkozzék*” – hangzik e megújult boldogságeszmény csúcspontja. Önmagában is a kiegyensúlyozottság, az életvidámság és a csendes bizakodás benyomását kelti ez a kép. Ám a fehér ruha és az olaj a Biblia leggyakoribb szimbólumai is egyben. Az élénk tárt életképbe illeszkedve azt hirdetik: ebben a világban is elérhető a feddhetetlen életvezetés és a világosságát Isten Lelkétől nyerő tiszta lelkiismeret. Boldog és megállapodott élet csak ilyen alapokon épülhet fel. Mindez a védelmet és támaszt nyújtó szeretett társsal, az életutat vele végigjárva lesz teljes, valamint azzal a megerősítéssel, hogy Isten előtt is kedves az ilyen életvezetés.

Emellett azonban kétszer is rávetődik a hiábavalóság árnya e felemelő fordulatról tanúskodó képre.⁶ Csöndesen, de félreérthetetlenül figyelmeztet ez arra, hogy a vázolt állapot még nem a tökéletes boldogság s nem a teljes megoldás. Csak annyiban boldogság és annyiban megoldás ez, amennyiben

⁶ Lásd 9,11: „a te hiábavaló életed minden napjaiban”; „a te hiábavalóságod minden napjaiban”.

magában hordja az eljövendő tökéletes boldogság reményét és a várakozást az életet átszövő ellentmondások kitisztázódására, a maguk idejében.

Mindent egybevetve, a Prédikátor a leheletfinom költőiség nyelvén olyan életszemléletet közvetít, melyet az Isten megtalálásából fakadó békeesség, derű és életvidámság hat át, valamint a Tőle várt megoldásban való bizakodás kísér. Azt is érzékelteti ezzel, hogy ebben a világban nincs tökéletes boldogság, nincs végleges megállapodottság. Mindazáltal meglelhető a keskeny út a világ ridegsége miatti megkeseredés és az ezek fölött szemet hunyó illuzórikus boldogság között. Lehet *erő és ékesség a ruhánk* úgy, hogy közben tudatában vagyunk gyengeségünknek, *nevethetünk a következő napnak* úgy, hogy közben nem kergetünk illúziókat. *Isten asztalt terít övéinek az ellenségeik előtt* – a Prédikátor könyve képei az Isten jobbán ebben a kegyetlen világban is megélhető boldogságról hasonlóan abszurdak, egyszersmind földöntúli fényben ragyogók, mint a 23. zsoltáré.

A Prédikátor valóban az Istent megtaláló emberről beszél, aki Istenben önmagát is megtalálja: azt a csendes derűt, tartást és méltóságot, amely a krisztusi ember sajátja.

6 Milyen alapelvvel teszi teljessé és zárja le felhívását a Prédikátor? Valóban elképzelhetetlen-e ennek megfogadása nélkül a boldogság? Kinek okoz kárt a passzív, az Istentől kapott befolyásával nem élő ember?

Préd 9,12

„Valamit hatalmadban van cselekedni erőd szerint, azt cselekedd, mert semmi cselekedet, okoskodás, tudomány és bölcsesség nincs a sírban⁷, ahová menendő vagy.”

Vö. Préd 9,7–8

„Mert az élők tudják, hogy meghalnak, de a halottak semmit nem tudnak, és azoknak semmi jutalmuk nincs többé, mivelhogy emlékezetük elfelejtetett. Mind szeretetük, mind gyűlöletük, mind gerjedésük immár elveszett, és többé semmi részük nincs semmi dologban, amely a Nap alatt történik.”

⁷ Pontosított fordítás szerint.

Préd 11,3–4

„Mikor a sűrű fellegek megtelnek, esőt adnak a földre, és ha leesik a fa délre vagy északra, amely helyre leesik a fa, ott marad. Aki a szelet nézi, nem vet az, és aki sűrű fellegre néz, nem arat.”

.....

.....

Az ebben a világban elérhető boldogság üzenete és a halál minden lehetőséget lezáró voltával kapcsolatos figyelmeztetés a 9,12 igevers cselekvésre szólító felhívásával válik teljessé. Gyökeresen más ez, mint az emberen kívüli álló körforgásként bemutatott sorsszerűségből időnként kicsúszó lehetőségek önos kihasználására irányuló korábbi, melabús tanácsok.

A Prédikátor valóban az élet és a boldogság egyik alapvető elvét mondja ki. Mintha még az élettelen, anyagi világ is ezen az elven alapulna. Amint a fizikusok megfogalmazzák: tér csak ott értelmezhető, ahol tömeg van, s idő csak ott, ahol mozgás, azaz: a nemlét számára nincs hely, és a semmittevésre nincs idő! A Biblia egész tanítása sem elsősorban a rossz iránti passzivitásra, hanem a jó iránti aktivitásra hív fel. Noha számos tiltást fogalmaz meg, üzenete mégsem így összegezhető: ne tedd a rosszat!; hanem: tedd a jót! Az előbbinek a halottak is megfelelnek, az utóbbit csak az élő, gondolkodó, Krisztus nyomdokain alkotni és szolgálni vágyó ember teljesítheti. *„Krisztus szolgálatra váltotta meg követőit. Urunk azt tanítja, hogy az élet igazi célja a szolgálat.”* (Ellen White: *Krisztus példázatai*, A talentumok c. fejezet) Isten mindenkire számít: *„Mondja a beteg is: hős vagyok!”* (Jóel 3,10) Mindenki tehetséges valamiben, mindenki ért valamihez, mindenkinek, aki csak mozdulni tud – sőt még a megbénultnak is – van valamekkora befolyása a világ és a másik ember sorsának alakulására. Amint a versben is olvassuk:

*„Nem hiszek az elrendelésben,
mert van szivemben akarat,
s tán ha kezem másképp legyintem,
a világ másfelé halad.”⁸*

8 Babits Mihály: *Az elbocsátott vad*.

A Biblia fényében tehát elfogadhatatlan a restség és a tehetetlenség, sőt a találékonyság hiánya is. A Prédikátor egy darab elhalt fához hasonlítja az ilyen embert, amely *ahova leesik, ott is marad* (valóban szokták mondani némelyekre, hogy könnyebb odébb tenni, mint rávenni arra, hogy megmozduljon). Szintúgy elfogadhatatlan az a hozzáállás is, amikor valaki azért nem cselekszik, nehogy hibát, bűnt kövessen el. Való igaz az egyszerű munkás-emberek bölcsessége: *Csak az nem hibázik, aki nem dolgozik*. Ha nem kelünk fel, nem indulunk el és nem cselekszünk, nemcsak a másik embert fosztjuk meg attól a jó befolyástól, amit Isten a hatáskörünkbe helyezett. Magunkat is megfosztjuk attól, hogy a passzivitásunkban is bennünk lappangó hibáink és bűneink felszínre kerüljenek, s Isten a cselekvés közbeni szembesülések és csiszolódás által meg tudjon tisztítani ezektől.

*Az e beti adomány
az oktatási intézményeket támogatja*

„IDŐ SZERINT ÉS TÖRTÉNETBŐL LESZNEK MINDEZEK” – A MEGOLDÁS ALAPELVEINEK KIBONTÁSA

Olvassuk el a Préd 9,13–11,8 igeszakaszt!

1 Hogyan avatkozik be Isten az egyes emberi életekbe és a történelemben? Milyen magyarázatot talált arra nézve a Prédikátor, hogy Isten nem alkalmaz rideg előre rendelést, de nem is hagyja magára világunkat?

Préd 9,13

„Fordítván magamat, láttam a Nap alatt, hogy nem a gyorsaké a futás, és nem az erőseké a viadal, és nem a bölcské a kenyér, és nem az okosoké a gazdagság, és nem a tudósoké a kedvesség, hanem idő szerint és történetből lesznek mindezek.”

Vö. Préd 11,5

„Miképpen hogy nem tudod, melyik a szélnek útja, és miképpen vannak a csontok a terhes asszony méhében, azonképpen nem tudod az Istennek dolgát, aki mindeneket cselekszik.”

Dn 4,14

„Vigyzók határozatából van ez a rendelet, és a Szentek parancsolata ez a végzés, hogy megtudják az élők, hogy a felséges Isten uralkodik az emberek birodalmán, és akinek akarja, annak adja azt, és az emberek között az alábbvalót emeli fel arra.”

5Móz 23,5

„De az Úr, a te Istened nem akarta meghallgatni Bálámot, hanem fordította az Úr, a te Istened az átkot neked áldásodra, mivelhogy szeretett téged az Úr, a te Istened.”

1Sám 24,16

„Legyen azért az Úr ítélőbíró, és tegyen ítéletet közöttem és közötted, és lássa meg. Ő forgassa az én ügyemet, és szabadítson meg engem kezedből.”

Zsolt 33,10

„Az Úr elforgatja a nemzetek tanácsát, meghíúsítja a népek gondolatait.”

Péld 23,10–11

„Ne mozdítsd meg a régi határt, és az árvák mezeibe ne kapj, mert az ő megváltójuk erős, Ő forgatja az ügyüket ellened!”

.....
.....

A 9,13 igevers a Prédikátor könyve egyik legközpontibb és legnagyobb méretű megvilágítása. Választ ad az egész könyvön végighúzó egyik legnagyobb kérdésre: Mi az ember lehetősége és felelőssége? Rámutat, hogy a világ s benne az ember nincs magára hagyva, de sorsuk elrendelve sincs. Cáfolja a korábbi vélekedéseket, amelyek szerint az egyes ember, nemzedéke tömegeinek arctalan tagjaként, tehetetlen báb módjára sodródik a világban végbemenő, felette álló események áradatában, és nemhogy a világméretű folyamatokat nem tudja megváltoztatni, de saját életének alakulása sincs a kezében. Kifejezi: Isten és ember együttes munkálkodásából minden képzelet felülmúló dolgok fakadhatnak. Mindezt alátámasztja már csupán az is, hogy ez a megvilágítás közvetlenül az előző gondolatciklust lezáró felhíváshoz kapcsolódik, amely minden egyes embert a személyes jó befolyása érvényesítésére szólít: „*Valamit hatalmadban van cselekedni erőd szerint, azt cselekedd, mert semmi cselekedet, okoskodás, tudomány és bölcsesség nincs a sírban, ahová menendő vagy.*” (9,12)

A Prédikátor megvilágítása azt is megvilágítja, milyen rejtett erők és folyamatok tartják mozgásban és formálják a történelmet. Ez a kérdés máig a legnagyobb talányok egyike. A modern gondolkodók között is egyfajta hallgatóságos megegyezés tapasztalható arra nézve, hogy a történelem végső „mi-

értjei” feltárhatalanok, sőt vannak, akik egyenesen metafizikai, természetfeletti tartományokba helyezik azokat. A Prédikátor is hasonló véleményét képvisel, amikor rámutat arra, hogy a történelmi folyamatok – s ezektől elválaszthatatlanul az egyes emberi sorsok – kimenetele gyakran eltér attól, ami a nyilvánvaló tényezőkből következik. Hasonlata máig szemléletes: amiként egy sportversenyen megesik, hogy valamiféle *véletlenszerűség* folytán az esélytelenebb győz, úgy kerülheti el a papírformát hasonlóan megfoghatatlan véletlenszerűségek miatt más, jelentősebb események végkifejlete is. Emberi szemszögből valóban véletlenszerűségeknek hatnak ezek *az idők és a történések* áttekinthetetlen szövevényéből előálló fordulatok, ám a néhány sorral korábbi kijelentések a *dolgok végéremehetlenségéről*, de azok *Isten általi kézbeartásáról* (9,2–3), majd a későbbiekben a *mindeneket cselekvő Istenről* (11,5) nem hagynak kétséget afelől, hogy a Prédikátor kit lát meg e fordulatok mögött.

A 9,13 igeverv Isten azon munkálkodását körvonalazza, melyet a Biblia gyakran *elforgatás*ként említ. Isten nem engedi szabadjárá a történelem folyamatait, de nem is avatkozik ezekbe durván, fizikai hatalma latba vetésével. *Végéremehetetlen bölcsessége* révén úgy *változtatja meg az idöket és az idök részeit*¹ – például a megfelelő alkalmak és emberek összetalálkozásának kimunkálásával –, hogy ennek hatására akár a leghatározottabb szándékoktól s a legnagyobb energiáktól hajtott, nyílegyenesen és feltartóztathatatlanul beteljesedésük felé robogó gonosztettek is gellt kaphatnak, s eredeti céljukkal teljesen ellentétes végkifejletbe torkollhatnak. Vegyük például az *Eszter könyve* történetének fordulatát.² Ki tudná megmondani, miért következett be e prózai dolog, vagyis hogy Ahasvérus király nem tudott elaludni azon az emlékezetes éjszakán – ami aztán egy nép megmeneküléséhez vezetett. Isten adott a megfelelő helyen és időben egy kis pöccintést az ördögi folyamatnak, amitől az végül éppen a visszájára fordult.

Az *elforgatás*, e visszafogott, mégis hatékony isteni eljárás nyitja meg tehát a lehetőséget az akár kisebb képességű vagy hatáskörű ember előtt is, hogy érvényesíthesse a személyes és szűkebb környezete boldogulását alakító – sőt esetleg még a világtörténelmet is formáló – jó befolyását. Az ilyen módon megnyíló lehetőségekkel való élésnek, illetve az ezek általi boldogulásnak

1 Dn 2,21.

2 Eszt 6,1.

valóban nem feltétele a lét teljességének átlátása, s nem kívántatik meg az embertől, hogy *végére menjen az Isten dolgainak*, sem az, hogy mindenre magyarázatot adó, egyetemes bölcseletet állítson fel. Isten által azonban az egymástól elszigetelten érvényesített jó befolyások mégis a történelem célirányos kibontakozásának, a megváltási terv megvalósulásának irányába egyesülnek – sőt még a rossz cselekedetek is beforgattnak ebbe a folyamatba.³

A Prédikátor megnyugtató választ ad az ember fölött álló sorsszerűséget, a hiábavalóságot tudomásul venni képtelen lélek számára. Figyelmét ráirányítja arra a *keskeny útra*, amelyről Jézus beszélt, s amely a világunkban egymásnak feszülő önző érdekek szövevénye miatt – s nem az Isten rendelkezési következtében – fennálló, emberileg áthatolhatatlan kényszerek között is *az életre visz*.⁴

2 **Hogyan kapcsolódik a 9,13 igeversben foglalt elvi magyarázat-hoz az utána leírt történet? *Kisember* is hajthat-e végre nagy tettet Isten művében? Meghatározó-e a tehetség, az erő vagy a befolyás a dolgok végkimenetelében?**

Préd 9,15–17

„Ezt is bölcsességnek láttam a Nap alatt, és ez énelőttem nagy volt. Tudniillik, hogy egy kicsiny város volt, és abban kevés ember volt, és eljött az ellen egy hatalmas király, körülvette, és az ellen nagy erősségeket épített. És találtatott abban egy szegény ember, aki bölcs volt, és bölcsességével a várost megszabadította, de senki meg nem emlékezett arról a szegény emberről.”

Vö. Préd 4,5

„A bolond egybekapcsolja kezeit, és megemésztí a maga testét.”

³ Vö. 2Kor 13,8.

⁴ Mt 7,14.

A Prédikátor egy konkrét eseményt idéz fel az előzőekben elméleti síkon megfogalmazott megoldás gyakorlati alátámasztására. Külön megjegyzi – s ez aláhúzza mondandója példaértékét –, hogy a történetek igen nagy hatással voltak rá. E rövid elbeszélés a *szegény ember* és a *hatalmas király* társadalmi pozíciójának különbsége által élesen rávilágít arra, hogy miként tehet szert nagy befolyásra, illetve miként fordíthat önmaga és környezete sorsán egy kilátástalannak tűnő helyzetben is az alapvetően szűk hatáskörű, ám a jó alkalmakat kereső és megragadó ember. Ez az aktív, cselekvő magatartás még inkább *bölcsnek* minősül egy korábbi igevers fényében. Eszerint a reménytelennek látszó helyzetekben „*a bolond egybekapcsolja kezeit, és megemészti a maga testét*” (4,5), vagyis beletörődik végtelennek gondolt tehetetlenségébe, és önmagát emészti, kínlódik lelkében a visszásságok láttán. Sőt valószínűleg is elemésztheti magát, mert passzivitása miatt ideális célpontjává válik a nyomorítóknak.

A példatörténet üzenete világos: Szükséges *megérteni, mi az Úr akarata, és áron is megvenni az alkalmatosságot*, vagyis *az Isten által előre elkészített jó cselekedetekben járni* (Eféz 5,16–17; 2,10). Ehhez az igaz hitbeli hozzáálláshoz kapcsolódva bontakozik ki általában Isten történelmet formáló munkálkodása, melyet a Szentírás átfogóan megváltásnak nevez. Így léphet a történelem színpadára a kora luxusvárosát elhagyó pátriárka hite révén a Messiást származtató nép. Így győzheti le az ókori Róma vasbirodalmát tizenkét, halászatot s más kétkézi foglalkozást űző egyszerű ember. Így ingathatja meg a középkori Rómát a cellájában a Bibliáról gondolkodó szürke szerzetes... – a példákat sokáig lehetne sorolni. Nem tompítja e cselekedetek fényét az sem, hogy véghezvivőik – miként a jelenlegi igeszakasz *szegény embere* is – szinte törvényszerűen nem nyernek elismerést életük folyamán, sőt gyakran *utálatossá* válnak a többség szemében (vö. 9,17–18). A történetek végső kimenetelét tekintve azonban mégis a hitbeli gondolkodásból fakadó törekvés fog célt érni és válik maradandóvá.

A példatörténet azt is megmutatja, hogy nem feltétlenül a tehetség, az erő és a befolyás dönti el az események kimenetelét. Ha hajlunk arra, hogy a világgal együtt mi is felettébb nagyra értékeljük ezeket, akkor viszont jusson eszünkbe, hogy Isten tehetsége, ereje és befolyása nagyobb az emberekénél. Aki hit által összekapcsolódik ezekkel, megértve Isten törekvéseit és hozzá téve ezekhez a maga akár mégoly csekély tehetségét, erejét és befolyását, az vihet végbe igazán nagy tetteket.

3 Hogyan jelenik meg az idők és a történések menetében a démoni ellenoldal tevékenysége? Milyen különleges előny van a birtokában? Feltétlenül szükséges-e a rossz dolgok megvalósításához az az összeszedettség és tervszerűség, mint amit a jó törekvések keresztülvitele megkíván?

Préd 9,21

„A meghalt legyen a patikárius kenetét megbüdösítik, megerjesztik, azonképpen hathatósabb a bölcsességnél, tisztességnél egy kicsiny balgatagság.”

Vö. Préd 9,20

„Jobb a bölcsesség a hadakozószerszámoknál, és egy bűnös sok jót vesz el.”

Péld 19,2

„A lélek sem jó tudomány nélkül, és aki csak a lábával siet, hibázik.”

.....

.....

A Prédikátor csattanós hasonlattal mutatja be, hogy míg a jó dolgok megvalósítása tervezést, összeszedettséget és nagy erőfeszítést igényel, addig a balgatagság ezek nélkül is látványosan és hatékonyan idézi elő a rosszat – miként *egy döglött légy is könnyűszerrel megbüdösíti a patikus szakértelemmel és aprólékos munkával elkészített kenetét.*

Sajátságos és komoly fegyvertényt jelent ez a démoni ellenoldalon, az emberi sorsok és a történelem alakítása során. Mert természetesen lehetséges a rosszat is zseniálisan kitervelni, fegyelmezett, szívós és önfeláldozó munkával keresztülvinni. Azonban távolról sem szükségesek ezek a magasröptű és megerőltető cselekvések a rombolás és a zavar eléréséhez. A dolgok, természetes nehézkedésüknél fogva, maguktól is a szétesés, a rendezetlenség felé haladnak. A rend, a felépítettség megvalósítása viszont mindig tervezést és erőbefektetést követel. Senki sem látott még olyat, hogy egy magára hagyott ház egyre takarosabbá és szebbé válna, köznapi tapasztalat viszont, hogy mind lepusztultabb és romosabb lesz. Éppen ezért egy kis balgatagság, egy kis hebehurgyaság, egy kis lazítás, egy kis oda nem figyelés, egy kis sem-

mittevés elég ahhoz, hogy aláassa a „jó” feszített rendjét fenntartó megtervezettséget és erőbefektetést, s a dolgokat átengedje természetes nehézkedésüknek. Míg tehát abból a szempontból egyik oldal sem jut előnyhöz, hogy a meggondolás és a következetes munkavégzés mind Sátán, mind Isten mellett hadrendbe állítható, addig a meggondolatlanosság és a tétlenség automatikusan Sátán malmára hajtja a vizet. Ilyen értelemben 2-1 az arány Sátán javára.

Ehhez a fajta romboláshoz – túl azon, hogy nem jár fáradsággal – még csak rosszindulat sem kell. Sőt, a meggondolatlan jóindulat is szolgálatába állhat: *„A lélek sem jó tudomány nélkül, és aki csak a lábával siet, hibázik”* – figyelmeztet az Írás. Különösen hangsúlyos tehát a Prédikátor intelme a keresztények felé. Esetükben nyilván nem lehet szó tudatos gonoszságról. Balgatagságuk és nemtörődomségük viszont éppúgy elronthatja Isten törekvéseit, mint egy döglött légy a patikus kenetét.

4 Vajon mire akart rávilágítani a Prédikátor a következő, nyilvánvaló élettani képtelenséggel? Hogyan illeszkedik ez az igevers az eddigi gondolatmenetbe, az emberi sorsokat és a történelmet alakító tényezők sorába?

Préd 9,22

„A bölcs ember szíve az ő jobb kezénél van, a bolond pedig szíve bal kezénél.”

Vö. a jobb és bal kéz szimbolikus jelentősége szempontjából: Mt 25,32

„És elébe gyűjtetnek mind a népek, és elválasztja őket egymástól, miként a pászor elválasztja a juhokat a kecskéktől. És a juhokat jobb keze felől, a kecskéket pedig bal keze felől állítja.”

.....

.....

A Prédikátor különös kijelentéséhez a magyarázat kulcsát bizonyára az adja, hogy a legtöbb ember jobbkezes, azaz a jobb kezét sokkal ügyesebben tudja használni, mint a balt. Az ószövetségi időkben általában a jobb kezet szokták áldásra is emelni (különösen Isten jobbja kapcsán találunk ilyen utalásokat).

A szív a Bibliában a belső ember, a személyiség jelképe. A bölcs ember szívének elhelyezkedése a jobb kéz mellett tehát először is arra utalhat, hogy a bölcsességből fakadó cselekedetek áldásosak, ügyesen és szépen kivitelezettek. Meglátszik rajtuk forrásuk nemessége. Ellenben a bolond elképzelések suta cselekedetekként jelennek meg, mint amikor valaki bal kézzel próbál meg olyasmit tenni, amit csak jobbal képes. Valamelyest idekapcsolható a magyar „kétbalkezes” szólás is, ám míg ezt a cselekvésbeli ügyetlenségre mondják, addig a Prédikátor kijelentése inkább az elmebeli sutaságra utal, mintha valaki a gondolkodásában lenne *kétbalkezes*.

További üzenetet is hordozhat ez az igevers. Kifejezheti még, hogy a bölcs szándék megtalálja a megfelelő utat a kibontakozáshoz. A jó elgondolás a jobb kéz ügyességével és kifinomultságával érvényesül. A szeretet feltalálja magát, talpraesett, nem adja fel, nem nyugszik, amíg nem lel megoldást a meglátott problémára. Ellenben a bolond, a félszívű ember „balkézről” veszi a dolgokat: hevenyészett elképzeléseit nemtörődöm módon próbálja valóra váltani. Még ha valami emelkedettebb terv ötlik is fel a fejében, félresikerült ügyködését látva mindenki úgy véli: inkább ne tenne semmit.

A 9,22 igevers tovább erősíti tehát, hogy nincs predesztináció, de kiszámíthatatlan, a nemes törekvéseket értelmetlenné tevő véletlenszerűség sem jellemzi a történeteket. Az embernek igenis vannak lehetőségei és képességei, van Istentől kapott hatásköre és felelőssége, képes hatni a világra, és akár jó, akár rossz irányba alakítani a saját és a környezetében élők sorsát.

5 Hol a határ a bolondság és a gonoszság között egy ember lelkében? Adhat-e felmentést minden helytelen vélekedésre és tette a tudatlanság vagy a szerényebb értelmi képesség?

Préd 10,10

„Az ő szája beszédeinek kezdete bolondság, és az ő szája beszédeinek vége gonosz balgatagság.”

Vö. Préd 7,25

„Fordítottam én magamat és az én szívemet a bölcsesség és az okoskodás tudására, kutatására és keresésére, azonképpen, hogy megtudjam a bolondság gonoszságát, és a tévelygés balgatagságát.”

Ap csel 17,30

„E tudatlanság idejét azért elnézván az Isten...”

*3Móz 4. fejezet: A tévedésből elkövetett bűnökért hozandó áldozatok
Péld 24,9*

„A balgatag dolog gondolása bűn...”

.....

.....

.....

Az emberi lélek egyik legnagyobb talánya, hogy hol húzódik benne a határ a balgaság és a gonoszság között. Természetes igazságérzetünk hajlamos felmenteni azt, aki tudatlanságból, tévedésből vagy lassú felfogásából fakadóan követ el nyilvánvaló helytelenségeket (jellemző, hogy a gyengeelméjűeknek a törvénykezési gyakorlat sem tulajdonít büntetőjogi felelősséget). Másfelől azonban egy-egy égbekiáltó balgaság láttán mégis döbbsen kérdezzük: Hogy lehet ezt nem tudni? Hogy képes valaki ezt nem észrevenni, nem belátni?

Itt válik igazán élessé a kérdés. Valóban lehetséges akár a legszörnyűbb dolgokat is teljes jóhiszeműséggel megtenni? Ha nem lehetséges, ha az elkövető lelke mélyén mindig pislákol valamiféle vészjelzés, akkor egyszerűen a lelkiismeret elfojtásáról, esetleg képmutatásról van szó, és innentől a Biblia bűnrendezésre vonatkozó általános tanítása lép érvénybe. De mi a helyzet akkor, ha tényleg lehetséges jóhiszeműen elkövetni szörnyűségeket? Mit gondoljunk, ha valóban lehetséges például szent buzgalommal megfeszíteni a másikat? Ebben az esetben is ott húzódik egy másik kérdés: Felelős-e az ember a meggyőződéséért? Vagy a meggyőződés valami rajta kívül álló folyamat során megszilárduló tényező, amit tehát nem ő formál, hanem az formálja őt, s az embertől függetlenül előálló belátások nyomán alakul? Ilyen módon a meggyőződés kapcsán éppen abban állna az ember erkölcsi felelőssége, hogy hűségesen kövesse? Mit mondanánk erről a felettébb súlyos kérdésről önmagunk bensőjét elemezve – mint az egyetlen lelket, amelybe igazán beleláthatunk –, egy-egy utólag balgaságnak minősített eset kapcsán?

A Szentírás enyhébb megítélés alá helyezi a tudatlanságból és tévedésből elkövetett bűnöket, de határozottan *bűnök*nek nevezi azokat. Jellemző, hogy elfedezésükre áldozatot is kellett hozni az Ószövetségben, ami formai-

lag nemigen különbözött az egyéb bűnrendező áldozatoktól. A parancsolat azt fejezte ki ezzel, hogy az ember felelős az akaratlanul elkövetett vétkeiért is – hiszen ha vigyáz, elkerülhette volna azokat.

A Prédikátor is megítéli a balgaságot: egyenesen gonoszságnak nevezi. Azonban egyfajta fokozatosságot is érzékeltet a 10,10 versben, amikor *kezdeti* bolondságot említ, ami *végül* gonoszságba fut ki. Arra utal ez, hogy a kezdeti bolondság mindenkinél elkerülhetetlen, de az már rajtunk múlik, hagyjuk-e azt *gonosz balgatagsággá* fajulni, avagy idejekorán jobb belátásra jutunk? Eszerint világunkban az igazsághoz óhatatlanul is a tévedésen át vezet az út? Végző soron pedig az az ember minősülne jónak és erkölcsösnek, aki hajlandó tanulni – mindenekelőtt a saját hibáiból?

Annyi mindenképpen leszögezhető, hogy a gyakori közvélekedéstől eltérően a Bibliában etikai kategóriaként jelenik meg mind a balgaság, mind a bölcsesség: a balgaság vész soron gonoszság, a bölcsesség végző soron jóság. Az emberi lélek jóhiszemű tévelygésének talánya viszont bizonyára csak az utolsó ítéletkor tisztázódik ki maradéktalanul.

6 **Hogyan teljesedik ki az ebben a világban megélhető boldogság eszménye? Lehetséges-e tökéletes boldogság világunk viszonyai között? Kíván-e mindez egyfajta erőteljes belső fegyelmet az embertől?**

Préd 11,7–8

„Valóban, édes a világosság, és jó a mi szemeinkkel néznünk a Napot. Mert ha sok esztendeig él is az ember, mindazokban örvendezzen, és megemlékezzék a sötétség napjairól, mert az sok lesz. Valami eljövendő, mind hiábavalóság.”

.....

.....

A Prédikátor a jelenlegi nagy gondolatciklust is a visszatérő, ám mostanra már teljesen átértékelt boldogságesszménnyel zárja.

A 11,7 vers az *édes világosság* és a *Nap látása* kifejezésekkel az életre, annak meglétére utal. Költői egyszerűséggel azt mondja: élni jó. Érzékletesen feje-

zik ezt ki a Prédikátor könyvében s a teljes Szentírásban található, az élet és a Nap, a világosság, illetve a halál és a sötétség között vont párhuzamok.⁵

Megjelenik még az *örvendezés* és a *vidámság* ajánlása is mint a korábbi boldogságesezmény hívószavai, de jellemző, hogy az egyszerűbb életörömök – például az evés vagy az ivás – itt már nem említetnek. Meghatározóvá erősödött viszont a felhívás, hogy az ember felelősséggel élje – ha úgy tetszik: élvezze – életét. A *sötétség eljövendő napjairól*, illetve a *hiábavalóságról való megemlékezés* említésével⁶ alapjaiban átgondolt életvezetésre szólít a Prédikátor. Érdemes felidézni itt a salamoni boldogságesezmény átalakulásának lépcsőfokait:

1. *„Nincs jobb az ember számára, mint hogy egyék és igyék és jót láttasson lelkével az ő fáradsága által.”* (2,25/a; ez a reménytelenségről árulkodó vélekedés a könyv első felében jellemző, vö. 3,12, 22, 5,18, 7,14)
2. *„No azért egyed örömmel a te kenyeredet, és igyad jó szívvel a te borodat, mert immár kedvesek Istennek a te cselekedeteid! Ruháid mindenkor legyenek fehérek, és az olaj a te fejedről el ne fogyatkozzék. Éld életedet a te feleségeddel, akit szeretsz, hiábavaló életed minden napjaiban, amelyeket Isten adott neked a Nap alatt, a te hiábavalóságod minden napjaiban, mert ez a te részed életedben és munkádban, mellyel munkálkodsz a Nap alatt. Valamit hatalmadban van cselekedni erőd szerint, azt cselekedd, mert semmi cselekedet, okoskodás, tudomány és bölcsesség nincs a sírban, ahová menendő vagy.”* (9,9–12)
3. *„Mert ha sok esztendeig él is az ember, mindazokban örvendezzen, és megemlékezzék a sötétség napjairól, mert az sok lesz. Valami eljövendő, mind hiábavalóság.”* (Lásd még a folytatást is: *„Örvendezz a te ifjúságodban, és vidámitson meg téged a szíved a te ifjúságod idejében, és járj a te szíved útjaiban és szemeid látásaiban, de megtudd, hogy mindezekért az Isten téged ítéletre von! Vesd el a haragot a te szívedből, és vesd el a gonoszt a te testedből...”*) (11,8–12,2)

Egy érdekes sorrendfelicserélés is megfigyelhető a 11,8 igeversben az előzőekhez képest, ami szintén tanúsítja a boldogságkép teljes átértékelődését. Salamon, a lelki küzdelmét felidéző nagy szerkezeti részben (2,2–7,14), mindig a hiábavalóságra való újabb és újabb rádöbbenés után jutott a megalku-

5 Vö. Préd 6,5; 7,11; 9,8; 12,4; Zsolt 36,10; 49,20; 56,14; 143,3 stb.

6 Vö. 7,2–4.

vó, alacsonyrendű életélvezet ajánlásához, általában a „nincsen az embernek jobb e világon” hangzatú átvezetésekkel. Vagyis egyfajta tökéletlen, primitív boldogságeszményt képviselt ekkor, amellyel jobb híján – a világ hiábavalósága miatt – kell kiegyeznie az embernek. Most azonban éppen fordítva: előbb ajánlja az örvendezést, majd figyelmeztet a hiábavalóságra. Ez megint csak egy olyan, biblikusan magasrendű boldogságkép beérését bizonyítja, amely számol a világ realitásaival, illetve hiábavalóságával, de túlát azokon, isteni nézőpontba emelkedve. (Mindez a *hiábavalóság* fogalmával kapcsolatban is jelez bizonyos szemléletváltozást – amely a következő, az egész könyvet lezáró szakaszban bontakozik majd ki. Lásd a 13. tanulmány 4. kérdésénél.)

A Prédikátor tehát szüntelen vigyázó életre hív. *Az ember – mondja – emlékezzék meg a sötétség napjairól, mert az sok lesz, s valami eljövendő, mind hiábavalóság.* A korábbi, reménytelen szembesülésekkel ellentétben ez éppen az éber lelki őrállás üzenete: *Soha ne feledjük, hogy a halál árnyékának völgyében járunk!* (Zsolt 23,4) *Döntéseinket úgy hozzuk meg, mint akik tudják: nincsen itt maradandó városuk,* de egy pillanatra sem veszítik szem elől, *hogy van maradandó városuk: a jövődőt keresik!* (Zsid 13,14)

*Az e heti adomány
az oktatási intézményeket támogatja*

„EMLÉKEZZÉL MEG A TE TEREMTŐDRŐL” – MI AZ EMBER „FŐ DOLGA”?

Olvassuk el a Préd 12,1–16 igeszakaszt!

1 Hogyan szólítja meg olvasóit a Prédikátor a könyv záró részében? Hogyan jelenik meg Isten ebben a szakaszban? Milyen viszonyba szeretne kerülni Isten minden emberrel?

Préd (11,8) 12,1–3

„(Mert ha sok esztendeig él is az ember, mindazokban örvendezzen, és megemlékezzék a sötétség napjairól, mert az sok lesz...) Örvendezz a te ifjúságodban, és vidámítson meg téged a szíved a te ifjúságod idejében, és járj a te szíved útjaiban és szemeid látásaiban, de megtudd, hogy mindezekért az Isten téged ítéletre von! Vesd el a haragot a szívedből, és vesd el a gonoszt a testedből, mert az ifjúság és a hajnal hiábavalóság. És emlékezzél meg a Teremtődről a te ifjúságod idejében, míg a veszedelem napjai el nem jönnek, és míg el nem jönnek az esztendőök, melyekről azt mondod: nem szeretem ezeket!”

Zsolt 139,13–16

„Bizony Te alkottad veséimet, Te takargattál engem anyám méhében. Magasztallak, hogy csodálatosan megkülönböztettél. Csodálatosak a Te cselekedeteid! És jól tudja ezt az én lelkem. Nem volt elrejtve előtted az én csontom, mikor titokban formáltattam és idomítottam, mintegy a föld mélyében. Látták szemeid az én alakatlan testemet, és könyvedben ezek mind be voltak írva: a napok is, amelyeken formáltatni fognak, holott egy sem volt még meg közülük.”

Ésa 44,2, 24

„Így szól az Úr, teremtőd és alkotód anyád méhétől fogva, aki megsegít. (...) Így szól az Úr, megváltód és alkotód anyád méhétől fogva: Én vagyok az Úr, aki mindent cselekszem, aki az egeket egyedül kifejtem, és kiszélesítem a földet magamtól.”

.....

.....

.....

A könyv záró szakaszát a Prédikátor az előző igevers boldogságeszményénél maradván, de annak általánosan fogalmazó hangvétele helyett az olvasót immár személyesen meg- és felszólítva nyitja meg. Ez a stílusváltás jelzi itt a gondolathatárt, és nem az eddigiekben megszokott, a gondolatmenetet továbbgördítő újabb szembesülés illetve „láttam” szó. Önmagában is sokatmondó ez a formai sajátosság. Azt fejezi ki, hogy a keresés lezárult, s nincs olyan tényező, amely módosíthatná a 11,8 versben megfogalmazott (s már a korábbiakban is körvonalazott), veszendő világunkban megvalósítható boldogságeszményt, vagyis a cselekvő, reménykedő, derűs és megelégedett, de szüntelen vigyázástól áthatott életvitel ajánlását.

Istent az egész könyvet tekintve egyedien nevezi meg itt a Prédikátor. Nem egy rideg, távoli Isten jelenik itt meg – amint történt ez többször a korábbiakban –, hanem „a te Teremtődről” való megemlékezésre szól a felhívás.¹ A teremtést a Szentírás valóban nem valamiféle sorozatgyártásként írja le, hanem személyes és szeretetteljes cselekvésként. Isten mindenkit *közeli-ről ismert* már a formáltatását megelőzően is, és mindenkit *csodálatosan megkülönböztetett*.

A Teremtő személyes közelségbe hozása folytán a 12,1 versben említett ítéletre vonás sem fenyegetően hangzik, sokkal inkább bátorító figyelmeztetésként. Isten a teremtés és a teljes Szentírás bizonyossága szerint azt szeretné,

1 Az ember Isten általi teremtettsége a 7,29 igében is megfogalmazódik, azonban még e központi kijelentésben sem olyan személyes jelleggel, mint a 12,3 versben.

ha ki-ki mint saját Teremtőjére gondolna rá, és ez a kölcsönösen személyes viszony lenne a biztosíték az ítéletben való megállásunkra.

2 Milyen értelemben hiábavalóság az ifjúság? Mi az ifjúság legnagyobb előnye és lehetősége? Rendelkezhet-e a fiatalság számos testi-lelki előnyével az idősebb ember is?

Préd 12,2

„Vesd el a haragot a szívedből, és vesd el a gonoszt a testedből, mert az ifjúság és a hajnal hiábavalóság.”

Vö. Zsolt 119,9

„Mi módon őrizheti meg tisztán az ifjú az ő útját, ha nem a Te beszéded megtartása által?”

5Móz 34,7

„Mózes pedig száz és húsz esztendő volt, mikor meghalt. Nem homályosodott meg az ő szeme, sem el nem fogyatkozott az ő ereje.”

4Móz 14,24; Józs 14,10–12; 15,14

„De az én szolgálmat, Kálebet, mivelhogy más lélek volt vele, és tökéletességgel követett engem, beviszem őt arra a földre, amelyre bement, és örökségül bírja azt az ő magva.”

„Most pedig, íme megtartott engem az Úr életben, amint szólott, most negyvenöt esztendeje, amióta szólott az Úr e dologról Mózesnek, ami alatt Izráel a pusztában bolyongott. És most íme, nyolcvanöt esztendő vagyok! Még ma is olyan erős vagyok, amilyen azon a napon voltam, amikor elküldött engem Mózes, amilyen akkor volt az én erőm, most is olyan az én erőm a harcoláshoz és járásra-kelésre. Most azért add nekem ezt a hegyet, amelyről szólt az Úr azon a napon, mert magad is hallottad azon a napon, hogy Anákok vannak ott, és nagy, erősített városok, hátha velem lesz az Úr, és kiűzöm őket, amint megmondta az Úr. (...) És kiűzte onnan Kaleb Anák három fiát...”

Zsolt 103,5

„[Isten] jóval tölti be a te ékességedet, és megújul a te ifjúságod, mint a sasé.”

Ésa 40,31

„De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint

a saskeselyűk, futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el!”

Az *ifjúság* és a *hajnal* hiábavalóságnak nevezése szintén újdonság a könyvben, ami a „hiábavalóság” fogalmának bizonyos átértékelését jelzi. E kijelentésével a Prédikátor a hiábavalóság végkifejletétől annak előzményei felé fordul.

Az ifjúság egyfelől azért hiábavalóság tehát, mert szépsége és üdesége oly illékony, mint a gyorsan múló hajnal. Másfelől pedig azért hiábavalóság, mert az ember olyan torz lelki örökséggel születik – *beteg féjjel és erőtlen szívvel*, illetve *az atyjától örökölt hiábavaló élet* kilátástalanságával² –, amely ifjúságtól fogva a hiábavalóság sokszor hivatkozott markáns végkifejletei felé taszítja.

Az ifjúság további hátránya, hogy nélkülözi a tapasztalatot, miáltal gáttalanul teljesezhet ki e torz lelki örökség. Éppen ezért súlyos igazságtartalma van a következő gondolatnak:

„Az ifjúságtól jókedvűen kell búcsúzni. Tehát nem meghatottan és nem érzelmesen, mint a gyöngék, nyafkák és tájékozatlanok cselekszik, akik lehorgasztott fővel, könnybe lábadt szemekkel bámulnak a távozó ifjúság után, búcsút intenek és önsajnáló érzelmességtől remegő hangon nyögdécselek: »Vale, Ifjúság!... Tovatűnsz, boldog Ifjúság.« Így nem szabad búcsúzni az ifjúkortól. Jókedvűen, teli tüdőből, harsogó nevetéssel kell búcsúzni az ifjúságtól, mint aki megbízhatatlan útítárstól szabadul meg. Ezt kell mondani: »Tűnj csak el, Ifjúság. Szánalom nélkül nézem távozásod. Nem is volt olyan jó ifjúnak lenni. Zavar volt, köd, vágyakozás, tájékozatlanság, hamis fogalmak, még sokkal hamisabb képzetek, vágy és félelem, hogy elmaradunk a nagy versenyben. S mikor karjaink között tartottunk valakit, mennyi félreértés! S a félelem, hogy elmulasztjuk a Másikat, aki igazibb! S a hírnév, melyre ifjan vágytunk, milyen más volt, mennyivel gyanúsabb és illanóbb, mikor aztán megérkezett! S a világi javak, mikor elérkeztek életünkbe, mily gyanúsán ragadtak az emberi irigység szutykától! Nem, az ifjúságtól sajnálko-

2 Vö. Ésa 1,5; 1Pt 1,18; Rm 5,12.

zás nélkül lehet búcsúzni. Lázállapot volt ez, megható és gyöngéd önkívület. Most, mikor elmégy, Ifjúság, örömmel fordulok a másik táj felé. Most már én vagyok én, tetőtől talpig. Nem jó, nem bölcs, nem egészen igazságos: de már gyanítok valamit arról, mi az igazság. Vesém nem olyan jó már; de az értelmem élesebb. Csalódások nem érhetnek, legföllebb meglepetések.« Mondd így: »Hála Istennek, véget ért az ifjúság.«³

Bizony nem ritka jelenség, hogy egy éveit száma szerint idősebb ember életvidámabb, erősebb, mozgékonyabb, frissebb szellemű, vagyis messze fiatalosabb benyomást tesz, mint sok zsengekorú. Előnye viszont az ifjúknak, hogy a rossz természeti hajlandóságok többnyire még nem merevültek megtrögzött szokásokká, *szívbe írt* jellemvonásokká (Jer 17,1), ezért könnyebben *elvetethők*. Másrészt ugyancsak felbecsülhetetlen előny, hogy a fiatalnak még inkább előtte állnak jó befolyása világot formáló lehetőségei. Halk, fájo célzatosság lappang itt, minthogy az idős Salamonnak ekkor már nincsenek ilyen lehetőségei. Éppen ezért vágya az atyai tanácsolás, mert kudarcainak tanulságai és a *Teremtőről való megemlékezés* révén minden ifjú megragadhatja e lehetőségeket, s elkerülheti az élet elkerülhető és elkerülendő zsákutcáit, az *ok nélkül való sebeket* (Péld 23,29).

El ne felejtjük: a Prédikátor igen előrehaladott életkorban írta meg könyvét. E korhoz képest jóformán minden olvasója fiatal. Így tehát az *idősebb* fiataloknak is ugyanúgy szól a Prédikátor óvása: „*Mindezekből, fiam, intesél meg!*” (12,14)

3 Miről szól a következő igeszakasz? Mi a célja a költői megfogalmazásnak? Értelmezzük az egyes képeket!

Préd 12,3–9

„És emlékezzél meg a te Teremtődről a te ifjúságod idejében, míg a veszedelem napjai el nem jönnek, és míg el nem jönnek az esztendők, melyekről azt mondod: nem szeretem ezeket! Amíg a Nap meg nem sötétedik a világossággal, a holddal és csillagokkal egybe, és a sűrű felhők ismét visszatérnek az eső után. Az időben, mikor megremegnek a háznak őrizői, és megrogynak az erős férfiak, s megállnak az

3 Márai Sándor: *Füveskönyv*, 181. gondolat: Arról, hogyan kell búcsúzni az ifjúságtól.

őrülő leányok, mert megkevesbedtek, és meghomályosodnak az ablakon kinézők. És az ajtók kívül bezáratnak, amikor is a malom zúgása halkabbá lesz, és felkelnek a madárszóra, és halkabbá lesznek minden éneklő leányok. Minden halmocskától is félnek, és mindenféle ijedelmek vannak az úton, és a mandulafa megvirágzik, és a sáska nehezen vonszolja magát, és kipattan a kapor,⁴ mert elmegy az ember az ő örökös házába, és az utcán körüljárnak a sírók. Minekelőtte elszakadna az ezüstkötél és megromolna az aranypalackocska, és a vödör eltörnék a forrásnál, és beletörnék a kerék a kútba, és a por földde lenne, mint azelőtt volt, az élet lehelete⁵ pedig megtérne Istenhez, aki adta azt.”

.....

.....

A hiábavalóság gyökerére való utalás után a Prédikátor ismét a hiábavalóság kifejeleteire irányítja a figyelmet. A *veszedelem napjai* és a *nem szeretett esztendő*k, vagyis az öregség és a halál megszólító erejű bemutatásával nyomatékosítja, mennyire szükség van a vigyázásra és az élet értelmének tudatos keresésére már fiatal korban.

Noha a hiábavalóság kifejeleteiben való megütközések átszövik az egész könyvet, ez az utolsó felmutatásuk mégsem illeszkedik az előzőek sorába. A hiábavalóság itt nem a megkeseredett beletörődés salamoni hangján jut kifejezésre, hanem a Prédikátorhoz méltó óvás szavaival. Ezek a szavak ugyan semmivel sem enyhébbek vagy elkendőzőbbek, mint a korábbiak, de lélekig ható költőiségük révén a mentő szeretetet hiteles érvelésévé válnak. Szeli-

4 A Károlyi által a „kipattan a kapor” fordítással visszaadott eredeti szöveget igen nehéz értelmezni. Lehetőségként kínálja magát a közvetlen szövegkörnyezetében található, a *mandulafa elvirágzásának* képe, illetve az ezáltal érzékeltetett öregedés és elmúlás. Más fordítók viszont a *hatástalanná lesz* vagy *mit sem ér a fűszer* illetve a *kapor* jellegű megfogalmazásokkal élnek (lásd pl. Magyar Biblia Tanács), s az ókori Keleten a termékenység vagy a nemi vágy serkentésére használt növényekre illetve főzetekre, azaz ezeknek az öregség miatti hatástalanságára utalást ismerik fel benne (vö. 1Móz 30,14–16). Lényegében tehát mindegyik értelmezés ugyanarra mutat, és jól illeszkedik a szövegkörnyezetbe.

5 Pontosított fordítás szerint. A pontosítás antropológiai jelentőségét lásd a 6. tanulmány 4. kérdésénél.

den, mégis ellenállhatatlanul vonnak a keserű valósággal történő szembesülés felé, hogy azután az egyetlen megoldás irányába ösztökélhessenek.

E megrázó leírás teljes összhangban áll az életigenlés és a jó lehetőségek megragadásának az előző igazsagszakaszokban tanácsolt szemléletével is.⁶ Azáltal, hogy képei szépséggel, de szépítés nélkül mutatják be az elmúlást, csendesen, mégis a leghatározottabban tárja elénk: a halállal és az azt megelőző, egyre nehezebbé váló időszakokkal mindenkinek szembe kell néznie, még ha erről a legtöbben hajlamosak is megfélemleni az ifjúság vagy a viszonylagos gondtalanság idején.

Elolvad az ifjúság ideje és *eljönnek a veszedelem napjai*. Miután az ember elérte erejének tetőpontját, visszafelé indul el az odavezető úton. A mindennapokat beárnyékoló *sűrű felhőkként visszatérnek* azok a nehézségek, amelyek csak régen, a gyermekkorban jelentettek gondot. Megeshet, hogy már a küszöb átlépése sem egyszerű, mert az *erős férfiak is megrogynak*, leépülnek. *A világosság megsötétedik – meghomályosodik* a látás és az értelem. *Megkevesbednek* a hozzátartozók és a barátok. A vágyak és ösztönök *malmának zúgása halkabbá lesz*. Az élet *elvirágozik*, mint a *mandulafa*. A szabadságnak az öregséggel járó fokozatos elvesztése, ami a halállal az összes lehetőség megszűnésebe torkollik, olyasféle rabság, mint amikor *az ajtók kívül bezáratnak*: végül mindenkire rászegelik a deszkafedelet.

4 „*Ment-e a könyvek által a világ elébb?*” – milyen értelemben igen, és milyen értelemben nem? Tanácsos-e megválogatnunk, minek a megtanulásába fektetjük drága időnket és energiánkat? Mindazáltal támogatja-e a Biblia a műveletlenséget és a szűklátókörűséget?

Préd 12,14

„Mindezekből, fiam, intessél meg: a sok könyvek írásának nincs vége, és a sok tanulás fáradságára van a testnek.”

Préd 12,13

„A bölcsek beszédei hasonlatosak az ösztökéhez, és mint a szegek, erősen le vannak verve a gyülekezetek tanítóinak szavai, melyek egy pásztortól adtak.”

⁶ Vö. pl. 9,6–12.

Vö. 12,11–12

„És azonfelül, hogy a Prédikátor bölcs volt, még a népet is tudományra tanította, és fontolgatott és tudakozott és írt sok bölcs mondást. És igyekezett a Prédikátor megtudni sok kívánságos beszédeket, igaz írást és igaz beszédeket.”

1Kir 4,30–34

„Salamon bölcsessége nagyobb volt, mint a napkelet minden fiainak bölcsessége és Egyiptom egész bölcsessége. Sőt bölcsőbb volt minden embernél, még az Ezráhita Ethánnál is és Hémánnál, Káلكólnál és Dardánál, a Máhol fiainál; és híre-neve volt minden nemzetiség között köröskörül. És szerzett háromezer példabeszédet, és énekeinek száma ezer és öt volt. Szólt a fákról is, a Libanon cédrusfájától az izsópig, amely a falból növekedik ki, és szólt a barmokról, a madarakról, a csúszó-mászó állatokról és a halakról is. És jöttek minden népek közül, hogy hallgassák a Salamon bölcsességét, a föld minden királyaitól, akik hallották az ő bölcsességét.”

Lásd még a Salamon által szerzett bibliai iratokat: Pédabeszédek könyve, Énekek éneke, 72. és 127. zsoltár

.....

.....

.....

A Prédikátor könyvét lezáró, személyes hangú megszólítás nem csupán az egyes embernek szóló tanács, hanem az emberiség gondolkodástörténetét is összegzi. Ugyanarra a sajátosságára világít rá, amely másképpen így fogalmazható meg:

*„De hát hol a könyv, mely célhoz vezet?
Hol a nagyobb rész boldogsága? – Ment-e
A könyvek által a világ elébb?”⁷*

7 Vörösmarty Mihály: *Gondolatok a könyvtárban*.

Ha valaki, akkor Salamon kimondhatta a 12,14 igében foglalt megállapítást. Noha az ő idejében még nem létezett az emberiség máig létrehozott, sokszínű bölcséletépítménye, a véleményalkotáshoz már akkor is elegendő minta állt rendelkezésre (ha nem is kizárólag könyv formában). A 12,11–12 versek és a Példabeszédek könyve egyértelműen tanúsítja Salamon bölcséleti kutatásait, sőt szám szerint is megörökítette a Biblia, miszerint háromezer példabeszédet szerzett illetve gyűjtött. Mindebből a bölcselő király rendkívüli tájékozottságára következtethetünk. Mégis, elsősorban saját torz elgondolásai félresiklottságának felismerése révén vált avatottá a 12,14 ige velős bölcséletkritikájának leírására.

Nem a műveletlen ember hóbörgése tehát ez. Nem ad igazat annak, aki minden újszerű vagy szárnyalóbb gondolatban fölösleges passziót, sőt mételetyt gyanít. A Prédikátor nem igazolja a tudatlanságot, a gondolkodásra való restséget és a fantáziaszegénységet. Sem azokat, akik a tudatlan ember magabiztosságával fitymálják le akár a legmélyebb gondolatokat is. Maga a Biblia sem támogatja a műveletlenséget és a szűklátókörűséget – szemben az olyan keresztényekkel, akik szinte már kérkednek tudatlanságukkal. Mondják, hogy csak a Bibliát szabad olvasni – miközben éppen merev, elzárkózó lelkületük mutatja, hogy nem olvassák a Bibliát (legalábbis nem olyan figyelmesen, ahogy kellene). Ellen White a következőket fűzi e kérdéshez: *„Isten azt kívánja, hogy fejlesszük értelmi képességeinket. Azt akarja, hogy szolgálói értelmesebbek legyenek és tisztábban lássanak, mint a világ fiai. Elégedetlenül nézi a közömbös, lusta hívőt, aki nem törekszik arra, hogy gyümölcsöző és tájékozott munkása legyen... Senki sem tudhatja, hol és miként kell majd szolgálnia Isten ügyét, és hirdetni üzenetét. Csak mennyei Atyánk látja egyedül, mivé tudja formálni az embert. Olyan lehetőségek állnak előttünk, amelyeket erőtlen hitünkkel nem látunk meg. Olyan képzeteknek kell lennünk, hogy ha szükséges, az Ige igazságait a legnagyobb földi méltóságok előtt is Isten nevét megdicsőítve képviselhesük. Egyetlen olyan lehetőséget se szalasszunk el, amikor értelmünket alkalmasabbá tehetjük Isten szolgálatára. Az ifjúság, amelynek szüksége van műveltségre, lásson munkához azzal az elhatározással, hogy ezt a műveltséget meg is szerzi... Akarj olyan hasznos és eredményes ember lenni, amilyennek Isten szeretne látni!... Így szerezhetsz sokrétű műveltséget...”* (Krisztus példázatai, A talentumok / Az értelmi képességek c. fejezetből)

Mindazonáltal érvényes a Prédikátor tanácsa: valóban nagy körütekintés szükséges annak eldöntéséhez, hogy mit tanuljunk meg, milyen tudományra mennyi időt szánjunk, vagy egyáltalán szánjunk-e időt egyikre, másikra.

Először is azért, mert nem mind tudomány, ami akként tűnik fel. Gondolhatunk itt például Pál apostol bizonyosságára, aki *felülmúlta sok kortársát, szerfellett rajongva atyái hagyományaiért* (Gal 1,14), utólag mégis *kárnak és szemétnek ítélte mindent* (Fil 3,7–8).

A Prédikátor tanácsában azonban többről van szó az áltudomány kerülésénél. A megfontoltságra intés az olyan tudományok kapcsán is fennáll, amiket a gyakorlati alkalmazás visszaigazolt valamilyen mértékben. Ezekből a tudományokból fakad korunk technikai és társadalmi fejlettsége, illetve az, hogy kényelemben és a demokrácia viszonylagos nyugalalmában élhetünk. Mégis, a megannyi tudományos felfedezés között a lényeg valahogy mindig elillan: a boldogság megtalálása, Salamon szavával: „a lélek kívánsága”, az élet értelme. Ilyen szempontból tör pálcat az effajta bölcsesség felett az alábbi, éppen a Prédikátor könyvétől ihletett vers, néven nevezve e tudomány néhány *ösatyját* is:

*„És ti bölcsék, mit hozátok
Ami volna szép s jeles?
Mámor bírta koponyátok,
Plato s Aristoteles.
Bölcselkedő oktalanság,
Rendbe fűzött tudatlanság,
Kártyavár s légállítvány
Mindenféle tudomány.”⁸*

Mert egyfelől méltán vált ki nagyrabecsülést az emberi megismerés alapjait fejtegető platóni ideatan, a következetes gondolkodás és a bizonyítás törvényszerűségeit rendszerbe foglaló arisztotelészi logika, vagy akár az atomok létét és működését két és fél évezrede leíró démokritoszi elmélet, az ókori poliszok demokráciája, mely több tekintetben különb volt a modernnél, valamint az ilyen nyomdokokon haladó *mindenféle tudomány*. Másfelől viszont a boldogság titkára, az élet értelmére vonatkozó hiteles válasszal máig is adósok maradtak mindezek.

Salamon arra eszmélt rá lelki küzdelmei folytán, hogy a legnagyobb kérdésekre csak Isten adhat hiteles választ, így nem érdemes azt máshol keres-

8 Kölcsey Ferenc: *Vanitatum vanitas*.

ni. Az igazi bölcsességet azok *a szavak* jelentik, amelyek *egy Pásztortól adattak, s mint a szegrek, erősen le vannak verve* (12,13), az elsajátításra mindennek felett méltó tudomány pedig az Isten törvénye.

5 *Mi az ember fő dolga?*

Préd 12,15

„A dolognak summája, mindezeket hallván, ez: az Istent féljed, és az Ő parancsolatait megtartsad, mert ez az embernek fő dolga!”

„Boldogok, akiknek útjuk feddhetetlen, akik az Úr törvényében járnak. Boldogok, akik megőrzik az Ő bizonyosságait, és teljes szívből keresik Őt... Vajha igazgattatnának az én útjaim a te rendeléseid megőrzésére!... Szívembe rejtettem beszédedet, hogy ne vétkezzem ellened. Áldott vagy Uram! Taníts meg engem a rendeléseidre... Inkább gyönyörködöm a te bizonyosságaidnak útjában, mint minden gazdagságban... Nyisd meg az én szemeimet, hogy szemléljem a te törvényed csodálatos voltát... Add értenem a te határozataidnak útját, hogy gondolkodjam a te csodálatos dolgaidról! Sír a lelkem a keserűség miatt, vigasztalj meg a te ígéd szerint! A hamisság útját távoztasd el tőlem, és a te törvényeddel ajándékozz meg engem!... Ragaszkodom a te bizonyosságaidhoz, Uram, ne hagyj megszégyenülni!... **Fordítsd el szemeimet, hogy ne lássanak hiábavalóságot, a te utadon éltesse engem...** És tágas téren járok, mert a te határozataidat keresem... Emlékezzél meg a te szolgáltnak adott ígédéről, amelyhez nékem reménységet adtál! Ez vigasztalásom nyomorúságomban, mert a te beszéded megelevenít engem... Elfogyatkozik az én lelkem a te szabadításod kívánása miatt, a te ígédben van az én reménységem. A te beszéded kívánása miatt elfogyatkoznak az én szemeim, mondván: mikor vigasztalsz meg engem?... Ha nem a te törvényed lett volna az én gyönyörűségem, akkor elvesztem volna az én nyomorúságomban... Látom, minden tökéletes dolognak vége van, de a te parancsolatodnak nincs határa... Az én ellenségeimnél bölcsébbé teszel engem a te parancsolataiddal, mert mindenkor velem vannak azok... Vezérelj utamat a te ígéd szerint, és ne engedj, hogy valami hamisság uralkodjék rajtam!... Igaz vagy Uram, és a te ítéleted igazságos. A te

bizonyosságaidat igazságban és hűségben jelentetted meg, és mindenek felett való egyenességben... A te igazságod igazság örökké, és a te törvényed igaz... Te perelj peremben és ments meg, a te beszéded szerint eleveníts meg engem!... Gyönyörködöm a te beszédedben, mint aki nagy nyereséget talált... Vágyódom a te szabadításod után, és a te törvényed nekem gyönyörűségem... Tévelygek, mint valami elveszett juh: keresd meg a te szolgádat, mert a te parancsolataidat nem felejtettem el!” (119. zsoltár; olvassuk el egészében is)

6 Vajon miért az utolsó ítélet képeivel zárul a könyv? Miért bátorító az utolsó ítélet Prédikátor általi leírása? Hogyan jelenik meg benne a feltámadás és az üdvösség reménysége?

Préd 12,16

„Mert minden cselekedetet az Isten ítéletre előhoz, minden titkos dologgal, akár jó, akár gonosz legyen az.”

Vö. Préd 8,12–13

„Bár meghosszabbítja életét a bűnös, aki százszor is vétkezik, mégis tudom én, hogy az istenfélőknek lesz jól dolguk, akik az Ő orcáját félik. A hitetlennek pedig nem lesz jó dolga, és nem hosszabbítja meg az életét, olyan lesz, mint az árnyék, mert nem rettegi az Isten orcáját.”

.....

.....

Méltán zárul az utolsó ítélet képeivel egy ember – Salamon – életre-halálra menő küzdelme önmagával, az igazságért. Ez a lezárás kifejezi, hogy e nagy küzdelem végső eseménye az utolsó ítélet. Az utolsó ítélet csak a megszületéshez és a halálhoz fogható fordulat mindenki életében, s bármi legyen is, az lesz az utolsó fordulat. Ilyen módon az utolsó ítélet egyszersmind cél és reménység is.

Érdesem itt, a Prédikátor könyve végén, még egyszer végigtekinteni Salamon életén: ígéretes indulás, rettenetes hitehagyás, bálványimádás, az ateizmus szélére sodródás, mély megkeseredés, élvhajzás, hatalomde-

monstrálás, az Istenről való torz vélekedésektől kísért istenkeresés, sorsfordító felismerések, és végül az Istenhez érkezés. A Prédikátorra vált Salamon ezek után tekint az ítélet elé, és ajánlja ezt a záró eseményt a mi figyelmünkbe is könyvének végén. Nem is igen tehetné másképp. A leterhelt életútnak csak ilyen megjelenítése nyomán tűnhet fel az ítélet a maga valójában: igazságot szolgáltató, végső választ és feloldást nyújtó, valóságos, sőt szükségszerű eseményként.

De csak így tud megmutatkozni az ítélet reménység mivolta is. Mert az utolsó ítélet, a közhiedelemmel szemben, a legnagyobb reménység és várakozás tárgya! Nem megfélemlítéssel ösztökél, hanem éppen ellenkezőleg: azért, hogy értelmet ad a küzdelemnek. Ha Salamon ilyen életúttal a háta mögött reménykedve nézhetett az ítélet elé, senkinek sincs oka kételkedni többé abban, hogy az ítélet – igazságossága mellett – kegyelmes és szeretetteljes is.

Ez a reménység közvetlenül is megszólal a könyvet lezáró igeversben: Isten nemcsak a *gonosz dolgokat* hozza elő ítéletre, hanem a *jó dolgokat* is. A jó dolgok elismerésének ígérete pedig a megmentő kegyelem tanúbizonysága, az örök élet és boldogság kiteljesedésének prédikátori tömörségű örömhíre.

*Az e heti adomány
az ingatlanalapot támogatja*

„A DOLOGNAK SUMMÁJA” – A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE ÜZENETÉNEK ÖSSZEFOGLALÁSA

1 Milyen választ ad a Prédikátor könyve saját alapkérdésére? Mi tehát a „jó”, a boldogság, az élet értelme? Mely két szakaszon értelmezi a Prédikátor ezeket?

Préd 2,4

„...az emberek fiainak mi volna jó, amit cselekedjenek az ég alatt, az életük napjainak száma szerint?”

Préd 12,15

„A dolognak summája, mindezeket hallván, ez: az Istent féljed, és az Ő parancsolatait megtartsad, mert ez az embernek fő dolga!”

.....

Először is azt a magától értetődő azonosítást kell újra megemlítenünk és tudatosítanunk: a Salamon – s minden ember – által keresett „jó” nem más, mint maga a boldogság, az élet értelme. Más szavakkal: az élet értelme maga az élet, mégpedig a boldog élet. A könyv alapkérdése mellett ugyancsak erre mutat, hogy Salamon minden újabb gondolatciklusa valamilyen – többször rezignált, de végül magasrendű – boldogságélménybe torkollik. Jó és felszabadító tudni azt, hogy Istennek is éppen az a szándéka az emberrel, hogy boldoggá tegye, s ezáltal adjon értelmet az életének. Közvetlenül kitűnik ez például az egyes boldogságélményekhez fűzött ilyen megjegyzésekből: „az ő szívének örömét az Isten kedveli” (5,20); „immár kedvesek Istennek a te cselekedeteid” (9,9).

A kérdés ezek után fordul így: Mi tehát a „jó” konkrétan? Mi a boldogság? Mi az élet értelme?

A Prédikátor könyve nagyjából indirekt választ ad, vagyis azt mondja el, mi nem az. Kérlelhetetlenül ítéli hiábavalóságnak a tömegek által legfőbb jóként, boldogítóként s az élet értelmeként tisztelt dolgokat.

Mindemellett, ha tömören is, de a konkrét választ is megadja a nagy kérdésre. „*A dolognak summája*” – így vezeti be a könyv záró gondolatát. Azt nyomatékosítja ezzel, hogy itt következik válaszának lényege. Ez pedig nem más, mint az istenfélelem – az Isten parancsolatainak megtartása, vagyis az Isten beszédével, gondolataival, így lényével és jellemével, végső soron a Vele való teljes azonosulás.

Arra nézve, hogy mit jelent ez a gyakorlatban, további útmutatást is ad a Prédikátor – ugyancsak tömören. Könyvéből olyan kép tárul fel, mely szerint két szakaszban értelmezhető, illetve élhető meg a boldogság.

Az első szakaszban a jelenlegi, igazságtalansággal, bűnnel és szenvedéssel terhelt világban értelmezhető boldogságról szól. Egyértelművé teszi, hogy itt nincs tökéletes boldogság. (Természetesen erre bárki rájöhet magától is, akiben a legkisebb jóérzés él: még ha valakinek meg is adatik egy-egy felhőtlen időszak, ezt is beárnyékolja annak mulandósága, és mások boldogtalanságának tudata.) Ugyanakkor azt is kifejezi, hogy mégis lehetséges egyfajta korlátozott boldogság, azaz Istenhez közeli állapot ezen a világon is.

A boldogság második szakasza még az előzőeknél is burkoltabban és tömörebben jelenik meg, jóformán csak felvillan a könyvben. Ez a szakasz az utolsó ítélettel kezdődik, amikor Isten a *gonosz dolgok mellett a jókat is előhozza* (12,16), és beteljesedik az a reménység, amelyről a Prédikátor így vallott: „*Bár meghosszabbítja életét a bűnös, aki százszor is vétkezik, mégis tudom én, hogy az istenfélőknek lesz jól dolguk, akik az Ő orcáját félik.*” (8,12) A boldogság e második, eljövendő szakasza már tökéletes beteljesedés.¹ Nem csak azért, mert „*az Isten eltöröl minden könnyet a szemekről, és halál nem lesz*

¹ Azt, hogy a Prédikátor könyve, ha burkoltan is, de hordozza ezt az üzenetet, megerősíti, hogy mint „ünnepi tekercest” szokták felolvasni az éves őszyetségi ünnepkör utolsó ünnepén, a sátoros ünnepén. Örömnöveg volt ez. Kellékei révén az őszyetségi hívók valamilyen mértékben minden bizonnyal értették, hogy a megváltás történelmi célba érkezését, az elvesztett éden újbóli megnyerését jelképezi, vö. 3Móz 23,39–43 és Jel 7,9. A Prédikátor könyvének kiválasztása erre az ünnepre tehát annak felismerésére mutat, hogy szintén közvetíti ezt az üzenetet.

többé, sem gyász, sem kiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak”, „és semmi elátkozott nem lesz többé” (Jel 21,4; 22,3). Hanem legfőképp azért, mert *Isten sátora az emberekkel lesz, és velük fog lakni* (Jel 21,3), és *az Isten lesz minden mindenben* (1Kor 15,28). Amikor pedig a legkisebb dolog sem választ el többé a „jótól”, a boldogság forrásától, megvalósulhat a boldogság, avagy az istenfélelem határtalan kiteljesedése: az eggyé válás Istennel, a Jézus Krisztussal megeléendő örökkévalóság.

2 Mi jellemzi közelebről a bűn világában megélhető korlátozott boldogságot? Milyen embereszmény körvonalazódik a Prédikátor igéiben?

Préd 9,9–11

„No azért egyed örömmel a kenyeredet, és igyad jó szívvel a borodat, mert immár kedvesek Istennek a te cselekedeteid! Ruháid mindenkor legyenek fehérek, és az olaj a fejedről el ne fogyatkozzék. Éld életedet a feleségeddel, akit szeretsz, a te hiábavaló életed minden napjaiban, amelyeket Isten adott neked a Nap alatt, a te hiábavalóságod minden napjaiban, mert ez a te részed az életedben és a munkádban, mellyel munkálkodsza a Nap alatt.”

Péld 31,25

„Erő és ékesség a ruhája, és nevet a következő napnak.”

1Pt 3,4

„...a szívnek elrejtett embere, a szelíd és csendes lélek romolhatatlanságával, ami igen becses az Isten előtt.”

.....
.....

A mindenkor fehéren tartott ruha és a fejről el nem fogyatkozó olaj képeivel érzékeltethető legjobban a bűn világában is lehetséges boldogság. Megerősíti ezt az e szakaszban található hozzáfűzés: „immár kedvesek Istennek a te cselekedeteid”, valamint az ilyen emberre vonatkozatható egy korábbi kijelentés is: „az ő szívének örömét az Isten kedveli” (5,20).

A világunk keretei közt lehetséges korlátozott boldogság csak az eljövén-

dő tökéletes boldogság iránti reménységen alapulhat. Valós boldogság tehát csak hit által lehetséges itt. Erre a hitre jutott el a Prédikátorra lett Salamon. Az Istenben elrejtett, bűneire bocsánatot nyert, az Isten megmentő kegyelmére és a végső megoldásra tekintő, azokban szilárdan reménykedő, éppen ezért a nehézségek közt is derűs, cselekvő, a segítségnyújtás lehetőségeit kereső, megállapodott, szüntelen vigyázó, az életét tiszta lelkiismerettel és krisztusi méltósággal élő ember hite és boldogsága ez.

Akiben ilyen hit és ilyen személyiség növekszik fel, tisztában van a világ könyörtelen valóságával, de nem nyugszik bele abba. Elhagyja illuzórikus törekvéseit, de nem hajol meg az igazságtalanság legyőzhetetlennek tűnő kényszere előtt. Elrejtett életet él, de nem bujkál, sem a világból nem vonul ki. Nem megy fejjel a falnak, de nem is úszik az árral. Nem lép fel *feleltébb igazként* (7,16), nem fanatikus, nem hősködő, nem keresi a bajt, mégsem passzív: kiáll az igazság mellett, és mindenkor érvényesíti jó befolyását. Nem feltétlenül vannak kiemelkedő képességei, de eljutott arra a lelki intelligenciára – avagy a krisztusi szeretetre –, amelynek révén bármilyen nehéz helyzetben megtalálja az Isten szíve szerinti eljárást. Azt, amit Krisztus is tenne a helyében. Elvek mentén gondolkodik, de nem sablonok szerint. Jelleme egyfelől mozdíthatatlan, másfelől mégis rugalmas és fejlődőképes. A világban él, de fölötte áll a világnak: mivel reménysége drágább számára az életénél is, zsarolhatatlan. Megtalálta azt a bizonyos *keskeny utat* (Mt 7,14), amelyen ha nehezen is, de megalkuvás nélkül lehet haladni. Az ilyen ember tehát a „hite által él”,² s a hite által *túlél*. *Szükséghelyzetben is tágas tér nyílik előtte* (Zsolt 118,5), Isten *asztalt terít neki ellenségei előtt* (Zsolt 23,5), *bizakodó elméje révén a nyomorúságos napok ellenére is szüntelen lakodalma van* (Péld 15,15). Ilyen módon és ilyen lélekkel lehetséges tehát világunkban a boldogság.

Természetesen mindez akkor igaz, ha a hit nem pusztán önszugeráló kivetítés, vagy az Isten fogalmát képzeletbeli támpontként alkalmazó lelki segédtechnika, hanem a létező Istentől felkínált valóságos támogatás megragadásának eszköze. Mert Isten – noha Ő *a mennyben van, mi pedig a földön* (5,2; vö. Mt 6,9), s ez szüntelen megfontoltságra int – valóban létezik és valóban cselekszik.

2 Lásd: Hab 2,4; Rm 1,17; Gal 3,11; Zsid 10,38.

3 A Prédikátor könyve szerint feltárulnak-e valaha a történelem és a személyes életek nagy *miértjei*? *Végére lehet-e menni mégiscsak bizonyos tekintetben az Isten dolgainak?*

A kérdés megválaszolásához figyeljük meg, hogy az emberi megismeréssel, a végső okok megértésével, illetve *a dolgok végére menetelével* kapcsolatos salamoni meglátásokban is jelen van egyfajta fejlődés:

1. *Préd 1,13; 2,1*

„És adtam az én szívemet mindazok vizsgálására és bölcsen való tudakozására, melyek lesznek az ég alatt. Ez gonosz, hiábavaló foglalatosság, melyet adott Isten az emberek fiainak, hogy gyötrődjenek vele. (...) Mert a bölcsesség sokaságában sok búsulás van, és valaki öregbíti a tudományt, öregbíti a gyötrelmet.”

2. *Préd 3,11*

„[Isten] mindent szépen csinált az ő idejében, az örökkévalóságot is adta az emberek szívébe, anélkül, hogy az ember megfoghatná mindazt a dolgot, amit az Isten cselekszik kezdettől fogva mindvégig.”

3. *Préd 9,1–3*

„Mikor adtam az én szívemet a bölcsesség megtudására, és hogy megvizsgáljak minden fáradságot, amely e földön történik (mert sem éjjel, sem nappal az emberek szeme álmodni nem lát): láttam az Istennek minden dolgát, hogy az ember nem mehet végére a dolognak, amely a Nap alatt történik, mert fáradozik az ember, hogy annak végére menjen, de nem mehet végére: sőt, ha azt mondja is a bölcs ember, hogy tudja, nem mehet végére. Mert mindezt szívemre vettem, és pedig azért, hogy megvizsgáljam mindezt: hogy az igazak és bölcsék és azoknak minden cselekedetei Isten kezében vannak...”

4. *Préd 12,16*

„Mert minden cselekedetet az Isten ítéletre előhoz, minden titkos dologgal, akár jó, akár gonosz legyen az.”

.....

.....

.....

Az érteni vágyás az ember veleszületett, Istentől belé plántált tulajdonsága. A kutató szellemű, rendkívüli értelmi képességekkel megáldott Salamonban lángolt ez a vágy. A király Istenhez hű életszakaszában is kiterjedt vizsgálódást folytatott a legkülönbözőbb területeken. A hitehagyásával felszínre került elviselhetetlen ellenmondások révén viszont a megértés vágya kényszerítő erővé növekedett. A Prédikátor könyvében leírtak előrehaladásának valóban ez az ellenállhatatlanul ösztökélő tisztázási igény az egyik legfőbb mozgatója.

Az idézett igeversek kirajzolják, hogyan jut el a bűn mélységeit vizsgáló Salamon a tudás gyötrelemnek minősítésétől a dolgok végéremehetetlenségének, de Isten általi kézbe tartásának meglátásán át annak reménységéig, hogy a titkok az utolsó ítéletben feltáruhnak.

A Prédikátor e végső kijelentése igazi örömhír. Megmutatja: Isten méltányolja az ember vágyát, hogy szeretné megérteni a tényszerű igazságot és az összefüggéseket – mindenekelőtt erkölcsi téren. Ennek megfelelően a Biblia számos ígéretet tartalmaz arra nézve, hogy Isten a maga idejében minden szempontból megnyugtató magyarázatot ad a nagy *miért*ekre, és „eltöröl minden könnyet” (Jel 21,4). Sőt, életünket és történelmünket egyenesen úgy mutatja be a Szentírás, mint egy nagy megértési folyamatot, amelyet végül megkoronáz a még nyitva maradt kérdések Isten általi tisztázása. E tisztázást Isten olyannyira fontosnak tartja, hogy erre szánja a második ítéleti szakasz ezer esztendejét. Történelmünk és személyes életünk fájó pontjai tekintetében tehát mégiscsak végére lehet majd menni az Isten dolgainak. Mindazonáltal Isten lénye és a megváltásban megnyilatkozó szeretet titka örök időknön át tartó megismerés tárgya lesz.

4 Mi az igazi hiábavalóság, a hiábavalóságok hiábavalósága?

Préd 1,2

„Felette nagy hiábavalóság, azt mondja a Prédikátor, felette nagy hiábavalóság! Minden hiábavalóság!”

Préd 12,10

„Felette nagy hiábavalóságok, azt mondja a Prédikátor, mindezek hiábavalóságok!”

A könyv végén a Prédikátor megismétli a legelején, az 1,2 igeversben meg-
előlegezett summázatot, ezáltal a hiábavalóság ítéletével is keretbe foglalva
az egész könyvet. Azonban e szó szerinti ismétlődés a közben leírtak fényé-
ben már sokkal többet, sőt mást jelent, mint amit a könyv felütése első olva-
sásra mondott.

Salamon egész küzdelméből drámai módon tárul fel, hogy Isten nélkül
minden hiábavalóság. Azonban bizonyos szempontból éppen abban áll a Pré-
dikátor könyve evangéliuma, hogy megmutatja: Istennel együtt már távolról
sem hiábavalóság minden. Természetesen nem az élvezethajhászás, a vagyón-
felhalmozás vagy az ezekhez hasonló hiábavalóvá minősítésén változtat az
Istennel való kapcsolat. Maga az élet, az alkotás, a társkapcsolat, a törekvés,
a másokon való segítés, az igazságtalanság elleni küzdelem viszont – míg
Isten nélkül ugyancsak hiábavaló – Istennel együtt értelmet nyer.³ Sőt, a
megannyi küszködés és szenvedés is ennek fényében nyer értelmet. A könyv
végkifejletére átértékelődött „hiábavalóság” fogalom tehát így adható vissza:
Az az igazi hiábavalóság, a hiábavalóságok hiábavalósága, ha valaki – akár
azért, mert nem ismeri fel élete önmagában való hiábavalóságát, akár mert
felismeri, de beletörődik – nem emlékezik meg a Teremtőjéről, nem keresi
Istent és az élet általa elnyerhető értelmét.

Mindent egybevetve tehát: „Csak kétféle ember szolgál rá az értelmes
névre; az, aki tiszta szívvel szolgálja Istent, mert ismeri, és az, aki tiszta szí-
vből keresi Őt, mert nem ismeri.” (Pascal: *Gondolatok*, 194. töredék)

5 **Hogyan van jelen a Prédikátor könyvében Jézus Krisztus? Milyen igéket találunk, amelyek Salamon emberi szemszögből bemuta- tott küzdelmét és megtérését mennyei nézőpontból is felvillant- ják?**

Ap csel 9,5

„...Én vagyok Jézus, akit te kergetsz: nehéz neked az ösztöke ellen
rugódoznod.”

3 Lásd még ehhez a 11. tanulmány 6. kérdését, a hiábavalóság kimondásánál megfigyelhető
sorrendfelcserélést.

1Móz 3,15

„Ellenségeskedést szerzek közötted és az asszony között, a te magod és az ő magva között...”

Péld 21,1

„Mint a vizeknek folyásai, olyan a királynak szíve az Úr kezében, valahová akarja, oda hajtja azt!”

Jn 3,7–8

„Ne csodáld, hogy azt mondtam neked: Szükséges nektek újonnan születnetek. A szél fúj, ahová akar, és annak zúgását hallod, de nem tudod, honnan jön és hová megy: így van mindenki, aki Lélektől született.”

Zsolt 32,9

„Ne legyetek oktalanok, mint a ló, mint az öszvér, amelynek kantárral és zabolával kell szorítani az állát, mert nem közelít hozzád.”

.....

.....

Szépen tükröződik a Prédikátor könyvéből, egy-egy kérdéskör igéinek egymás mellé sorakoztatásából Salamon gondolkodásmódjának fokozatos megváltozása, végül pedig teljes megfordulása: a *metanoia*, a megtérés (lásd: a boldogságesszmény ártértekelődése; a „láttam” kezdetű bevezetések megváltozása; felhagyás Isten vádolásával, és az emberi kigondolások okolása a dolgok elgörbítéséért; az élet lehetőségéhez való viszonyulás átalakulása; a dolgok végéremehetetlenségével kapcsolatos véleményváltás stb.).

Valóban, tanulságok kifogyhatatlan tárházát nyitja meg Salamon lelki fejlődésének ábrázolása a Prédikátor könyvében. E tanulságok közül az egyik legfőbb, miszerint az értelmes ember nem tud kiegyezni az együgyűek percnél tovább nem tekintő boldogságával. Így nem is érdemes túl sokáig kísérleteznie ezzel, mert – miképpen az egyes gondolatciklusokat lezáró rezignált boldogságesszményből Salamont is újra és újra kikökkentették a gyötrő szembesülések – úgysem tudja maradandóan elhittetni magával, hogy a világ alapvetően elfogadható ebben az állapotában. Előbb-utóbb úgymint húsba vágóvá válnak azok az ellentmondások, amiket régóta érzékel ugyan, de tudatosan feledni igyekezik.

Ettől elválaszthatatlan tanulságként kristályosodik ki az is, hogy nem az élet ellentmondásaival kell kiegyezni, hanem azok huzamosabb – esetleg

élet hosszígt tartó – fel nem tárulásával. Ennek folytán nem az élet értelmének és céljának feltételezéséről szükséges lemondani, hanem ezek azonnali, minden tekintetbeli kibontakozásáról. Vagyis újra csak „az igaz az ő hite által él” bibliai életelv kizárólagosságához jutunk.

Azonban a Prédikátor könyvéből kibontakozó öszsképg szerint elsősorban nem az ember keresi és találja meg Istent, hanem éppen fordítva: Isten keresi és találja meg az embert. Ugyanis miközben az emlékeivel tusakodó Salamon megtérése nehezen megragadható útját-módját rekonstruálja, gondolatciklusai túlnőnek saját, emberi szemszögén, és a megtérést munkáló Isten nézőpontjából is bepillantást engednek e folyamatba. Azonosíthatjuk itt mindenekelőtt a *rosszal szembeni ellenségeskedésszerzés* megvalósulását. Majd pedig azt, hogy miképpen *munkálkodik minden együtt a jóra* (Rm 8,28) Salamonnal is, azaz – miként gondolatciklusai elmozdulásából, fejlődéséből tükröződik – hogyan ösztökéli őt az *elrejtőzködő Isten* (Ésa 45,15) a körülmények és szembesülések által a rosszal kiegyezni kész emberi természet megtagadására és az Ő keresésére. Jézus a szél fújásával példázta Isten munkálkódását – mint hasonlóan megfoghatatlan, de hasonlóan nyilvánvaló változásokkal járó folyamatot.

Salamon esetében e leheletfinom beavatkozások legrejtélyesebb, egyszersmind letagadhatatlanabb megnyilvánulása minden biztonnyal Prédikátorrá válásának páfördulásszerű pontjához köthető. A titokzatosságot csak növeli, hogy ez az áttörésszerű változás éppen a mélypontnak minősülő 7,13–14 igeverseket követően azonosítható. Ellen White az 1Kir 11,11–13 szakaszban olvasható ítéletet jelöli meg a fordulatot kiváltó közvetlen okként: *„Mintha álomból ébresztette volna fel Salamont az ítélet, amelyet Isten ellene és családjára ellen kimondott! Lelkiismerete felébredt, és igazi megvilágításban kezdte látni állapotát. Kiábrándultan, testben és lélekben elerőtlenedve, elfáradva és megszemjázva fordult el a föld repedezett kútjaitól, hogy újra ihasson az élet forrásából... Hosszú ideje nyugtalanította már, hogy végleg tönkremegy, mert képtelen megszabadulni oktalanságától. A kapott üzenetben felcsillant előtte a remény sugara. Isten nem vetette el végleg, hanem kész volt megszabadítani a sírnál is kegyetlenebb rabságból, amelyből önmaga képtelen volt menekülni. Salamon hálás szívvél ismerte el Isten hatalmát és szeretetét. Bűnbánattal elindult, hogy visszajusson a tisztaság és szentség magaslatára, ahonnan olyan messzire eltávozott. Soha nem töröhlhete ki lelkéből annak az életnek emlékeit, amelyben önmagának mindent megengedett. De nagyon komolyan igyekezett másokat lebeszélni a hiábavalóság követéséről. Alázatosan megvallotta, hogy téves utakon járt. Fel-*

emelte intő szavát, nehogy mások menthetetlenül elveszenek régebbi rossz befolyása következtében... Isten Lelkének sugallatára a király írásba foglalta eltékoztolt éveit történetét és a benne rejlő elrettentő tanulságokat a későbbi nemzedékek számára. És így – bár népe learatta Salamon vetésének gonosz gyümölcsseit – a király életműve nem veszett el teljesen...” (Proféták és királyok, a Salamon megtérése c. fejezetből)

Mindemellett Isten lelkekben végzett munkája nem tárható fel minden határon túl. Éppen Pál esete mutatja, hogy nincsenek a szó köznapi értelmében mondott pálfordulások. Ahogyan az apostol megtérése sem a damaszkuszi úton megélt pillanat műve volt csupán, hanem már régebb óta ösztökelte őt Isten, hasonlóképpen a Prédikátor könyve mélyebb elemzése is igazolja, hogy Salamonnál is e kitartó, mentő szándékú ösztökélés állt a hoszszadalmas lelki küszködést betetőző, látszólag hirtelen és magyarázat nélküli megtérés mögött.

6 Mi a Prédikátor könyve legvégső üzenete?

Ésa 60,2–3

„Mert íme, sötétség borítja a földet, és éjszaka a népeket, de rajtad feltámad az Úr, és dicsősége rajtad megláttatik. És népek jönnek világgosságozhoz, és királyok a néked feltámadt fényességhez.”

1Kir 4,34

„És jöttek minden népek közül, hogy hallgassák a Salamon bölcsességét, a föld minden királyaitól, akik hallották az ő bölcsességét.”

Mt 12,42 (vö. 1Kir 10,1–9)

„Délnek királyné asszonya... eljött a föld széléről, hogy hallhassa a Salamon bölcsességét...”

1Kor 3,11–15

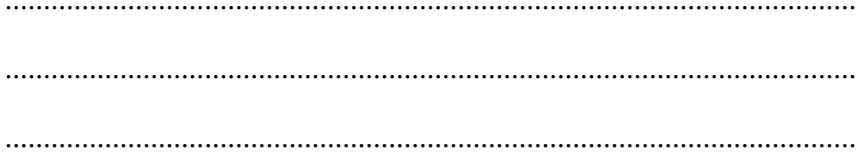
„Mert más fundamentumot senki nem vethet azon kívül, amely vetetett, mely a Jézus Krisztus. Ha pedig valaki aranyat, ezüstöt, drágaköveket, fát, szénát, pozdorját épít rá erre a fundamentumra, kinek-kinek munkája nyilván lesz: mert ama nap megmutatja, mivelhogy tűzben jelenik meg; és hogy kinek-kinek munkája minémű legyen, azt a tűz próbálja meg. Ha valakinek a munkája, amelyet ráépített, megmarad, jutalmát veszi. Ha valakinek a munkája megég, kárt vall. Ő maga azonban megmenekül, de úgy, mintha tűzön keresztül.”

Dn 12,2–3

„És sokan azok közül, akik alszanak a föld porában, felsemkennek, némelyek örök életre, némelyek pedig gyalázatra és örökkévaló utálatosságra. Az értelmesek pedig fénylenek, mint az égnek fényessége; és akik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok, örökkön örökké.”

2Pt 1,10–11

„Annakokáért, atyámfiaink, igyekezzetek inkább a ti elhívásokatokat és kiválasztásokatokat erőssé tenni, mert ha ezeket cselekszitek, nem ütköztök meg soha. Mert ekképpen gazdagon adatik majd nektek a mi Urunknak és megtartónknak, a Jézus Krisztusnak örök országába való bemenetel.”

Salamon gyöttrődő keresése nyomán visszatért Istenhez. Mindazáltal óvakodjunk attól az emelkedett hangnemtől, amellyel keresztény körökben szokás emlegetni Salamon megtérését. Az Isten jóságáról való megemlékezésen, kegyelme rosszat jóra fordító hatalmas-szelíd erejének örökszép tanulságként való felidőzésén túl nincs ok az emelkedettségre. Életútját tekintve Salamon egy iszonyatos vargabetű után oda jutott, ahonnét elindult. Neki valóban *megemlékeznie kellett Teremtőjéről*, hiszen azelőtt jól ismerte. De hol volt már ekkor *az ifjúság ideje?* (12,3) S hol voltak már eltékozolt talentu- mai és lehetőségei?

Salamon élete csúcspontján megvalósult Ézsaiás próféta jóval később elhangzó gyönyörű jövendölése: *Sötétség borította a Földet és éjszaka a népeket, de rajta feltámadott az Úr, és dicsősége megláttatott rajta. És népek jöttek világosságához, és királyok a neki feltámadott fényességhez.* Azonban ez a páratlan képességű ember, aki hatalmas mértékben formálhatta volna a történelmet, és az Isten által eltervezett pályája megfutásával előidézhetette volna az emberiség megváltásának gyorsabb célba érkezését, illetve szerepet játszhatott volna abban, hogy az igazság és az önzés eszméje között zajló nagy küzdelem jóval kevesebb szenvedéssel és vérveszteséggel járjon, végül csak

az Isten országa szerinti „létminimumra” jutott el. Annak felismeréséhez, hogy *az ember fő dolga az Isten parancsolatainak megtartása* (12,15), nem szükséges a világ legbölcsebb emberének lenni.

Salamon bizonyára üdvözülni, de – Péter apostol igéjére utalva – *szegényen megy be az Isten országába*, minthogy az Isten országa szerinti gazdagságot a megváltás művéhez való hozzájárulásnak, illetve más emberek igazságra segítésének a mértékével mérik (Dn 12,3). Salamon ahelyett, hogy világtörténelmet fordított volna, csupán arra vált alkalmassá Isten kezében, hogy rajta keresztül világítsa meg és örök mementóként tárja elénk az istenfelejtő, elvesztegetett élet keservét.

*Az e heti adomány
az ingatlanalapot támogatja*

JANUÁR

1.	hétfő	Jer sir 3,22–23	
2.	kedd	Zsolt 33,10–11	
3.	szerda	Zsolt 20,8–9	
4.	csütörtök	Hós 10,12	
5.	péntek	Eféz 4,14–15	
6.	szombat	2Kor 3,18	<i>Napnyugta: 16.06</i>
7.	vasárnap	Zsolt 119,11	
8.	hétfő	Zsolt 19,8–9	
9.	kedd	Jn 4,14	
10.	szerda	Ésa 50,4–5	
11.	csütörtök	Gal 6,14	
12.	péntek	1Kor 3,6, 8	
13.	szombat	Jak 1,5	<i>Napnyugta: 16.14</i>
14.	vasárnap	Zsolt 91,9–11	
15.	hétfő	Jel 22,8–9	
16.	kedd	Jel 7,13–14	
17.	szerda	Jel 3,20	
18.	csütörtök	Mt 11,29–30	
19.	péntek	Eféz 5,27	
20.	szombat	Ap csel 3,19–20	<i>Napnyugta: 16.23</i>
21.	vasárnap	2Jn 8	
22.	hétfő	Sof 2,3	
23.	kedd	4Móz 11,29	
24.	szerda	Zsolt 51,13–14	
25.	csütörtök	Jn 6,47	
26.	péntek	Ap csel 4,31	
27.	szombat	Préd 5,1–2	<i>Napnyugta: 16.33</i>
28.	vasárnap	Gal 6,7–9	
29.	hétfő	Zsolt 42,6	
30.	kedd	Zsolt 37,3	
31.	szerda	Tit 2,7–8	

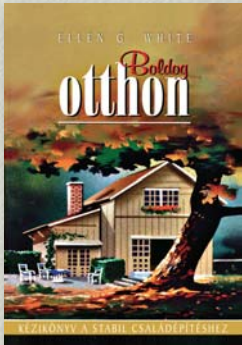
FEBRUÁR

1.	csütörtök	Fil 2,5–7	
2.	péntek	1Pt 2,24	
3.	szombat	Ésa 45,24–25	<i>Napnyugta: 16.44</i>
4.	vasárnap	Jn 6,37	
5.	hétfő	1Pt 3,15	
6.	kedd	Péld 4,18	
7.	szerda	Hós 6,1	
8.	csütörtök	Péld 28,13	
9.	péntek	Ámós 5,14–15	
10.	szombat	Lk 20,17–18	<i>Napnyugta: 16.55</i>
11.	vasárnap	Zsolt 63,2–3	
12.	hétfő	1Jn 4,16	
13.	kedd	1Kor 1,30	
14.	szerda	Jn 3,17	
15.	csütörtök	Zsolt 119,162	
16.	péntek	1Jn 5,4	
17.	szombat	Zsolt 62,2–3	<i>Napnyugta: 17.06</i>
18.	vasárnap	Zsolt 146,1–2	
19.	hétfő	Jób 37,20	
20.	kedd	Zsolt 30,3	
21.	szerda	1Pt 1,7–8	
22.	csütörtök	Rm 8,14	
23.	péntek	1Kor 15,58	
24.	szombat	1Kir 19,12–13	<i>Napnyugta: 17.17</i>
25.	vasárnap	Ésa 61,10	
26.	hétfő	Péld 24,11–12	
27.	kedd	Mt 18,11, 14	
28.	szerda	Zsolt 27,5	

MÁRCIUS

1.	csütörtök	Zsolt 78,7–8	
2.	péntek	Zsolt 112,6–7	
3.	szombat	Gal 1,10	<i>Napnyugta: 17.28</i>
4.	vasárnap	Zsolt 118,5–6	
5.	hétfő	Lk 21,28	
6.	kedd	Mk 16,15	
7.	szerda	Lk 14,13–14	
8.	csütörtök	Jn 15,19	
9.	péntek	1Jn 1,8–9	
10.	szombat	1Pt 4,17–18	<i>Napnyugta: 17.38</i>
11.	vasárnap	2Pt 3,14	
12.	hétfő	1Pt 5,8–9	
13.	kedd	Mik 6,8	
14.	szerda	Ap csel 10,34–35	
15.	csütörtök	Péld 16,8, 11	
16.	péntek	Kol 3,23–24	
17.	szombat	Jn 14,16–17	<i>Napnyugta: 17.49</i>
18.	vasárnap	Jn 15,10	
19.	hétfő	Ésa 43,21	
20.	kedd	3Móz 20,7–8	
21.	szerda	1Kor 3,9–10	
22.	csütörtök	Fil 3,9	
23.	péntek	1Thess 5,21–22	
24.	szombat	3Móz 19,16, 18	<i>Napnyugta: 17.59</i>
25.	vasárnap	2Pt 3,13–14	
26.	hétfő	Eféz 3,19	
27.	kedd	1Thess 5,11	
28.	szerda	2Móz 25,2; 36,4	
29.	csütörtök	Lk 6,38	
30.	péntek	Jak 2,8–9	
31.	szombat	Zsolt 119,133	<i>Napnyugta: 18.09</i>

Új könyvek

A *Boldog otthon* a ma elfoglalt emberének kézikönyve, amely azt kívánja bemutatni, amilyenné az otthon válhat, és amilyenné lennie kell. Ez a szemelvénygyűjtemény Ellen G. White-nak a családi élet számos gyakorlati területével kapcsolatos, hét évtizeden át papírra vetett gondolatait tartalmazza. Ajánljuk szülőknek, nagyszülőknek, házasság előtt álló fiataloknak és pedagógusoknak egyaránt.

Ára 1690 Ft

A *Korai írások* eredetije két kötetben jelent meg – 1851-ben *Tapasztalatok és látomások*, 1858-ban *Lelki ajándékok* címmel. E művek összevont kötetben, magyar nyelven is kaphatók voltak egy 1950-es években megjelentetett és számos szamizdat kiadásban. Ellen G. White e kiadványban olvasható írásai a jó és rossz nagy küzdelmének vázlatzerű kifejtését tartalmazzák. A könyvet elsősorban gyülekezeti tagoknak ajánljuk.

Ára 1200 Ft

BIK Könyvkiadó

1121 Budapest, Remete u. 16/A. Telefon: 06-1/391-0181, 06-20/379-6020

E-mail: bik@bibliakiado.hu, <http://www.bibliakiado.hu>

